

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_176558

UNIVERSAL
LIBRARY

OUP—556—13-7-71—4,000.

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. ³ 891.21 Accession No. 3 657

Author C. E. K.

Title

This book should be returned on or before the date last marked below.

PREFACE

Kuttanīmatam Kāvyaṃ by Dāmodara Gupta, edited by Pandit Madhusādan Kaul, Superintendent, Archaeology, Research and Museum, Srinagar, Kashmir.

As early as 1885 Dr. Peterson first drew the attention of the public to a palm-leaf MS. (written in *circa* thirteenth century A.D.) of the *Kuttanīmatam* found in the Śāntinātha temple collection at Cambay. That MS. was incomplete and bore the title Shambhālimatam and in 1887 the poem was published in the *Kāvyaṃālā* Series utilizing two other MSS. of the poem procured by Pandit Durga Prasad of Jaipur. All these MSS. were 'incomplete and inaccurate', and thus presented textual problems that baffled the ingenuity of many scholars, Indian as well as European.

In 1897-98 MM. Haraprasad Shastri paid visits to Nepal and brought some rare MSS. which he himself described in his Report on the Search of Sanskrit MSS. (1895-1900). In that report he made the following significant observation:

A MS. of the poem *Kuttanīmatam* has been acquired, copied in 292 of the Newar era, i.e., 1172 A.D. . . . It is written in Bengali character. The oldest dated MS. in this character known in Europe bears the date of 1198. The present MS. is therefore 26 years older than the oldest MS. in Bengali known. I have reason to think that the MS. is older still, as the date is given in a beautiful Newar hand which runs through four lines after the colophon. So the Bengali character in which the whole MS. is written is of an older date than the four lines of Newar script.

The MSS. were valuable on more than one ground. It helped in ameliorating substantially the highly defective text printed in the *Kāvyaṃālā* Series. It also furnished to students of the paleography of the Bengali script MS. material copied in 1172 A.D. (292 of the Newar era) and was therefore 26 years older than the oldest Bengali MS. known in Europe.

Pandit Shastri and his pupil the late Rakhaldas Banerjee made occasional references to the value of *Kuttanīmatam* and so we understand how a Kashmirian pupil of Pandit Shastri, who was working with him in Calcutta—Pandit Madhusudan Kaul of Srinagar—was entrusted with the work of editing and annotating the poem. In a letter dated 26th March, 1918, written from the premises of Pandit Shastri (26 Pataldanga Street, Calcutta) Pandit Kaul, then a Research Scholar of the Kashmir Durbar attached to Pandit Haraprasad, wrote as follows:

I have prepared press copy for a good edition of the *Kuttanīmatam* by one of my countrymen about eleven hundred years ago. It gives a lively picture of the Hindu society of the time at Benares. It was years ago printed in the *Kāvyaṃālā* Series but the materials on which the edition was based were not only defective but also incorrect. I have

prepared the press copy from two excellent manuscripts in the A.S.B. Library. One is a very beautiful Bengali manuscript, complete and correct, copied some time before 1172 A.D. The other is a Newari copy based presumably on the above.

The question of undertaking the publication of the book was discussed in April 1918 and Pandit Shastri observed: 'I have seen the press copy carefully and I find that the various readings have been very well done. . . . The work will be a great improvement on the old edition.' Objection was raised on the ground that the book was published elsewhere and that it was not in conformity with the 'main object of the Bibliotheca Indica Series, publishing important Oriental works that exist only in MSS' This technical objection was overruled and on the recommendation of Jt. Philological Secretary, Pandit S. C. Vidyabhusana, and of Prof. D. R. Bhandarkar, Sir Asutosh Mookerjee urged the inclusion of *Kuṭṭanimatam* in the list of works approved for publication in the Bibliotheca Indica. Pandit Shastri further justified this new edition saying that the *Kāvya-mālā* edition was prepared from 'bad and incomplete materials' while 'nearly a fourth of Madhusudan's work is absolutely new'.

The work was apparently sent to B. M. Press in 1919 and in February 1920 we find the editor receiving proofs. In June 1921 we note that proofs from pp. 104-120, i.e. to the last page of the text, and pp. 121-160 of the Notes were sent to the editor. In August 1922 the B.M. Press was complaining that corrected proofs of the Notes were not reaching them.

A mysterious silence followed and after nearly a decade we find Prof. J. J. Meyer appealing to the then Gen. Secretary, Mr. Van Manen, to help him with the reprint or proofs of the work so far composed. We quote below some passages of Prof. Meyer's letter dated Laubenhof, Chur, Switzerland, 19th July, 1931:

The Librarian of the India Office in London sent me a copy of your kind letter to him dated 25th June, 1931, and concerning my request for a MS. of Damodargupta's *Kuṭṭanimatam*.

Some months ago I finally mailed to the publisher the MS. of the work for which I am in need of MS. help. It is a new and thoroughly revised edition of the translation of Kshemendra's *Samayamātrikā* and Damodargupta's *Kuṭṭanimatam*, in one large volume, entitled *Mores et Amores Indorum*. The Introduction has also been amplified and a long foreword is to be added. The original edition came out in 1903 and has been out of print almost ever since. . . . I hope that the new edition of the Sanskrit text of the *Kuṭṭanimatam* now in preparation for the Bibliotheca Indica will be ready in time so that I can use it for an appendix to my book in which I should like to take up at least the more important passages and points that will receive new light from your edition of the text.

The text in the *Kāvya-mālā*, as you well know, bristles with *crucis interpretum*, especially from stanza 486 on. . . . Now when do you expect your edition to be completed? Could you mail me the advance sheets as soon as printed? Or, if need be, a copy of the proof sheets as soon as they are advanced, i.e., expurgated far enough to be serviceable?

Meanwhile the MSS. of the A.S.B. were copied out in Devanāgarī characters by Babu Govindadas of Benares, who placed his copy to Pandit T. M. Tripathi who published a new edition from Bombay in 1924, adding his own Sanskrit commentary *Rasa-Dīpikā*. This edition was recommended by Mr Van Manen to Prof Meyer who also got from our Society a file of the formes so far printed. Prof Meyer's letter that followed, dated Sept 13, 1931, will explain itself.

Kindly accept my sincerest thanks for your two letters and the contents of the two registered parcels. Now that I have all the material you can furnish me at the present time before me I shall again attack the *Kuṭṭanimatam*, with which I have wrestled anew for many a month some time ago. No doubt the help which you sent me with such benevolent and painstaking alacrity will be so great that many a knot that defied all my racking of the brains can now be undone. A thousand thanks once more.

While Prof Meyer was trying to expedite the publication of the A.S.B. text, Mr Van Manen probably sought the help of some local pundits to help in completing the book. In 1929 Mr Chintaharan Chakrabarti was invited to see the remaining portions of the work through the press. Mr. Van Manen apparently lost all touch with Pt. Kaul, who had seen the printing of the text as far as p. 112 and some portions of the Notes as well. We also know that notes on verses 1-860 were set up in type and that notes for the remaining portions of the work (verses 862-1058) were prepared by Mr Chakrabarti.

These facts were revealed in the Notes submitted by Mr. Chakrabarti to the Society in 1939, after a second lapse of academic memory of another decade (1929-1939). Mr Van Manen retired and the first report of Mr. Chakrabarti was addressed to the Reorganisation Committee just 20 years after the starting of printing.

Dr. B. S. Guha tried his best to bring into a line of co-operation the two learned Sanskritists of Calcutta and Kashmir. But alas! it was not an easy affair, and the chequered career of this valuable MS. could but partially be redeemed by the present publication of the complete text with variants for the benefit of Sanskrit scholars, in the 25th Jubilee of its first setting up at the B.M. Press (1919). To allow this matter to drag on would mean the utter decomposition of the printed formes and so the Publication Committee decided to release the text portion only as fasc. I, expecting to publish critical notes, etc. in a future fascicle when Pandit Kaul would send them to us. We apologize to the learned editor for this unfortunate delay and thank him for his patient co-operation with us.

There is ample justification for publishing more than one recension of such a rare text as the *Kuṭṭanimatam*. In spite of numerous distortions in textual reading and deviations in sense inevitable in MS. traditions of such a restricted range, we may recommend the cantos composed by Dāmodara Gupta,

Minister of King Jayāpiḍa, (779-830 A.D.), as specimens of erotic kāvya of the late classical period of Sanskrit literature. The only other experiment along similar lines was made possibly in the same epoch by some pseudo-Kālidāsa who tried to smuggle a good deal of his knowledge of the Kāmasāstra into the later (probably apocryphal) cantos of the Kumārasambhava which provoked, as we know, some later writers to compose poetic commentaries on Vātsāyana's Kāmasūtra. That remarkable treatise which, like Kautilya's Arthaśāstra, was gradually getting dismembered, was luckily conserved to a certain extent through the zeal and poetic scale of eminent writers like Kālidāsa, Māgha and Dāmodara Gupta. Havelock Ellis, the celebrated author of the psychology of sex, has paid generous tributes to Vātsāyana as a pioneer of scientific studies along that line.

So Prof. J. J. Meyer and Dr. Schmidt by their laborious researches into Indian erotic literature have demonstrated their scientific worth, and in publishing our Society's text of the Kuṭṭanīmatam we hope that some interest would be roused among scholars studying problems for normal and abnormal psychology. Prof. Keith has very appropriately classified Kuṭṭanīmatam into his group of didactic poetry, saying that there is both wit and humour, despite their coarseness in some of the stanzas.

KALIDAS NAG,
General Secretary.

ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,
10th July, 1941.

श्रीगणेशाय नमः ॥

कुट्टनीमतं काव्यम् ।

भ जयति मकल्पभवो रतिमुखशतपत्रचुम्बनभ्रमरः ।
यस्यानुरक्तललनानयनान्तविलो^१कितं वसतिः ॥ १ ॥
अवधौर्य दोषनिचयं गुणलेशे मनिवेश्य मातमार्याः ।
कुट्टन्या मतमेतद्दामोदरगुप्तविरचितं गृणुत ॥ २ ॥
अस्ति खलु निखिलभूतलभूषणभूता विभूतिगुणयुक्ता ।
यु^२क्ताभियुक्तजनता नगरौ वाराणसी नाम ॥ ३ ॥
अनुभवतामपि यस्यामुपभोगान्कामतः शरीरवताम् ।
ग्रगधरखण्डविभूषितदेहलयः किल न दृष्ट्वापः ॥ ४ ॥
चन्द्रविभूषितदेहा भूतिरताः सद्गुणपरिवाराः ।
वारस्त्रियोपि यस्यां पशुपतितनुतुल्यतां याताः ॥ ५ ॥
अतितुङ्गसुरनिकेतनशिखरसमुत्क्षिप्तपवनचलिताभिः ।
मंजरितमिव विराजति यत्र नभो वैजयन्तीभिः ॥ ६ ॥
अविरतसंचरदबलाचरणतलालक्तकद्रवारुणितम् ।
स्थलकमलवतीलक्ष्मीं विभर्ति वसुधातलं यत्र ॥ ७ ॥

यत्र च रमणीभूषणरवबधिरितसकलदिङ्गभोभागे ।
 शि^१ष्याणां नाचार्यैरवद्यमवधार्यते पठताम् ॥ ८ ॥
 दिव्यधराधरभूरिव या राजति मत्तवारणोपेता ।
 बङ्गलनिशीथवतीव प्रोज्ज्वलधिष्योपगोभिता या च ॥ ९ ॥
 यतिगणगुणममुपेता या नित्यं कन्दमामिव प्रचितिः ।
 वनपंक्तिरिव सशा^२न्ता तुरुष्कसेनेव ब^३ङ्गलगन्धर्वा ॥ १० ॥
 तारागणोऽकुलीनः प्रियदोषा यत्र कौशिकाः मततम् ।
 गद्ये वृत्तच्यवनं परमृहरोधस्तथाऽक्षेषु ॥ ११ ॥
 शूलभृतो व्या^४लस्थाः पदवेदिषु यत्र धातुवादित्वम् ।
 सुरतेष्वबलाक्रमणं दानच्छेदो मदच्युतौ करिणाम् ॥ १२ ॥
 तीव्रकरत्वं भानोरविवेको यत्र मित्र^५हृदयानाम् ।
 योगिषु दण्डग्रहणं संधिच्छेदः प्रगृह्येषु ॥ १३ ॥
 कन्दःप्रस्तारविधौ गुरवो यस्यामनार्जवस्थितयः ।
 वीणायां परिवादो द्विजनिलयेष्वप्रसन्नत्वम् ॥ १४ ॥
 अनुरूपवृत्तघटना सत्कविकृतरूपकेषु^६ लोके च ।
 रमणीवचने यस्यां माधुर्यं काव्यबन्धे च ॥ १५ ॥
 यस्यामुपवनवीथ्यां तमालपत्राणि युवतिवदने च ।
 नखरप्रहार^७रणितं तन्त्रौवाद्येषु^८ सुरतकलहेषु^९ ॥ १६ ॥

१ 'शिष्याणामाचार्यैर्नावद्यमवधार्यते' इति सु० पा० ।

२ 'सशा' इति ब० पा० ।

३ 'बङ्गल' इति ब० पा० ।

४ 'धनस्थाः' इति सु० पा० ।

५ 'मित्रसहृदयानाम्' इति सु० पा० ।

६ 'रूपके च' इति सु० पा० ।

७ 'कणितम्' इति ब० पा० ।

८ 'वाद्ये च' इति ब० पा० ।

९ 'कलहे च' इति ब० पा० ।

नन्दनवनाभिरामा विवधवती नाकवाहिनीजुष्टा ।
 अमरावतीव यान्या विश्वसृजा निर्मिता जगति ॥ १७ ॥
 तस्यां खगपतितनुरिव बिलामिनी^१ हृदयशोकसंजननी ।
 आकृष्टेश्वरहृदया प्रालेयनगाधिराजतनयेव ॥ १८ ॥
 संभक्तभोगिनेत्रा मन्दरधरणीभृतो यथा मूर्तिः ।
 उपरि गता शूलानामन्धासुरगात्रलेखेव ॥ १९ ॥
 समुवाम वाररामा मानमवसतेः शरौरिणी शक्तिः ।
 निःशेषवेशयोषिद्धिभूषणं मालती नाम ॥ २० ॥ (विशेषकम्)
 पेशलवचमां वसतिर्लीलानामाकर्ः स्थितिः प्रेम्नः ।
 भूमिः परिह्यमानामावमथो वक्रकथितानाम् ॥ २१ ॥
 मा शुश्राव कदाचिद्धवलालयपृष्ठदेशमधिरूढा ।
 केनापि गौयमानां प्रसङ्गपतितामिमामार्याम् ॥ २२ ॥
 यौवनसौन्दर्यमदं दूरेणापास्य वारवनिताभिः ।
 यत्नेन वेदितव्याः कामुकहृदयार्जनोपायाः ॥ २३ ॥
 श्रुत्वाथ विपुलजघना मनमौ मालती चकार चिरम् ।
 अतिमास्रतमुपदिष्टं सुहृदेवानेन साधुना पठता ॥ २४ ॥
 तद्गत्वा पृच्छामो विकरालां कलितसकलसंसाराम् ।
 यस्याः कामिजनौघो दिवानिशं द्वार^२मध्यास्ते ॥ २५ ॥
 इति मनसि सा निवेश्य द्रुततरमवतीर्य वेष्मनः शिखरात् ।
 विकरालाभवनवरं परिजनपरिवारिता प्रययो ॥ २६ ॥

१ 'विलामिनीं हृद...' इति सु० पा० । २ 'मालयः' इति सु० पा० ।

३ 'कवितानाम्' इति सु० पा० ।

४ 'द्वारदेशम्' इति ब० पा० ।

अथ विरलोन्नतदृशनां निम्नहं स्थूलचिपिटनामाग्राम् ।
 उल्लणचूचकुलचितिशुष्ककुचस्थानग्रिथिलकृत्तितनुम् ॥ २७ ॥
 गम्भीरारक्तदृशं निर्भूषणलम्बकर्णपालौ च ।
 कतिपयपाण्डुरचिकुरां प्रकटशिरामन्ततायतग्रीवाम् ॥ २८ ॥
 सितधौतवसनयुगलां विविधौषधिमणिमनाथगलसूत्राम् ।
 तच्चौमङ्गुलिमूले तपनीयमयीं च बालिकां दधतीम् ॥ २९ ॥
 गणिकागणपरिकरितां कामिजनोपायनप्रसक्तदृशम् ।
 आमन्द्यामासौनां विलोकयामास विकरालाम् ॥ ३० ॥ (कुलकम्)
 अ^१वलोक्य सा विधाय क्षितिमण्डललीनमौलिना प्रणतिम्
 परिपृष्टकुशलवार्तां समनुज्ञातामनं भेजे ॥ ३१ ॥
 अथ विरचितहस्तपुटा मप्रश्रयमासनं समुत्सृज्य ।
 इदमूचे विकरालामवसरमामाद्य मालती वचनम् ॥ ३२ ॥
 विदधामि हरिमकौस्तुभमहरिं हरि^२भगजनाथममरेन्द्रम् ।
 अद्रविणं द्रविणपतिं नियत मतिगोचरे पतितम् ॥ ३३ ॥
 अयमेव बुद्धिविभवं हतविभवस्ते पटच्चरावरणः ।
 कामुकलोकः कथयति मन्त्रागारेषु भुञ्जानः ॥ ३४ ॥
 उपमहृतान्यकर्मा धनवर्मा नर्मदांघ्रियुगलस्य ।
 सकलसमर्पितसंपद्यदुपेतः पादपौठत्वम् ॥ ३५ ॥
 यदुपगतो नयदत्तः मागरदत्तस्य मध्यमः पुत्रः ।
 प्रौणा^३ति मदनसेनां विधाय पितृमन्दिरं रिक्तम् ॥ ३६ ॥

१ 'अथ सा विधाय दूरात्' इति सु० पा० । २ 'रविम्' इति ब० पा० ।

३ 'प्रौणयति' इति ब० पा० ।

यक्षौलार्पितचरणौ मंजया भट्टपुत्रनरसिंहः ।

परितोषं व्रजति परं मृद् मृद्वन्याण्युगलेन ॥ ३ ७ ॥

यन्निःशेषितविभवो दीक्षितभवदेवपुत्रगुप्तदेवः ।

निर्भर्त्सितोऽपि नोज्झति केशवसेनागृहद्वारम् ॥ ३ ८ ॥

अन्या अपि कामिजन माधारण्योषितो यदाक्रम्य ।

विदधति कर्पटशेष विलम्बितमेतत्तवोपदेशानाम् ॥ ३ ९ ॥

(कुलक^१म्)

हौनान्वयजन्मानो गुणहीना रोगिणो निराकृतयः ।

उपसेविता मयापि प्रकटौकतरागमौष्ठवं पुरुषाः ॥ ४ ० ॥

मातः किं विदधामो हतधातुर्जामताभियोगेन ।

नामाद्याम इष्ट निजतनुपण्यप्रसारकेणापि ॥ ४ १ ॥

तत्कुरु मातरनुग्रहममिधत्स्व ममापि देहि नो भोग्यान्

तेषां च वेशचेष्टितमनमिजशरजालपातनोपायान् ॥ ४ २ ॥

इति गिरमुदौरयन्तीं मप्रेमामृश्य पाणिनां पृष्ठे ।

रुचिरवचो विकराला रुचिराकृतिमालतीमचे ॥ ४ ३ ॥

(कुलक^२म्)

अथमेव दह्यमानस्मरनिर्गतधूमवर्तिकाकारः ।

चिकुरभरस्तव सुन्दरि कामिजन किं करौकुरुते ॥ ४ ४ ॥

अथमेव ते कृशोदरि मन्दोत्तमितभ्रुविभ्रमाधारः ।

अधरौकरोति धौरान्मधुरस्मितसुभगवौक्षितविशेषः ॥ ४ ५ ॥

इयमेव दश^१नकांतौ रतिकान्ताकृतमतितरां कुरुते ।
 श्रुतिपथमप्युपयाता नियतं तव कामिनां मनसि ॥ ४ ६ ॥
 इयमेव दशनपक्ती रुचिराचिरकान्तिधा^२मसमकांतिः ।
 उत्पादयति नितान्तं तव मन्मथदाहवेदनां पुंसाम् ॥ ४ ७ ॥
 इदमेव समुल्लपितं लौलावति विजितपरमृतध्व^३नितम् ।
 तव निःशेषभुजंगव्याकर्षणसिद्धमंत्र^४ उच्चरितः ॥ ४ ८ ॥
 इदमेव मकरकेतननिकेतनं स्तनयुगं तवाभोगि ।
 भोगवति भोगसाधनमपरोपायग्रहो व्यर्थः ॥ ४ ९ ॥
 इदमेव बाहुयुगलं मृणालतनुसुन्दरं तवाभोगि ।
 कस्य न जनयति मदन कनकाङ्गदभूषणं सुतनु ॥ ५ ० ॥
 अयमेव मध्यदेशः क्रन्दर्पादेशकरणचतुरस्ते ।
 प्रकृशोऽपि शरीरवतो दशमीं प्रापयति मन्मथावस्थाम् ॥ ५ १ ॥
 इयमेव रोमराजिः संकल्पजचापयष्टिगुणशोभाम् ।
 दधती विदधाति तव स्मरसायकशल्यविक्रवान्मूः ॥ ५ २ ॥
 इदमेव च^५ पृथुजघनं कलधौतशिलातलाभिरमणौयम् ।
 तव तरुणि वशीकरणं यतिमंयतिनाशकारि करभोरु ॥ ५ ३ ॥
 इदमेव तवोरुयुगं रम्भास्त^६म्भोपमं मनोहारि ।
 वद सुन्दरि नाभिमतं मदनज्वर^७शान्तये कस्य ॥ ५ ४ ॥

१ 'वदनकान्तौ' इति ब० पा० ।

२ 'कांतिसमकांतिः' इति ब० पा० ।

३ 'ध्वानम्' इति ब० पा० ।

४ 'मंत्रवच्चरित्रम्' इति ब० पा० ।

५ 'पृथुलजघनम्' इति ब० पा० ।

६ 'गर्भी' इति ब० पा० ।

७ 'नापशान्तये' इति ब० पा० ।

यौवनकल्पतरोस्ते कनकलताविभ्रमं सुवृत्तमिदम् ।
 जंघायुगलं नेच्छति कामफलप्राप्तये क इह ॥ ५५ ॥
 निर्जितदाडिमरागं विजितस्थलकमलिनीविलासमिदम् ।
 तव चरणसरोजयुगं कस्य न मानममलकुरुते ॥ ५६ ॥
 ह्रेपयति वारणेन्द्रं हंमं हमति प्रयातमिदमेव ।
 तव लीलावति ललितं यूनां हृदयानि मथ्नाति ॥ ५७ ॥
 तदर्प यदि ते कुट्टहलमवधानं मविधाय तनुमध्ये ।
 आकर्ण्य कथयामि स्वबुद्धिविभवानुसारेण ॥ ५८ ॥
 स्त्रीकुरु तावत्प्रथमं नृपसेवकभट्टसूनुमतियत्नात् ।
 स्वाधौनामतिविपुलां यदि मम्यदमोहसे सुतनु ॥ ५९ ॥
 प्रत्यामन्नग्रामे स्वयं प्रभुः पितरि नित्यकटकस्थे ।
 भट्टसुतश्चिन्तामणिराकृष्टो भवति नियमेन ॥ ६० ॥
 गृह्णु तस्य चारुहामिनि वेषग्रहणं च चेष्टितं चैव ।
 निपतति मं यथा तूर्णं प्रियसुरभिकुसुमशरामनप्रमरे ॥ ६१ ॥
 स्थूलस्थापितचूल्कपंचांगुलमात्रकेशविन्यासः ।
 लम्बश्रवणनिवेशितकरपत्रकर्घाटतदन्तपंक्तिश्च ॥ ६२ ॥
 करशाखा^१र्पितमुद्रिकचामौकरकण्ठसूत्रिकाभरणः ।
 परिमृष्टगान्धकुङ्कुमकिचित्पिञ्जरित^२सर्वाङ्गः ॥ ६३ ॥

१ 'तरुणि चरणयुगलम्' इति सु० पा० । २ 'तथा च' इति सु० पा० ।

३ 'सुरभिगरा...' इति सु० पा० ।

४ 'चूडः पचा...' इति सु० पा० ।

५ 'श्रित' इति ब० पा० ।

६ 'वसनसवौतः' इति ब० पा० ।

कुट्टनीमतं काव्यम् ।

प्रविलम्बिकुसुमदामकगलमण्डनजातरूपक^१तशोभः ।

अन्तर्निविष्टमिक्^२थकतौरुष्ककरुम्भिकादिचरणत्रः ॥ ६४ ॥

नानावर्णविवेष्टितबहलदशापाशबद्धततकेशः ।

एकस्मिन्दलवोटकमपरस्मिन्सौमपत्रकं कर्णं ॥ ६५ ॥

उच्चण्डकनकगर्भितकुकुमपिञ्जरितवस्त्रि^३परिधानः ।

स्थूलतरकाच^४वर्तकमालां च गले दधानेन ॥ ६६ ॥

वृश्चिकरंजितकररुहकरमूलनिबद्धशंखचक्रं ।

प्रथमवयस्त्व भजता ताम्बूलकरं कवाहिनानुगतः ॥ ६७ ॥

(विशेषकम्^५)

श्रेष्ठिवणिग्विटकितवप्रधानरङ्गस्य सुमहतो मध्ये ।

शूलापालस्यापितकतिपयव^६धोरुपौठिकामोः ॥ ६८ ॥

उत्संगार्पितखड्गेरयथातथभाषिभिर्मदौद्ध^७त्यम् ।

बिभ्राणैरनुजौविभिरधिष्ठितः पचघे पुरुषैः ॥ ६९ ॥

चतुरतरसेवकापितपृष्ठपरिचिप्नप्रवदेहांशः ।

च^८न्तर्धृतताम्बूलश्लोच्छूनकपोलकलितकरपर्णः ॥ ७० ॥

अनपेक्षितप्रसङ्गः पुनः पुनः पठति मोक्षतभूकः ।

गाथां श्लोकप्रायां भावितचेता यथातथाधौताम् ॥ ७१ ॥

१ 'करशोभः' इति ब० पा० ।

२ 'मिक्थिततौरुष्कक' इति ब० पा० ।

३ 'वसन' इति सु० प० ।

४ 'चर्चक' इति सु० पा० ।

५ 'कुलकम्' इति मुद्रितपुस्तकेऽस्ति ।

६ 'बद्धो' इति सु० पा० ।

७ 'मदौद्धत्यम्' इति ब० पा० ।

८ 'अन्तर्विधृतावेलप्रोत्सून' इति ब० पा० ।

विस्मयलोलितमौलिः पार्श्वगतांस्ताडयन्मावेगात् ।
 हा^१ कटु साध्विति वादैरन्तरयति परसुभाषितश्रवणम् ॥ ७२ ॥
 इदमुक्तो रहमि रुषा तातेन नृपो नृपेण तातोऽपि ।
 इति पितुराविष्कुरुते महीभूतः प्रणयविश्वासौ ॥ ७३ ॥
 पत्रच्छेदमजानञ्जानत्वा कौशलं कलाविषये ।
 प्रकटयति जनममाजे विभ्राणः पत्रकर्तरीं मततम् ॥ ७४ ॥
 ब्रह्मोक्तनाय्यशास्त्रे गौते सुरजादिवादने चैव ।
 अभिभवति नारदादीन्प्रावीण्य भट्टपुत्रस्य ॥ ७५ ॥
 वसुनन्दचित्रदण्डकमु^२क्तायुधत्वङ्गधेनुवन्धेषु ।
 ब्र^३जति पुरतोऽस्य नित्य भार्गवतां परगुरुरामोऽपि ॥ ७६ ॥
 वात्स्यायनमयमबुधं बा^४ह्यं दूरेण दत्तकार्चार्यम् ।
 गणयति मन्मथतत्रे पशुतुल्यं राजपुत्रं च ॥ ७७ ॥
 प्रपलायनैकहृदये यो विक्रममातनोति हरिणेऽपि ।
 मिहस्य तस्य गौरीं त्रपाकर^५ भट्टपुत्रस्य ॥ ७८ ॥
 आखेटकेऽपि कौतुकमस्येव जयस्य चचले लक्ष्ये ।
 भट्टभयेन न खेलति भट्टसुतः किंत्वतिप्रकटम् ॥ ७९ ॥

१ 'हा कष्टसाधुवादे' इति ब० पा० ।

२ 'भूताम्' इति ब० पा० ।

३ 'मुग्धा' इति सु० पा० ।

४ 'त्यजति' इति सु० पा० ।

५ 'वाञ्छान्' इति सु० पा० ।

६ 'चार्यान्' इति सु० पा० ।

७ 'दृष्टपुलकहृदये' यः प्रार्थितोऽपि यत्नात्कवचं राधासुतो ददाति स्म । अवि-
 चिंतितवसुवर्षस्यागुणं वसति तस्यायम्' इत्येतत्पद्यमधिकमस्ति ।

८ 'त्रपाकरं भवति भट्टपुत्रस्य' इति सु० पा० । ९ 'भट्टतमयेन' इति सु० पा० ।

इति निजसेवकनिगदितरमणीयवचःश्रवणपरितुष्ट्या^१ ।

अन्तर्मुदितो^२ ब्रूते मामेष^३ खलौकरोतीति ॥ ८० ॥

(सदानि^४तकम्)

कतमत्कतमल्लग्नं प्रस्थान^५ का च नर्तकौ भद्रा^६ ।

विट^७खटके का नृत्यति कोहलभरतोदितक्रियया ॥ ८१ ॥

कौटुक्^८ लयमार्गे धेनुकरचिते च भा^९णके कौटुक् ।

प्रेखणकादावेवं पृच्छति नृत्योपदेशक यत्नात् ॥ ८२ ॥

सुमनोमालां कण्ठात्सादरचेता ददाति नर्तक्यै ।

अपनीय स^{१०} ताम्बूलकमनवसरे माधुवादं च ॥ ८३ ॥

भुजपतनगा^{११}त्रसंस्थितिलालित्योदहनपार्श्ववलितानि ।

अनयैव निर्मितानि स्थानकशुद्धिश्च चातुरश्यं च ॥ ८४ ॥

प्रविभक्तैर्भावरसैरभिनयभङ्ग^{१२}या परिक्रमैश्चित्रैः ।

रम्भामप्यतिशेते किमुतेतरनर्तकौलोकम् ॥ ८५ ॥

इत्यपसारकविरताव^{१३}विरतमुक्त्वा^{१४}युकण्ठमत्युच्चैः ।

वर्णयति भावितात्मा ललितपदमात्रया पात्र^{१५}म् ॥ ८६ ॥

१ 'तुष्टा' इति सु० पा० ।

२ 'मुदित' इति सु० पा० ।

३ 'मामेष' इति सु० पा० ।

४ महगोचरीभूतपुस्तकयुगले यत्र ध्वज

एतस्य स्थाने 'सम्मानितकम्' इत्यस्ति ।

५ 'ने' इति सु० पा० ।

६ 'भर्ता' इति सु० पा० ।

७ 'षिङ्गटके' इति ब० पा० ।

८ कौटुको नयमार्गे' इति सु० पा० ।

९ 'तातके' इति सु० पा० ।

१० 'सताम्बूलाम्' इति सु० पा० ।

११ 'मात्र' इति सु० पा० ।

१२ 'भक्त्या' इति सु० पा० ।

१३ 'द' इति सु० पा० ।

१४ 'मुच्छलित' इति सु० पा० ।

१५ 'पातम्' इति सु० पा० ।

प्रायेण भट्टतनयो भवतीदृशवेषचेष्टितो भट्टे ।
 तं मदनवागुरान्तः पातयामि यथा तथा ब्रूमः ॥ ८७ ॥ (कुल^१कम्)
 चतुरा प्रागल्भ्यवती परचित्तज्ञानकौशलोपेता ।
 योज्या तस्मिन्दूती वक्रोक्तिविभूषिता प्रयत्नेन ॥ ८८ ॥
 समुपेत्य तथाऽवमरे ताम्बूलं सुमनमश्च दत्त्वेत्यम् ।
 अभिधातव्यः सुन्दरि मकरध्वजदोपकैर्वचनैः ॥ ८९ ॥
 जन्ममहस्रोपचितैः पुण्यचयेरद्य फलितमम्भाकम् ।
 यत्त्वं^२ नयनानन्दन नयनाऽवमर ममेतोऽमि ॥ ९० ॥
 चाटुकममनुरागं प्रणयरूपौ विरहजनितशोकार्तिम् ।
 प्रकटयति वाररमणौ नटीव शिञ्जाभियोगेन । ९१ ॥
 प्रवयमि यौवनशालिनि ह्रीनकुले मत्कुलप्रसूते च ।
 रोगवति दृढशरीरे ममचित्ता योगिनश्च गणिकाश्च ॥ ९२ ॥
 उपचरिताप्यतिमात्रं पण्यवधूः क्षौणमस्पदं पुमः ।
 पातयति दृशं व्रजतः स्पृहया परिधानमात्रेऽपि ॥ ९३ ॥
 इत्थं दृढतरवामितमनसां पुंमा^३मसाम्प्रतं पुरतः ।
 वेशविलामवतीनामशरीरशरव्यथाकथनम् ॥ ९४ ॥ (कुल^४कम्)
 केवलमगणितलाघवदूरपरित्यक्तधीरताभरणा ।
 मुखरयति मां दुराशादग्धम^५खौ तेन कथयामि ॥ ९५ ॥

१ मुद्रितपुस्तके नास्ति ।

२ 'यस्त्वम्' इति मु० पा० ।

३ 'न्व' इति ब० पा० ।

४ दृढपुस्तकद्वये 'कुलकम्' इति नास्ति ।

५ 'वती' इति मु० पा० ।

हृदयमधिष्ठितमादौ मालत्याः कुसुमचापवाणेन ।
 चरमं रमणीवस्त्रम लोचनविषयं त्वया भजता ॥ ८ ६ ॥
 क्षणमुत्कण्ठकिताङ्गी क्षणमुल्लण्ठ्या हवेदनाय^१त्ता ।
 क्षणमुपजातो^२त्कम्पा स्वेदार्द्रवपुः क्षणं भवति ॥ ८ ७ ॥
 मुञ्जरविभावितका^३श्या मुञ्जरुज्झितधौरभावमत्युच्चैः ।
 रोदिति गायति च^४ पुनः पुनश्च मौनावलम्बिनौ भवति ॥ ८ ८ ॥
 पतति मुञ्जः पर्यङ्के मुञ्जरङ्के परिजनस्य मुञ्जरवनौ ।
 किमलयकल्पिततल्पे मुञ्जरभामि मुञ्जरनङ्गमतप्ता ॥ ८ ९ ॥
 जहिषीव पङ्कदिग्धा हंसोव मृणालवल्लभपरिवारा ।
 सुभगमयूरोवामौ भुजंगविदंषिणी जाता ॥ १ ० ० ॥
 कदलीच^५म्यकचन्दनपङ्केरुहनीरहारधनसारम् ।
 सु^६न्दरशशधरकान्तं नो शान्त्यै मदनञ्जतभुजस्तस्याः ॥ १ ० १ ॥
 अपसारय धनमार कुरु हारं दूर एव किं कमलैः ।
 अलमलमालिमृणालैरिति वदति दिवानिशं बाला ॥ १ ० २ ॥
 संकल्पैरुपनोतं त्वामन्तिकमुल्लभन्मनोवृत्तिः ।
 दृढमालिङ्गति पश्चात्स्वभुजापौडेन यति वेलक्ष्यम् ॥ १ ० ३ ॥
 कुसुमामोदी पवनः पिककूजितभृङ्गसार्थरमितानि ।
 इयमिथती मामग्नौ घटिता का^७मेन तद्विनाशाय ॥ १ ० ४ ॥

१ 'वस्त्रा' इति ब० पा० ।

२ 'ताकं' इति ब० पा० ।

३ 'हास्या' इति ब० पा० । ४ 'हृष्यति मुञ्चति च स्निग्धौ' इति सु० पा० ।

५ 'चन्दनपङ्कः पङ्कद्वयं नीरहारधनसारम्' इति ब० पा० ।

६ 'शशशशधरकान्तम्' इति ब० पा० । ७ 'विधिनेव' इति सु० पा० ।

अबलां बलिना नीतां दशामिमां मकरकेतुना रक्ष ।
 आप'त्यतितोद्धृतये भवति हि शुभजन्मनां जन्म ॥ १०५ ॥
 नो गृह्णन्ति यथार्था^१ अर्थिजनेर्निर्गदिता गिरः प्रायः ।
 मालत्या गुणलेशं गृण, धृष्टतया तथापि कथयामि ॥ १०६ ॥
 आम्फालयतो नूनं धनरतनोः कौसुमं रजः पतितम् ।
 संगृह्य^२ सा सुगात्रौ विश्वसृजा निर्मिता तेन ॥ १०७ ॥
 उपहमति गिरिसुताया लावण्यं येन मततलगेन ।
 न द्रवतामुपनीतं भोगौन्दविभूषणस्य देहार्धम् ॥ १०८ ॥
 शशधरविम्बार्धगतं कायामिव भेहिकेयवदनस्य ।
 अलिपटलनीलकुटिलामलकावलिमलिकमंनिधौ वहति ॥ १०९ ॥
 मरमिजमस्थिरशोभं विभ्रमरहितं च मण्डलं शशिनिः ।
 केन समेतुं ममत्वं हृदयप्रिय मालतीवदनम् ॥ ११० ॥
 अलिरूपरि तदौक्षणयोभ्रात्वा भोगन्धसूचितविशेषः ।
 निपतति कर्णाम्बुसूहे निर्गुणताप्यवसरे साध्वी ॥ १११ ॥
 विभ्राणेऽरूणिमाणं महजं जितबन्धुजौवसूचिमधरे ।
 यदलककविव्य^३मनं तत्तस्या मण्डनक्रीडा ॥ ११२ ॥
 चित्रमिदं यदि कृशता तस्या बलिपरिगृहीतमध्यस्य ।
 अथवा नो विधिविहिता महताप्यपनीयते तनुता ॥ ११३ ॥
 आस्तामपरस्तावत्तस्याः स्मरवसतिपृथुतरनितम्बः ।

१ 'आपद्यबलोद्धृतये' इति सु० पा० । २ 'यथार्थानर्थि...' इति सु० पा० ।

३ 'संहृत्य सा सुमध्या' इति ब० पा० । ४ 'न्यासस्त' इति ब० पा० ।

स्रथयति कपिलमुनेरपि दृक्पथपतितः समाधानम् ॥ ११४ ॥

तस्या रम्भावपुषो रम्भोपममूख्युगलमवलोक्य ।

मकरध्वजोऽपि सहसा निजमायकलक्ष्यतां याति ॥ ११५ ॥

जघनभरालसयाता नायाता सा विलोचनप्रसरम ।

तिष्ठति तेन मनोहर शरजन्मा ब्रह्मचर्येण ॥ ११६ ॥

यदि कथमपि मधुमयनः पश्यति तामममबाणमर्वस्वम् ।

तदसारभारभूतामिव लक्ष्मौमुरमि विनिहितां मनुते ॥ ११७ ॥

यदि पतति सा कथंचिदौक्षणविषये हरस्य तदवश्यम् ।

त्रिभुवनमश्विं कुरुते वामेतरदेहभागमामाद्य ॥ ११८ ॥

मौन्दर्यं तत्तादृशमगेषयोषिद्विलक्षणं सृजतः ।

यन्निष्पन्नं धातुस्तन्मन्ये काकतालीयम् ॥ ११९ ॥

महजविलामनिवामं तस्या वपुरनभिवौक्षमाणस्य ।

मन्ये नाकाधिपतेः सहस्रमपि चक्षुषां विफलम् ॥ १२० ॥

श्रिथिलयतु कुसुमचापं क्षिपतु शरान्वाणधौ मनोजन्मा ।

संसारमारभूता विचरति भुवि मालती यावत् ॥ १२१ ॥

वात्स्यायनमदनोदयदत्तकविट्ट^१त्तराजपुत्राद्यैः ।

उच्छ्रमि^२तं यत्किंचित्तत्तस्या हृदयदेशमध्यास्ते ॥ १२२ ॥

भरतविशाखिलदंतिलवृत्तायुर्वदचित्रसूत्रेषु ।

पत्रच्छेदविधाने भ्रमकर्मणि पुस्तसूदशास्त्रेषु ॥ १२३ ॥

आतोद्यवादनविधौ नृत्ते गीते च कौशलं तस्याः ।

१ 'नाव' इति सु० पा० ।

२ 'भूतं लक्ष्मौवपुः' इति ब० पा० ।

३ 'पुत्र' इति सु० पा० ।

४ 'उल्लपितम्' इति सु० पा० ।

अभिधातुं यदि शक्नो वदनमहस्त्रेण भोगिनामीशः ॥ १२४ ॥

(युगल^१कम्)

परिगलदालोलांशुकमपयत्रणमु^२रमि मालतौ रभसात् ।

निपतति नाऽपुण्यवतां रतिलालसमानमा रहमि ॥ १२५ ॥

रतिरसरभमास्फालनचलवलयनिनादमिश्रितं तस्याः ।

तत्कालोचित^३मणितं अतिपथमुपयाति नाऽन्यपुण्य^४स्य ॥ १२६ ॥

इत्यमभिधीयमानः शुभमध्ये यदि भवेद्दामौनः ।

एवं ततोऽभिधेयः संदर्शितकोपया दूत्या ॥ १२७ ॥

किं मौभाग्यमदोऽय यौवन^५लौलाभिरूपतादर्पः ।

महजप्रेमोपनतां मालतिकां न बद्ध मन्यसे येन ॥ १२८ ॥

न गणयति या कुलीनान्द्रविणवतः शास्त्रवेदिनः प्रणतान् ।

मा भवदर्थं शुष्यति कुसुमाननिवेशितं धिगनुरागम् ॥ १२९ ॥

कमलवतौ तीव्ररुचौ बद्धभस्मानि शम्भुशिरमि शशिलेखा ।

मा च त्वयि पशुकल्पे यदभिरता तेन मे कृशता ॥ १३० ॥

अमरलमरमं कठिन द्रुहमस्त्रिगधमाश्रिता खटिरम् ।

यदुपैति वाच्यपदवौ मालतिका तत्किमाश्चर्यम् ॥ १३१ ॥

अथवा कः खलु दोषो यदतुल्यतयोपजनितवैलक्ष्यः ।

स्वाधीनामपि सरसां परिहरति मृणालिकां ध्वाञ्चः ॥ १३२ ॥

मात्र करिष्यसि खेदं निष्ठुरमुक्तोऽसि यन्मया सुभग ।

१ 'कुलकम्' इति मु० पा० ।

२ 'परि' इति ब० पा० ।

३ 'कणितम्' इति ब० पा० ।

४ 'ण्यवताम्' इति ब० पा० ।

५ 'श्रीला' इति ब० पा० ।

यूनां हि रक्ततरुणीसुहृदभिहितपक्षमाभरणम् ॥ १३३ ॥

चन्द्रमसेव ज्योत्स्ना कंसासुरवैरिणव वनमाला ।

कुसुमशरासनलतिका कुसुमाकरवल्गुभेनेव ॥ १३४ ॥

मदलीला हलिनेव स्तनयुगलेनेव हारलता ।

रम्यापि मा सुगात्री रम्यतरा भवतु संगता भवता ॥ १३५ ॥

(युगल^१कम्)

किं बह्वना यदि यूनामुपरि विधातुं ममौहसे चरणम् ।

तत्कुरु रमणीरत्नं प्रेमोज्ज्वलमंकितस्त्रणम् ॥ १३६ ॥

अथ तद्वचनश्रवणप्रविजृम्भितमदनभट्टदायादः ।

उपचरणीयः सुन्दरि निजवमतिमुपागतस्त्वयाप्येवम् ॥ १३७ ॥

दूरादभ्युत्थान प्रणमनमात्मानमनप्रदान च ।

प्रविधेयमंचलेन प्रफोटीनमंप्रियुगलस्य ॥ १३८ ॥

ईषदयन्नप्रकटितकलोदरबाहुमूलकुचयुगलम् ।

मंदर्ष्य झटिति यार्यामि नायकदृग्गोचरात्तूर्णम् ॥ १३९ ॥

अथ पर्थकमनाथं दीपोज्ज्वलकुसुमधूपगन्धाढ्यम् ।

विततवितानकरस्यं प्रवेशितो वामकागारम् ॥ १४० ॥

मात्रा ते गुरुजघने सादरमवतारणादिकं कृत्वा ।

अभिनन्दनौय एभिर्वचनविशेषैः प्रयत्नेन ॥ १४१ ॥

(युगल^१कम्)

१ मुद्रितपुस्तके नास्ति । २ 'संगतं तूर्णम्' इति सु० पा० ।

३ 'सुस्त्रि' इति ब० पा० । ४ 'प्रकटम्' इति ब० पा० ।

५ 'भागम्' इति व० पा० । ६ 'वासम्' इति ब० पा० ।

७ 'मुद्रितपुस्तके 'कुलकम्' इति पाठान्तरम् ।

अथाग्निषः समृद्धाः परितुष्टा दृष्टदेवता अद्य ।
 कल्याणालंकारो यदलंकृतवानिदं वेश्म ॥ १४२ ॥
 अनुरूपपात्रघटनं कुर्वाणस्याद्य कुसुमबाणस्य ।
 सुचिरादत संजातः शरासनाकर्षणश्रमः सफलः ॥ १४३ ॥
 विन्यस्य शिरसि चरणं सुभगा गणिकाजनस्य सकलस्य ।
 सौभाग्यवैजयन्तीं संप्रति वत्सा समुत्क्षिपतु ॥ १४४ ॥
 दक्षितर एव स्नाय्या धिक् लोकं पुत्रजन्मसंतुष्टम् ।
 जामातर आयन्ते भवादृशा यदभिसम्बन्धात् ॥ १४५ ॥
 दृढपरिचया गुणज्ञा भवद्विधा नार्थनार्हका यदपि ।
 तदपि हृदयाभिनन्दन दहित्वेहादहं वच्मि^१ ॥ १४६ ॥
 सहजप्रेमोपनता न्यस्ता त्वयि मालती तथा कार्यम् ।
 न यथा भवति वराकौ त्वदिप्रियजन्मनां शुचा वसतिः ॥ १४७ ॥
 मृदुधौतधूपिताम्बरमग्राम्यं मण्डनं च बिभ्राणा
 परिपीतधूपवर्तिः स्थास्यसि रमणांतिके सुतनु ॥ १४८ ॥
 सस्नेहं सव्रीडं ससाध्वसं सस्पृहं च पश्यन्ती ।
 किञ्चिद्दृश्यशरीरा प्रविरलपरिहामपेशलालापा ॥ १४९ ॥
 (युग्मम्)

मातरि निर्यातायां परिजनमुक्ते च वासकस्थाने ।
 अभियुंजाने रमणे वामाचरणं क्षणं कार्यम् ॥ १५० ॥

१ 'अष्टा' इति ब० पा० ।

२ 'मानदा' इति सु० पा० ।

३ 'वक्ष्ये' इति सु० पा० ।

रतिसंगरविहितमतावाकर्षति रभमतः पुरस्तस्मिन् ।
 कुट्टमितमाचरन्ती जनयिष्यसि किञ्चिदंगसंकोचम् ॥ १५१ ॥
 प्रारब्धे सुरतविधौ क्रमदर्शितचित्तयोनिसंवेगा ।
 अप्रशङ्कमपेयिष्यसि निर्व्याजं पुत्रि गात्राणि ॥ १५२ ॥
 यद्य'दाच्छति हन्तु यद्रष्टुं यच्च विलिखितु गात्रम् ।
 तत्तदपसारणीयं सावेगं ढौकनीयं च ॥ १५३ ॥
 दंशे मय्यङ्गकतिमामर्दे विविधकण्ठरसितानि ।
 नखविलिखने च सौत्कृतिमाघातेषूल्बणं कणितम् ॥ १५४ ॥
 ह्रस्वायासश्चासानुंचन्ती पुलकदंतुरशरीरा ।
 खिद्यत्सकलावयवा प्रकरिष्यसि रागवृद्धये पुंसाम् ॥ १५५ ॥

(१ युगलकम्)

परभृतलाव^१कृहंसकपारावततुरगद्वयनिःस्वनितम् ।
 अनुकार्यमुचितकाले कलकण्ठि^२ रतैस्त्वया रमतः ॥ १५६ ॥
 मा मा मामतिपीडय मुंच चणमद्य नो समर्थाऽस्मि ।
 इति गद्गदास्फुटाचरमभिधातव्यस्त्वया कामी ॥ १५७ ॥
 अनुबन्धमानुकूल्यं वामत्वं प्रौढतामसामर्थ्यम् ।
 सुरतेषु दर्शयिष्यसि कामुकभावं स्व^३यं बुद्ध्या ॥ १५८ ॥
 अश्व^४मंजसमस्रोलं दूरोज्झितधैर्यमविनयप्रसरम् ।

१ 'यावत्' इति मु० पा० ।

२ 'वलितानि' इति ब० पा० ।

३ 'रामणहस्तक' इति ब० पा० ।

४ 'कलकण्ठरतेः' इति ब० पा० ।

५ 'स्फुटम्' इति ब० पा० ।

६ 'अपमंजस' इति ब० पा० ।

व्यवहारमाचरिष्यसि वृद्धिमुपेते रसावेगे ॥ १५८ ॥
 अविचेतितनखरक्षतिरामौलितलोचना निरुत्साहा ।
 नायककार्यसमाप्तौ स्थास्यसि शिथिलीकृतावयवा ॥ १६० ॥
 अगिति नितम्बावरणं निःसहृतनुतां स्मितं सर्वैलक्ष्यम् ।
 खेदालसां च दृष्टिं जनयिष्यसि मोहनच्छेदे ॥ १६१ ॥
 वृत्ते रताभियोगे स्पृष्ट्वा सलिलं विविक्तभूभागं ।
 प्रचास्य पाणिपादं स्थित्वा क्षणमामने समूह्य कचान् ॥ १६२ ॥
 उपयुक्तवदनवासा शय्यामारुह्य दर्शितप्रणया ।
 इति वक्ष्यसि तं रमणं दृढतरमालिङ्ग्य रभमतः कण्ठे ॥ १६३ ॥

(युगलकम्)

भट्टसुत नूनमिष्टा तव जाया यदनुरक्तहृदयस्य ।
 जनयति परितुष्टिमलं नापररामापरिष्वङ्गः ॥ १६४ ॥
 सफलं तस्या जन्म स्पृहणीया मैव सकलललनानाम् ।
 गौरौ तथैव महिता सुभगंकरणं तपस्तथाचरितम् ॥ १६५ ॥
 सैवैका गुणवसतिस्तस्या एवान्वयः सदा स्नाध्यः ।
 यस्याः शुभशतभाजः पाणिग्रहणं त्वया विहितम् ॥ १६६ ॥

(युग्मम्)

तिष्ठतु सा पुण्यवती वंशद्वयभूषणं वरारोहा ।
 या नापयाति भवतो लक्ष्मणैरिव नरकवैरिणो हृदयात् ॥ १६७ ॥

१ 'विकृष्ट' इति ब० पा० ।

२ 'सुमार्त्त' इति ब० पा० ।

३ 'रदनवासा' इति सु० पा० ।

४ सद्रितपुस्तके नास्ति ।

पातयमि कुवलयनिभे कौतुकमात्रेण लोचने यासु ।

ता अपि सत्यं सुन्दर हर्षोच्छलिता न भान्ति गात्रेषु ॥ १६८ ॥

(मंदानितकम्)

तनुरपि नाथप्रणयः प्रायो सुखरौकरोति लघुमनसः ।

स्वार्थनिवेशितचित्ता करोमि तेऽभ्यर्थनां तेन ॥ १६९ ॥

तीव्रस्मरतारुण्याच्चापलतः कौतुकेन घृणया वा ।

मङ्गाग्यमप्यदा वा दूत्या वा कौशलात्स्वभावाद्वा ॥ १७० ॥

योऽयं प्रेमलवांशः प्रदर्शितोऽस्मासु जीवनोपायः ।

बाधा नात्र विधेया गणिकाजनवृत्तमन्यथा बुद्ध्या ॥ १७१ ॥

(युग्मम्)

येन स्नेहः क्रोधः शायं दाक्षिण्यमाजवं ब्रौडा ।

एतानि सन्ति तास्यपि जीवद्वर्मेपनौतानि ॥ १७२ ॥

निर्याजसमुत्पन्नप्रवलप्रेमाभिभूतहृदयानाम् ।

दयितविरहाक्षमाणं गणिकानां तृणसमाः प्राणाः ॥ १७३ ॥

अत्राकर्ण्य साङ्गतमाख्यानं वर्णयामि यद्वृत्तम् ।

अद्यापि विभर्ति वटो विशेषणं यदभिसम्बन्धात् ॥ १७४ ॥

‘ अस्ति महीतलतिलकं सरस्वतीकुलगृहं महानगरम् ।

नाम्ना पाटलिपुत्रं परिभूतपुरंदरस्थानम् ॥ १७५ ॥

त्रिभुवनपुरनिष्पादनकौशलमिव पृच्छतो विरिंचस्य ।

दर्शयितुं निजशिल्पं वर्णकमिव विश्वकर्मणा विहितम् ॥ १७६ ॥

अश्रेयोभिरनाश्रितमभिभूतं नातिभृतिदोषेण ।

न स्वीकृतमुपसर्गैः कलिकालमलैरनालीढम् ॥ १७७ ॥

पातालतलं भोगिभिरम्भोधिर्विविधरत्नमंघातैः ।
 सुरसदनं विबुधगणैर्द्रविणोपचयैः पुरं कुबेरस्य ॥ १७८ ॥
 महिलाभिरसुरविवरं कटकं हि हिमाचलस्य गन्धर्वैः ।
 हरिनगरं क्रतुयूपैः शमत्रिभवैर्मुनिजनस्थानम् ॥ १७९ ॥
 तिष्ठन्तु सकलशास्त्रव्यालोचनविमलबुद्धयो विप्राः ।
 सदसद्गुणनिर्णीतौ ललना अपि निकषभूमयो यत्र ॥ १८० ॥
 कलिकालोदितभौत्या क्रतुऊतवहधूमकम्वलावरणः ।
 तिष्ठन्निष्ठतोपि कृतश्चरितैरनुमौयते यत्र ॥ १८१ ॥
 अपहरति पिधातुमिव स्वकलंकं शशधरः प्रसार्य करान् ।
 रात्रौ यत्र वधूनां लावण्यं वदनकोषेभ्यः ॥ १८२ ॥
 तिमिरपटलासिताम्बरमपहरदभिसारिकाजनौघस्य ।
 निजतनुकान्तिवितानं वल्लभसम्भोगविहितये यत्र ॥ १८३ ॥
 यत्र नितम्बवतौनां विचलन्नयनान्तशितशरैर्ब्रणितः ।
 शिथिलयति पथिकलोकः स्वकलत्रसमागमोत्कण्डाम् ॥ १८४ ॥
 यत्र च कुलमहिलानामन्पत्वं वचसि पाणिपादे च ।
 स्वच्छत्वमाशये च व्यालोलत्वं विशालनेत्रे च ॥ १८५ ॥
 स्तनजघनचिकुरभारे घनता जीवेशसहजरागे च ।
 कुलदेवतार्चनविधौ बलिशोभा मध्यभागे च ॥ १८६ ॥
 गम्भीरता स्वभावे चेतोभववाणतूष्णनाभौ च ।
 विस्तीर्णता नितम्बे गुरुजनपूजानुरक्तचित्ते च ॥ १८७ ॥

१ 'वारिरत्ननिचयैश्च' इति ब० पा० ।

२ 'हिमाचलस्य' इति ब० पा० ।

३ 'दृष' इति मु० पा० ।

हरिणायतेक्षणानां विच्छिन्तिः कोषहरणमजेषु ।
 कुटिलत्वमलकपंतौ बालानां कामचेष्टितं यत्र ॥ १८८ ॥
 संयमनमिन्द्रियाणामिनोपघातग्रहस्तमिस्रस्य ।
 स्तब्धत्वं तालतरौ हारलतास्तरलसंगता यस्मिन् ॥ १८९ ॥
 भुजगाः पररंध्रदृशः खण्ड्यन्ते प्रियतमाधरा यत्र ।
 सूचीव्यथानुभूतिर्नृत्याभ्यामप्रवृत्तानाम् ॥ १९० ॥
 नतवपुरप्यतिसरला मन्थरगमनापि नर्मदा यस्मिन् ।
 गुरुजनशास्त्ररतापि स्वभावसुगंधाङ्गनाजनता ॥ १९१ ॥
 तस्मिन्मखशतपूतः पुरुहूत इव द्विजन्मनां प्रवरैः ।
 गुरुरिव विद्यावसतिर्वसति स्म पुरंदरो नान्ता ॥ १९२ ॥
 धर्मात्मजस्य सत्यं त्रिपुररिपोर्विजितकुसुमचापत्वम् ।
 हरिनाभिपंकजभुवो नियतेन्द्रियतां जहास यः सततम् ॥ १९३ ॥
 न्यक्कृतवृष इति शर्वे याचक इति कौस्तुभाभरणे ।
 पीडितवसुधासुत इति कपिले न बभूव यस्य बह्ममानः ॥ १९४ ॥
 मार्गानुगतौ लुब्धो यः प्राणिवपुर्विनाशविमुखोऽपि ।
 परिहृतपरदारोऽपि स्वाकांचितगुरुजनप्रमदः ॥ १९५ ॥
 यस्यान्वये महीयसि सरसीव समस्तसत्त्वनिजवसतौ ।
 सच्चरितजन्मभूमौ विनिवारितकलिमलप्रसरे ॥ १९६ ॥
 पितृतर्पणप्रसङ्गे खड्गग्रहणं न शौर्यदर्पे च ।
 चूटनं मेखलिकानां वटुकजने नो रताभिसंमर्दे ॥ १९७ ॥

१ 'खे' इति सु० पा० ।

२ 'सुभगा' इति सु० पा० ।

३ 'प्रथमः' इति ब० पा० ।

४ 'नुद्धतौ' इति ब० पा० ।

श्रुतिभेदेषु विवादो नो रिक्त्यविभागमन्युना कल्पितः ।
 तेजस्विता हविर्भुजि न शमैकरतेषु भूमिदेवेषु ॥ १८ ८ ॥
 जरतामेव स्खलनं जपतामेवाधरस्फुरणम् ।
 यजतामेव ममिद्रुचिरेणाजिन एव कृष्णसंपर्कः ॥ १८ ९ ॥
 तस्याभूत्सकलकलोद्भासितपद्मद्वयस्य सुत एकः ।
 नान्ना सुन्दरसेनः कच इव वचसामधौशस्य ॥ १९ ० ॥
 पशुपतिनयनज्जताशनभस्मितमवधार्य यं वपुष्मन्तम् ।
 अपरमिव कुसुमचापं रतिरतये निर्ममे धार्ता ॥ १९ १ ॥
 तिष्ठन्तु तावदन्याः कुलललना यस्य रूपमवलोक्य ।
 सापि महामुनिदयिता कृच्छ्रेण ररक्ष चारित्र्यम् । १९ २ ॥
 कलधौतफलकगोभां बिभ्राणं यस्य पृथुतरं वचः ।
 दृष्ट्वा चिराय लक्ष्मौर्हरिहृदये दुःस्थितिं मेने ॥ १९ ३ ॥
 'कथमौदृग्यदि न कृतः शशिशकलैरथ कृतः कथं व्यथकः ।
 इत्थं यमौचमाणो निर्णयमगमस्य कामिनीसार्थः' ॥ १९ ४ ॥
 यो जग्राह हिमांशोः प्रसन्नमूर्तित्वमचलतः स्थैर्यम् ।
 जलधरत उन्नतत्वं गाम्भीर्यं यादसां पत्युः ॥ १९ ५ ॥
 यो विनयस्य निवासो वैदग्ध्यस्याश्रयः स्थितेः स्थानम् ।
 प्रियवाचामायतनं निकेतनं साधुचरितस्य ॥ १९ ६ ॥

१ 'यस्य' इति ब० पा० ।

२ 'धाचा' इति मु० पा० ।

३ 'कथमार्द्रता दिनकृतः शशिशकलैरथ कृतः कथं व्यथकः' इति मु० पा० ।

४ 'सार' इति ब० पा० ।

यो मदनः प्रमदानां तुहिनकरः साधुकुमुदषण्डस्य ।
 निकषोपलो गुणानां मार्गततः पथिकलोकस्य ॥ २० ७ ॥
 मञ्जनगोष्ठौनिरतः काव्यकथाकनकनिकषपाषाणः ।
 प्रणयिजनकल्पवृक्षो लक्ष्मीलीलाविहारभूमिस्य ॥ २० ८ ॥
 जलधिरिव तुहिनभासः सहवृद्धिपरिचयः सुहृत्तस्य ।
 सकलोपधाविशुद्धो बभूव गुणपालितो नाम्ना ॥ २० ९ ॥
 तेन समं स कदाचित्तिष्ठच्चहमि प्रसङ्गतः पतिताम् ।
 केनापि गीयमानामगृणोदार्यामिमां सहसा ॥ २१ ० ॥
 'देशान्तरेषु वेषस्वभावभणितानि ये न बुध्यन्ते ।
 समुपासते न च गुरुन्विषाणविकलास्त उच्चाणः' ॥ २१ १ ॥
 आकर्ण्यथ तमूचे वचनमिदं सुन्दरः सुहृन्मुख्यम् ।
 शोभनमेतद्गीतं गुणपालित साधुनानेन ॥ २१ २ ॥
 साधूनामाचरितं खलचेष्टां विविधलोकहेवाकान् ।
 नर्म विदग्धेर्विहितं कुलटाजनवक्रकथितानि ॥ २१ ३ ॥
 गुरुगेहशास्त्रतत्त्वं विटवृत्तं धूर्तवचनोपायान् ।
 वारिधिपरिखां पृथ्वीं जानाति परिभ्रमन्पुरुषः ॥ २१ ४ ॥

(युगलकम्)

अत उज्झित्य गृहस्थितिमुखलेशं विविधलाभपरिणामे ।
 स्थापय गमनारम्भे वयस्य हृदयं मया सहितः ॥ २१ ५ ॥

इत्थं निगदितवन्तं सुहृदुत्तरलाभलालसात्मानम् ।
 ऊचे सुन्दरसेनं लज्जित इव सहचरो वचनम् ॥ २१६ ॥
 अभ्यर्थनानुबन्धो लज्जाकर एव मादृशां किंतु ।
 आकर्ण्य कथयामः पथिकानां यानि दुःखानि ॥ २१७ ॥
 कर्पटकावृतमूर्तिर्दूराध्वपरिश्रमावमितशक्तिः ।
 पांसूत्कटधूसरितो दिनावसाने प्रतिश्रयाकाङ्क्षी ॥ २१८ ॥
 मातर्भगि'नि दयां कुरु मा मैवं निष्ठुरा भव तवापि ।
 कार्यवशेन गृहेभ्यो निर्यान्ति भ्रातरश्च पुत्राश्च ॥ २१९ ॥
 किं वयमुत्पाद्य गृहं प्रातर्गन्तार ईदृगेव सताम् ।
 भवति निवासो यस्मिन्निज इव पथिकाः प्रयांति विश्रामम् ॥

२१० ॥

अथ रजनीं नयामो यथाकथंचित्त^१वाश्रये मातः ।
 अस्तं गतो विवस्वान्वद सम्प्रति कुत्र गच्छामः ॥ २२१ ॥
 इति बह्विधदौनवचाः प्रतिगेहद्वारदेशमधितिष्ठन् ।
 निर्भर्त्स्यते बराको गृहिणीभिरिदं वदन्तीभिः ॥ २२२ ॥
 न स्थित इह गेहपतिः किं रटसि वृथा प्रयाहि देवकुलम् ।
 कथितेऽपि नापगच्छति पश्य मनुष्यस्य निर्बन्धम् ॥ २२३ ॥
 अथ यदि कथंचिदपरः पुनः पुनर्याचितो गृहस्वामौ ।
 निर्दिशति सावधीरणमत्र खपिहीति जी^२र्णगृहकोणे ॥ २२४ ॥

१ 'जननि' इति व० पा० ।

२ 'लदाश्रमे' इति सु० पा० ।

३ 'शीर्णे' इति व० पा० ।

तत्र कलहायमाना तिष्ठति गृहिणी विभावरीप्रहरम् ।
 अज्ञाताय किमर्थं वासो दत्तस्त्वयेति सह भर्त्रा ॥ २२५ ॥
 ईदृशं सरलात्मा किं कुर्मो भगिनि तावको भर्ता ।
 स्यास्यसि गेहेऽवहिता भ्रमन्ति खलु वंचका एवम् ॥ २२६ ॥
 इति भाजनादियाच्चां बुद्धौ विनिधाय निकटवर्तिनो गेहात् ।
 नारीजनः समेत्य ब्रूते तामाप्तभावेन ॥ २२७ ॥ (युग्मम्)
 गृहगतमधिकमटित्वा कलमकुलत्याण्चणमसूरादि ।
 एकौभूतं भुङ्क्ते चुधोपतप्तोऽध्वगो भैक्षम् ॥ २२८ ॥
 परवशमग्रनं वसुधा शयनीयं सुरनिकेतनं सद्यः ।
 पथिकस्य विधिः कृतवानुपधानकमिष्टिकाखण्डम् ॥ २२९ ॥
 इति निगदितवति तस्मिन्सुन्दरसेनस्य चोत्तरावसरे ।
 इयमुपगौता गौतिः केनापि कथाप्रसङ्गेन ॥ २३० ॥
 ' निजवरभवनं सुरगृहसुर्वीतलमतिमनोहरं शयनम् ।
 कदग्रनममृतमभीप्सितकार्यैकनिविष्टचेतसां पुंसाम् ' ॥ २३१ ॥
 तां च श्रुत्वा सुहृदं पौरन्दरिरिदमुवाच परितुष्टः ।
 मम हृदयगतं प्रकटितमेतेन सहैव गच्छामः ॥ २३२ ॥
 अथ सहचरद्वितीयः क्लेशमुद्रावतरणकृतचित्तः ।
 निरगात्सुन्दरसेनः कुसुमपुरादविदितः पित्रा ॥ २३३ ॥

१ 'वरीं सकलाम्' इति सु० पा० ।

२ 'वर्तिगृहात्' इति ब० पा० ।

३ 'नारी समभ्युपेता' इति ब० पा० ।

४ 'समुपश्रुत्य च' इति ब० पा० ।

५ 'भवतु गच्छावः' इति ब० पा० ।

पश्यन्विदग्धगोष्ठौरभ्यस्यन्नायुधानि विविधानि ।
 शास्त्रार्थानधिगच्छन्विलोकयन्कौतुकान्यनीकानि ॥ २३४ ॥
 जानन्यवच्छेदनमालेख्यं मिक्थपुस्तकमाणि ।
 नृत्यं गीतोपचितं तन्त्रीमुरजादिवाद्यभेदांश्च ॥ २३५ ॥
 बुध्यन्वचकभङ्गीर्विटकुलटानर्मवककथितानि ।
 बभ्राम सुहृत्सहितः सुन्दरसेनो महौमखिलाम् ॥ २३६ ॥
 (सन्दानितकम्)

अथ विदितमकलशास्त्रो विज्ञातग्रेषजनममाचारः ।
 निजगृहगमनाकाङ्क्षौ स शिलोच्चयमर्बुदं प्राप ॥ २३७ ॥
 तत्पृष्ठदेशदर्शनलोलम^१तिं सुन्दरं परिजाय ।
 गुणपालितो बभाषे विलोक्यतामद्रिराज इति ॥ २३८ ॥
 एष सुतः मानुमतः स्यन्दच्छीताच्छमलिलमम्यन्नः ।
 लोकानुकम्पयेव प्रालेयमहौभृता मरौ न्यस्तः ॥ २३९ ॥
 शिशिरकरकान्तमौलिः कटकस्थितपवनभोजनः सगुहः ।
 विद्याधरोपसेव्यो बिभर्त्ति लक्ष्मौमयं शंभोः ॥ २४० ॥
 अत्र तरुशिखरसंगतसुमनस इति जातनिश्च^२यो मन्ये ।
 अभिलषति समुच्चेतुं तारा निशि मुग्धकामिनीलोकः ॥ २४१ ॥
 आश्चर्यं यदुपान्ते तिष्ठन्त्येतस्य सप्त मुनयोऽपि ।
 अथवा कस्याकर्षं न करोति समुन्नतिर्महताम् ॥ २४२ ॥

अवग^१त्य निरवलम्बनमम्बरमार्गं पतंगतुरगाणाम् ।

अयमवनिधरो मन्ये विश्रान्त्यै वेधभा विहितः ॥ २४३ ॥

दममाश्रित्य हिमांशोरोषधयः संनिकर्षमुपयाताः ।

प्रत्यासत्तिः प्रभुणा प्रायोऽनुग्राहकवशेन ॥ २४४ ॥

सेक्तुमिवाशाकरिणो विसृजत्ययमवनिधरणपरिखिन्नान् ।

निर्झरसलिलकणौघान् भवति हि सौहार्दमेककार्याणाम् ॥ २४५ ॥

हारोताहितशोभो मुदितशुको व्यासयोगरमणीयः ।

विश्रान्तभरद्वाजः समतामयमेति मुनिनिवासस्य ॥ २४६ ॥

अस्मिन्निःसंगा अपि परलोकप्राप्युपायकृतयत्नाः ।

गन्धवहभोजना अपि न हिंसका फलभुजोऽपि न श्लवगाः ॥ २४७ ॥

शुभकर्मैकरता अपि षट्क^२र्माणोऽयता अपि स्ववशाः ।

अनभिमतरौद्रचरिताः शिव^३प्रिया अपि वसन्ति श्रमनिरताः ॥

२४८ ॥ (युग्म^४म्)

मूर्तिरिव शिशिररश्मेर्हरिणवती सप्तपत्रकृतशोभा ।

सरणिरिव चण्डभासः पलाशिनी यातुधानजायेव ॥ २४९ ॥

सोत्कण्ठेव समदना वासकसज्जेव कृततिलकशोभा ।

वज्र^५हरिपीलुसनाथा नरनाथदारभूमिरिव ॥ २५० ॥

अर्जुनबाणघातैः कुरुनाथवरूथिनीव संकृन्ना ।

अक्षसहस्रोपचिता लक्ष्मीरिव गगनदेशस्य ॥ २५१ ॥

१ 'अवलम्बा' इति सु० पा० ।

२ 'षट्कर्मण्यायता' इति सु० पा० ।

३ 'शिवप्रिया' इति सु० पा० ।

४ 'कुलकम्' इति सु० पा० ।

५ 'धव' इति व० पा० ।

ध्वजिनौव दानवानां मृष्टकसमधिष्ठिता त्रियामेव ।

उद्यातरोहिणौका रम्येयमुपत्यका भाति ॥ २५१ ॥

(कलापकम्)

इति दर्शयति वयस्य सुन्दरसेने च पश्यति प्रीत्या ।

स्वप्रस्तावोपगता गीतिरियं केनचिद्गीता ॥ २५२ ॥

‘अतिशयितनाकपृष्ठं पृष्ठं ये नार्बुदस्य पश्यन्ति ।

बहुविषयपरिभ्रमणं मन्ये क्लेशाय केवलं तेषाम्’ ॥ २५४ ॥

आकर्ण्य च स बभाषे महात्मनानेन युक्तमुपगीतम् ।

शिखरिशिरः पश्यामो वयस्य रम्यं समारूढ्य ॥ २५५ ॥

अथ गिरिवरमारूढो विलोकयन्विविधविविधभवनानि ।

वापौरुद्यानभुवः सरांसि सरितश्चचार विस्मेरः ॥ २५६ ॥

अचिराभामिव विघनां ज्योत्स्नामिव कुमुदबन्धुना विकलाम् ।

रतिमिव मन्मथरहितां श्रियमिव हरिवत्सः पतिताम् ॥ २५७ ॥

हस्तोच्चयं विधातुः सारं सकलस्य जंतुजातस्य ।

दृष्टान्तं रम्याणां शस्त्रं संकल्पजन्मनो जैत्रम् ॥ २५८ ॥

विकसितकुसुमसमृद्धिं शृंगाररसापगैककलहंसौम् ।

लीलापल्लववल्लीं व्रतिनामवधानवर्मणां भल्लीम् ॥ २५९ ॥

विचरन्नुपवनमण्डपपुष्पप्रकराभिरामभूषणे ।

रममाणां सह सख्या ललनामालोकयामास ॥ २६० ॥

(कुलकम्)

अवलोकयतस्तस्य स्मरसाय^१कवेध्यामुपगतस्य ।

दृढमभवन्मनसि चिरं विस्मयभा^२राभिभूयमानस्य ॥ २६१ ॥

केदं खलु विश्वसृजः कौशलमत्यद्भुतं समुपजातम् ।

येन विरुद्धानामपि घटितैकत्र स्थितिस्तथाह्वीयम् ॥ २६२ ॥

ललितवपुर्निर्दोषा स्फुरदुज्ज्वलतारकाभिरामा च ।

निर्वाच्यवदनकमला जितवीणा कणितवाणी च ॥ २६३ ॥

प्र^३कटितविग्रहसंस्थितिरतिशोभाघटितसंधिवन्धा च ।

उन्नतपयोधराद्या शरदिन्दुकरावदाता च ॥ २६४ ॥

अभिमतसुगतावस्थितिरभिनन्दितचरणयुगलरचना च ।

अतिविपुलजघनदेशा विध्वस्तशरौरविहितशोभा च ॥ २६५ ॥

आविर्भवदनुरागे तस्मिन्नथ वलितलोचना सहसा ।

मापि बभूव मृगाक्षी हस्तगता कुसुमचापस्य ॥ २६६ ॥

तरुमूलमाश्रिताया विस्मृतसकलान्यकर्मणः सपदि ।

तस्या गात्रलतायामङ्कुरितं सान्त्विकैर्भावैः ॥ २६७ ॥

सैवोपवनसमृद्धिस्तस्मिन्नेव क्षणे स्मरं समा^४श्रित्य ।

तां व्यथयितुमारेभे प्रभोर्हि कृत्यं करोति खलु सर्वः ॥ २६८ ॥

गात्र^५सरसंधनेभ्यः प्रस्वेदजलं विनिर्ययौ तस्याः ।

अन्तर्ज्वलितमनोभवहृदयभुजा दह्यमानेभ्यः ॥ २६९ ॥

१ 'मार्गण' इति ब० पा० ।

२ 'भावा' इति ब० पा० ।

३ 'संविद्धित' इति ब० पा० ।

४ 'स्मृत्वा' इति ब० पा० ।

५ 'गात्रसिरासन्धिभ्यः' इति सु० पा० ।

कुसुमशरजालपतिता मुहुर्मुहुर्विदधती विवृत्तानि ।
 अनिमेषं पश्यन्ती मत्स्यवधूमनुचकार सा तन्वौ ॥ २७० ॥
 स्तब्धतनुं सोत्कम्पां पुलकवतीं स्वेदिनीं मनिःश्यामाम् ।
 विदधे तामममशरः क्रौडति हि शठो विशिष्टमासाद्य ॥ २७१ ॥
 उच्छ्वासैरुल्लसन् कुचयुगले मौष्ठवं विलासा'नाम् ।
 अभिलषितेन प्रेम्णा स्निग्ध'त्वं चक्षुषोर्मनोहारि ॥ २७२ ॥
 अनुरक्त्या वदनैरुचिं वचसि च गमने च माध्वमस्त्वलनम् ।
 तस्या मदनः कुर्वन् उपनिन्दे चारुतामवधि'म् ॥ २७३ ॥

(युग्मम्)

पार्श्वगतेऽपि प्रेयसि कामशरासारताद्यमानापि ।
 न शशाक साऽभिधातुं चित्तगतं प्रणयभङ्गतो भौता ॥ २७४ ॥
 अथ विदितचित्तवृत्तिः सक्तदृशं प्रियतमे ममाकथ्य ।
 मदनेन दह्यमानां विहमितविशद जगाद तामाली ॥ २७५ ॥
 अथि हारलते सहरं हरज्जङ्गतिदग्धदेहमंजोभम् ।
 सङ्गावजानुरक्तिर्नहि र'म्या पण्यनारीणाम् ॥ २७६ ॥
 अवधीरय धनविकलं कुरु गौरवमकृशमम्यदः पुंसः ।
 अस्मादृशं हि मुग्धे धनमिद्वै रूपनिर्माणम् ॥ २७७ ॥
 अभिरामेऽभिनिवेशं विदधाना विवि'धलाभनिरपेक्षा ।
 उपहस्यसे सुमध्ये विदग्धवाराङ्गनावारैः ॥ २७८ ॥

१ 'विलसितानि' इति सु० पा० ।

२ 'स्निग्ध वचन मनोहारि' इति सु० पा० ।

३ 'वचनवचि' इति सु० पा० ।

४ 'मधिकाम्' इति ब० पा० ।

५ 'पण्यं' इति ब० पा० ।

६ 'विभव' इति ब० पा० ।

येषां स्नायं यौवनमभिमुखतामुपगतो विधिर्येषाम् ।

फलितं येषां सुकृतैर्जीवितसुखितार्थिता येषाम् ॥ २७८ ॥

तेऽवश्यं स्वयमेव त्वामनुबध्नन्ति मदनशरभिन्नाः ।

नहि मधुलिहः कृशो^१दरि मृग्यन्ते चूतमंजर्या ॥ २८० ॥

(युगलकम्)

इति गदितवतीमालीं कामशरासारभिन्नसर्वांगी ।

अव्यक्तस्खलिताक्षरमूचे कृच्छ्रेण हारलता ॥ २८१ ॥

सखि कुरु तावद्यत्नं ब^२हुमनसिजवेदनाप्रतीकारे ।

क्रोडीकृता विपत्त्या न भवन्त्युपदेशयोग्या हि ॥ २८२ ॥

अस्त्रायत्तः प्रेयान्मृदपवनः सुरभि^३माम उद्यानम् ।

इयती खलु सामग्री भवति हि क्षीणायुषामेव ॥ २८३ ॥

मत्वा मदनाग्नीविषविषवेगाकुलितविग्रहामालीम् ।

समुपेत्य शशिप्रभया पौरंदरिरभिदधे कृतप्रणतिः ॥ २८४ ॥

यदि नाम रुणद्धि गिरं गणिकाभावोपजनितवैलक्ष्यम् ।

तदपि कथनीयमेव स्निग्धापदि नहि निरूप्यते युक्तम् ॥ २८५ ॥

एतावति संसारे परिगणिता एव ते सुज^४न्मानः ।

आपन्नपरिचाणे व्याकुलमनसः स्फुरन्ति ये बुद्धौ ॥ २८६ ॥

यस्मिन्नेव सुहृते यद^५वधि दृष्टोऽसि मे सख्या ।

तत एवारभ्य गता विधेयतां दग्धमदनस्य ॥ २८७ ॥

१ 'सुन्दरि' इति ब० पा० ।

२ 'पटुतरमति' इति सु० पा० ।

३ 'सुरभिकुसुममुद्यानम्' इति ब० पा० । ४ 'सुजनाः' इति सु० पा० ।

५ 'चक्षुर्बिषयं गतोऽसि मम सख्या' इति ब० पा० ।

रोमोद्गमसंनहनं भित्तान्तर्विग्रहं परापतिताः ।

तस्या मानससम्भवकोदण्डविनिर्गता द्रुषवः ॥ २८८ ॥

किं^१ वा वदतु वराकी कुत्र समाश्रयितुं यातु कं शरणम् ।

पौडयति मृगं यस्मान्नित्यं^२ शुचिर्दक्षिणो मृदुः पवनः ॥ २८९ ॥

वचसि गते गद्गदतामुज्झितमौनव्रताश्चिराय पिकाः ।

हृष्टा व्यथयन्ति सखीं जातावसरा निरर्गलं विरुतैः ॥ २९० ॥

स्खलिताकुलिते गमने तन्वज्या अगणितश्रमा हंसाः ।

सुचिरालम्भावसराः कुर्वन्ति गतागतानि परितुष्टाः ॥ २९१ ॥

उष्णोच्छ्वसितसमीरै^३ विदह्यमानोऽपि मधुकरस्तस्याः ।

अलककुसुमं न मुंचति कृच्छ्रेष्वपि दुस्त्यजा विषयाः ॥ २९२ ॥

नो वारयति तथा मां साम्प्रतमिति कथयतीव मधुलेहः ।

निःसहवपुषः कर्णे श्रुतिपूरकपुष्पसंगतो गुंजन् ॥ २९३ ॥

प्रश्लिथिलभुजलतिकायास्तस्याः पतितस्य हेमकटकस्य ।

यन्नापणं पृथिव्यास्तस्मिन् खलु मुक्तहस्तता हेतुः ॥ २९४ ॥

रशनागुणेन विगलितमेकपदे तन्नितम्बतश्चित्रम् ।

पतनाय नियतमथवा निषेवणं गुरुकलत्रस्य ॥ २९५ ॥

अङ्गीकृत्य मनोभवमुरसि तथा लालितोऽपि हतहारः ।

तापयति सखीं तत्क्षणमन्तर्भिन्नात्कुतः कुशलम् ॥ २९६ ॥

१ 'किं विदधातु' इति ब० पा० ।

२ 'नित्यशुचिर्दक्षिणो मृदुः पवनः' इति ब० पा० ।

३ 'समीपे विद...' इति सु० पा० ।

वचसि^१ तत्त्वेदजलं कञ्जलमलिनाश्रुवारिणा मिश्रम् ।
 कुचतटपतितं तस्याः प्रयागसम्भेदसलिलमनुकुरुते ॥ २८ ७ ॥
 पिकरुतमलयसमोरणसुमनःस्मरभृङ्गदहनपरिकलिता ।
 पंचतपश्चरति भवत्परिरम्भणसौख्यलम्पटा बाला ॥ २८ ८ ॥
 न परापतति वराकौ दशमीं यावन्मनोभवावस्थाम् ।
 चायस्व सुभग तावच्छ्रणागतरक्षणं व्रतं महताम् ॥ २८ ९ ॥
 अथ तद्वचसि क्षतादरमुद्धूतमनोभवं समवधार्य ।
 अवगीतिभीतचेता ऊचे गुणपालितः सुहृदम् ॥ ३० ० ॥
 यद्यपि मारप्रसरो दुर्वारः प्राणिनां नवे वयसि ।
 चिन्त्यं तदपि विवेकिभिरवसानं वारयोषितां प्रेम्णः ॥ ३० १ ॥
 वारस्त्रीणां विभ्रमरागप्रेमाभिलाषमदनरुजः ।
 सहृद्विचयभाजः प्रख्याताः सम्पदः सुहृदः ॥ ३० २ ॥
 ताभिरवदातजन्मा कुर्वीत समगमं कथं यासाम् ।
 क्षणदृष्टोऽपि प्रणयौ रूढप्रणयोऽपि जन्मनोऽपूर्वः ॥ ३० ३ ॥
 प्रद्युम्नः प्रद्युम्नो विरूपकः खलु विरूपकः सततम् ।
 सुस्निग्धः सुस्निग्धो रूचो रूचस्तु गणिकानाम् ॥ ३० ४ ॥
 यासां जघनावरणं परकौतुकवृद्धये न तु त्रपया ।
 उज्ज्वलवेषा रचना कामिजनाकृष्टये न तु स्थितये ॥ ३० ५ ॥
 मांसरसाभ्यवहारः पुरुषादतिपीडया न तु स्पृहया ।
 आलेख्यादौ व्यसनं वैदग्ध्यख्यातये न तु विनोदाय ॥ ३० ६ ॥

१ 'वाससितं' इति ब० पा० ।

२ 'येषोषितां' इति ब० पा० ।

३ 'करोति संगं' इति सु० पा० ।

रागोऽधरे न चेतसि सरलत्वं भुजलतासु न प्रकृतौ ।
 कुचभारेषु समुन्नतिराचरणे नाभिनन्दिते सद्भिः ॥ ३०७ ॥
 जघनस्थलेषु गौरवमाकृष्टधनेषु नो कुक्षीनेषु ।
 अलसत्वं गमनविधौ नो मानववंचनाभियोगेषु ॥ ३०८ ॥
 वर्णविशेषापेक्षा प्रसाधने नो रतिप्रबन्धेषु ।
 ओष्ठे मदनामङ्गो नो पुरुषविशेषसम्भोगे ॥ ३०९ ॥
 या बालेऽपि सरागा वृद्धेष्वपि विहितमन्मथावेगा ।
 क्लीबेष्वपि कान्तदृशः साकाङ्क्षा दीर्घरोगेऽपि ॥ ३१० ॥
 स्वेदाम्बुकणोपचिता न चार्द्रता निजनिवासमनमस्य ।
 आविष्कृतवेपथवो वज्रोपलसारकठिनाश्च ॥ ३११ ॥
 जघनचपला अनार्या परभृतयः कृतकनेचरागाश्च ।
 सर्वांगार्पणदक्षा अममर्पितहृदयदेशाश्च ॥ ३१२ ॥
 न कुलममुत्पन्ना अपि भुजंगदृशं न कृतवेदनाभिजाः ।
 कन्दर्पदौपिका अपि रक्षिताः स्नेहप्रसङ्गेन ॥ ३१३ ॥
 उज्झितवृषयोगा अपि रतिसमये नरविशेषनिरपेक्षाः ।
 कृष्णौकाभिरता अपि हिरण्यकशिपुप्रियाः सततम् ॥ ३१४ ॥
 मेरुमहीधरभुव इव किंपुरुषमहस्त्रसेवितनितम्बाः ।
 नीतय इव भूभिभृतां सुपरिहृतानर्थसंयोगाः ॥ ३१५ ॥
 बद्धमिचक^१रजदारणलब्धाभ्युदयाः सरोरुहिण्य इव ।
 डाकिन्य इव च रक्तव्याकर्षणकौशलोपेताः ॥ ३१६ ॥

१ 'प्रसंगेषु' इति ब० पा० ।

२ 'षु' इति ब० पा० ।

३ 'दर्शनसुवे...' इति सु० पा० ।

४ 'करवि...' इति सु० पा० ।

प्रतिपुरुषं सन्निहिताः कृत्यपरा विविध^१विकरणोपेताः ।

बज्रलार्थग्राहिण्यः प्रकृतय इव दुर्गहा गणिकाः ॥ ३१७ ॥

(अर्थचतुष्टयमत्र)

सादरमा^२कृत्य चिरं कुसुमस्तवकं च नरविशेषं च ।

रिक्तीकर्तुं निपुणाः चुद्राः चुद्राश्च चुम्बन्ति ॥ ३१८ ॥

परमार्थकठोरा अपि विषयगतं लोहकं मनुष्यं च ।

चुम्बकपाषाणशिला रूपाजोवाश्च कर्षन्ति ॥ ३१९ ॥

पुरुषाक्रांताः सततं कृत्रिमशृंगाररागरमणीयाः ।

आहन्यमानजघनाः करेणवो वारयोषाश्च ॥ ३२० ॥

उचितगुणोत्तिग्ना अपि पुरतोऽपि निवेगिते सुवर्षलवे ।

झगिति पतन्ति मुखेन प्रकट^३प्रमदा यथा च तुलाः ॥ ३२१ ॥

बहिरूपपादितशोभा अन्तस्तुच्छाः स्वभावतः कठिनाः ।

वेश्याः समुद्रिका इव कणन्ति यन्त्रप्रयोगेण ॥ ३२२ ॥

बध्नन्ति येऽनुरागं देवहतात्मासु वारवनितासु ।

ते निस्सरन्ति नियतं पाणिद्वयमग्रतः कृत्वा ॥ ३२३ ॥

इदमुपदिशति वयस्ये सुन्दरसेने च मन्मथव्यथिते ।

प्रस्तावादुप^४यातं गीतित्रयमभ्यधायि केनापि ॥ ३२४ ॥

“तरुणी^५ रमणी^५याकृतिमुपनीतां स्मृतिमुवा वशीकृत्य ।

परिहरति यो जडात्मा प्रथमोऽसौ नालिको विना भ्रान्तिम् ॥ ३२५ ॥

१ ‘करणकोपचिताः’ इति सु० पा० ।

२ ‘स्निध्य’ इति ब० पा० ।

३ ‘कलाधिकाश्च’ इति ब० पा० ।

४ ‘गातुं’ इति सु० पा० ।

५ ‘बाणसमर्पितद्वार - - -’ इति ब० पा० ।

इदमेव हि जन्मफलं जीवितफलमेतदेव यत्पुंसाम् ।
 लटहनिमम्बवतीजनसम्भोगसुखेन याति तारुण्यम् ॥ ३२६ ॥
 सुमनोमार्गणदहनज्वालावलिदह्यमानसर्वांग्यः ।
 प्रबलप्रेमप्रवणाः प्रमदाः स्पृहयन्ति नाल्पपुण्येभ्यः” ॥ ३२७ ॥
 एवमुपश्रुत्य वचः समुवाच पुरंदरात्मजः सुहृदम् ।
 मम हृदयादिव कृष्ण गौतमिदं साधुनाऽनेन ॥ ३२८ ॥
 तदतनुसायकविकलां हारलतां हरिणशावतरलाचीम् ।
 आश्वासयितुं यामो गुणपालित किं विकल्पितैर्बहुभिः ॥ ३२९ ॥
 अथ तत्र कापि गणिका गणयन्ती परिचितं हतद्रविणम् ।
 प्रविशन्तमेव मन्दिरमीर्याव्याजेन निरुरोध ॥ ३३० ॥
 काचिद्वचकदत्तं पुंजीकृतजीर्णवसनमवलोक्य ।
 वेश्या विषीदति स्म क्षपाचये वृत्तैर्कर्तव्या ॥ ३३१ ॥
 दैवस्मृत्या पतितं दृष्टिपथे भग्नमूल्यविटमेका ।
 ज्वलिता रूपा भुजिष्या जग्राह जवेन धावित्वा ॥ ३३२ ॥
 अन्तःस्थितकामिगृहद्वारगतं लुप्तवित्तनरमन्या ।
 समुवाच कुट्टनी ”व्रज कल्लाकल्पदेहेति । ३३३ ॥
 प्रकटितदशननखचतिरभिदधती राजपुत्ररतियुद्धम् ।
 अपरा पुरः सखीनां वारवधूराततान मौभाग्यम् ॥ ३३४ ॥

१ ‘यत्र’ इति ब० पा० ।

२ ‘लुण्ठी’ इति ब० पा० ।

३ ‘व्यर्थ’ इति मु० पा० ।

४ ‘तं व्रज कल्लाकल्पदेहेति’ इति ब० पा० ।

अन्या कामिस्पर्धावर्धितभाटी समुत्सुका चण्डी ।
 सौभाग्यगर्वदर्पं समुवाह विलासिनीमध्ये ॥ ३२५ ॥
 एकगणिकानुबन्धे क्रोधोद्यतशस्त्रकामिनोः कापि ।
 सम्भ्रमतो धाविता निवारयामास कुट्टनी कलहम् ॥ ३२६ ॥
 धनमाहृत्य बद्धभ्यो भुज्यत एकेन केनचित्सार्धम् ।
 इति धनवन्तं कामिनमावर्जयति स्म वारवधूः ॥ ३२७ ॥
 गा^१यन् गाथामात्रं द्विपदकमथ सौष्ठवेन विट एकः ।
 बभ्राम पुरो दास्या विदधद्विद्वत्तीरनेकविधाः ॥ ३२८ ॥
 कश्चित्पण्यस्त्रीणां विभवोपचितान्यपुरुषयोजनया ।
 विदधाति स्माराधनमधनत्वमुपागतः कामी ॥ ३२९ ॥
 त्वयि सक्तेन मया गृहमुज्झितमधुना परेव जातामि ।
 इति ढौकमलभमानः कश्चिद्गणिकासुपालेभे ॥ ३३० ॥
 उषितामपरेण समं वृद्धविटानां पुरः पराजित्य ।
 पूज^२यति स्म भुजंगः कश्चिद्गणिकां द्विगुणभात्या ॥ ३३१ ॥
 दृष्ट्वा^३ त्वया विशेषक वलयकलापी शशिप्रभाभुजयोः ।
 बाढं भण भण कौटुक^४ चास्तुरा सा मया दत्ता ॥ ३३२ ॥
 अद्य चतुर्थी दिवसस्त्री^५नाम्बरयुगलकस्य दत्तस्य ।
 तदपि परुषा^६ विलासा वद मदनक किं करोम्यत्र ॥ ३३३ ॥

१ 'गायन्मात्रागाथा द्विपदिकया' इति सु० पा० ।

२ 'त्याजयति स्म भुजंगं कश्चिद्गणिकां द्विगुणभाटीम्' इति सु० पा० ।

३ 'दृष्ट्वा' इति सु० पा० ।

४ 'कानु तरः सोमया दत्तः' इति सु० पा० ।

५ 'चित्रा' इति सु० पा० ।

६ 'परुषाभिधाना' इति सु० पा० ।

स्नेहपरा मयि केली कलहंसक किंतु राक्षसी तस्याः ।
 माता नात्मीकर्तुं वर्षशतेनापि शक्यते पापा ॥ ३४४ ॥
 सुमनः कुंकुमवासः मञ्जीकुरु किमिति तिष्ठसि विचिंतः ।
 अद्य तव दयितिकायाः किञ्जल्कक नर्तनावसरः ॥ ३४५ ॥
 यदि नाम पंच दिवसांस्त्वयि कुरुते प्रेम धनलवं दृष्ट्वा ।
 तदपि न रागवती सा कन्दर्पक किं वृथा गर्वः ॥ ३४६ ॥
 जीवन्नेव विलासक परिहर दूरेण मूढ हरिसेनाम् ।
 बद्धावेशस्तस्यां व्यापृतपुत्रो महाविषमः ॥ ३४७ ॥
 केसरया क्षणदत्तं कृत्वांशुकमुपरि कामिजालस्य ।
 स्तम्भग्रीवं भ्रमतश्चन्द्रोदय पश्य माहात्म्यम् ॥ ३४८ ॥
 कौमारकं विहन्तुं रतिसमये मदनसेनायाः ।
 इच्छामि किंतु तस्या मात्रातीव प्रसारितं वदनम् ॥ ३४९ ॥
 विभ्रम कियतस्तपसः फलमेतद्यदुपभुज्यते मदिरा ।
 स्त्रकरेण पीतशेषा मदघूर्णितमदनसेनया दत्ता ॥ ३५० ॥
 कुवलयमालानिलयो लोलोदय किमिति सम्प्रति त्यक्तः ।
 किं विदधामस्तस्मिन्भ्रातर्दास्या विना मूल्यम् ॥ ३५१ ॥
 मुषिताशेषविभूतेरिन्दीवरकस्य यामिनी याति ।
 संवाहयतः सम्प्रति मंजीरक तिलकमंजरीचरणौ ॥ ३५२ ॥
 अद्यापि बालभावं निखिलं न जहाति बालिका तदपि ।
 प्रौढिन्ना मकरन्दक सकला ललना अधःकुरुते ॥ ३५३ ॥

१ 'रंगवती' इति ब० पा० ।

२ 'विधातुं' इति ब० पा० ।

३ 'मधुघूर्णितदेवदत्तया' इति ब० पा० ।

४ 'मदनिका' इति ब० पा० ।

कुञ्जे गत्वा वक्ष्यसि तं निर्दयचित्तनर्तनाचार्यम् ।

हारा सुकुमारतनुः किमि^१ति अममद्य कारिता भवता ॥ २५४ ॥

निःसारोऽभिनिवेशः शुकशावकपाठने सुरतदेवि ।

तिष्ठति बहिरूपविष्टः प्रतीक्षमाणस्तव प्रेयान् ॥ २५५ ॥

वौणावादनखिन्ना पतितास्ते वासभवनपर्यङ्के ।

उत्थापय तां त्वरितं स्मरलीलां मत्त^२ आयातः । २५६ ॥

किमिदं यथास्थितत्वं तव माधवि यन्मुहुर्वदन्या मे ।

परिधत्से नाभरणं श्रीविग्रहराजसूनुना दत्तम् ॥ २५७ ॥

ईदृक्शून्यमनस्त्वं किं कुर्मो मातरिन्दुलेखायाः ।

पा^३नक्रीडासक्त्या पतितापि न चेतिता कनकनाडी ॥ २५८ ॥

नकुलः पयो न पायित इति रोषवशादियं हि दुःशीला ।

नाश्नाति कामसेना पुनः पुनर्याच्यमानाऽपि ॥ २५९ ॥

श्रीबलसुतपरिपालित ऊर्णायुः कि^४ल मया विजेतव्यः ।

सुकुला मुक्तसुखस्थितिरहर्निशं मेषपोषणे लग्ना ॥ २६० ॥

आताम्रतां समुपगतमुच्छूनं च करतलं तव ललिते ।

मा पुनरतिचिरमेवं प्रविधास्यसि कन्दुकक्रीडाम् । २६१ ॥

अभिराम कन^५कभाटी प्रथममियं गृह्यते समुत्पन्ने ।

स्नेहे तु कुसुमदेव्यास्त्वं प्रभवसि जीवितस्यापि ॥ २६२ ॥

१ 'किमियं संमर्दकारिता भवताम्' इति सु० पा० ।

२ 'निःसरको' इति ब० पा० ।

३ 'भट्टपुत्रः' इति ब० पा० ।

४ 'धेन' इति ब० पा० ।

५ 'किमनया' इति सु० पा० ।

६ 'डोम्ब' इति ब० पा० ।

ग्रहणकर्मपय तावद्यदि कौतुकमुपरि चन्द्रले^१खायाः ।
 निर्वर्तितकर्तव्यो दास्यमि किञ्चिद्यथाभिमतम् ॥ २ ६ २ ॥
 न परमदाता मातः सूनुरभौ वा^२सुदेवभट्टस्य ।
 निर्लेजः शठवृत्तिः पुनः पुनर्वार्यमाणोऽपि ॥ २ ६ ४ ॥
 क्षपयति वसनानि सदा हठेन सकलानि सुरतसेनायाः ।
 न ददात्येकामूर्णामुरणः परमन्ति कर्पासम् ॥ २ ६ ५ ॥ (युग्मम्)
 भगिनि न मुञ्चति वेश्म क्षणमपि मे^३क्षपटराजपुत्रोऽसौ ।
 भग्नान्यतराव^४सरो नग्नेनाधिष्ठितं यथा तीर्थम् ॥ २ ६ ६ ॥
 इत्थंप्राया वाचः शृण्वन्विटकुट्टनीसमुद्गीर्णाः ।
 तं वेशसंनिवेशं पश्यन् प्रविवेश दारिकावेशम् ॥ २ ६ ७ ॥

(कुलकम्)

आकृष्टमिवोत्कतया स्तपितमिव स्निग्धचक्षुषः प्रसरैः ।
 तमुपागतम^५भ्यर्णं हारलता पूजयामास ॥ २ ६ ८ ॥
 सुविहितसमुचितसंस्थितिरवनतशिरसा प्रणम्य तत्सख्या ।
 इदमभिदधेऽतिनम्रं सुन्दरसेनः शुभावसरे ॥ २ ६ ९ ॥
 प्रियदर्शनं किं बज्रभिः स्मर^६पौडितदीनवचनसन्दर्भैः ।
 इयमास्ते हारलता जीवनमस्यास्त्वदायत्तम् ॥ २ ७ ० ॥
 निर्यचकेलिविशदं सहजप्रेमानुबन्धरमणीयम् ।
 कार्यान्तरान्तरायैरपरिहृतं यातु यौवनं युवयोः ॥ २ ७ १ ॥

१ 'सेनायाः' इति ब० पा० ।

२ 'नगररोट' इति ब० पा० ।

३ 'पटरा ...' इति ब० पा० ।

४ 'संगो' इति ब० पा० ।

५ 'त्यंतं' इति सु० पा० ।

६ 'पौडनवचनचाटुसंदर्भैः' इति सु० पा० ।

निर्दयमविरतवाञ्छं ध्व^१स्तत्रपमव्यवस्थितावरणम् ।

उपचीयमानरागं सततं भूयाद्भवत्सुरतम् ॥ ३७१ ॥

इति दत्ताग्रिषमन्तर्निर्याते परिजने तदङ्गेषु ।

विस्त्रम्भविविक्तरसो वटुधे कुसुमायुधः सुतराम् ॥ ३७२ ॥

(विशेषकम्)

यदमन्दमन्मथोचितमनुरूपं यन्न^२वानुरागस्य ।

यद्यौवनाभिरामं यच्च फलं जीवितव्यस्य ॥ ३७३ ॥

अविनय एव विभूषणमस्त्रीलाचरणमेव बद्धमानः ।

निःशंकतैव सौष्ठवमनवस्थितिरेव गौरवाधानम् ॥ ३७४ ॥

केशग्रहणमनुग्रह उपकारस्ताडनं मुदे दंशः ।

नखविलिखनमभ्युदयो दृढदेहनिपीडनं समुत्कर्षः ॥ ३७५ ॥

निगर^३णलोलं चुम्बनमवयवनिष्पेषण^४स्पृहो मर्दः ।

अंतःप्रवेशने^५च्छं निर्भरपरिरम्भणं यस्मिन् ॥ ३७६ ॥

यदनङ्गैरिव विहितं रागैरिव दीप्तिमत्त्वमुपनीतम् ।

प्रेमभिरिव नि^६श्चलितं शृंगारैरिव विकासमानीतम् ॥ ३७७ ॥

अप्रागल्भ्यं व्यसनं धैर्यमकार्यं विवेक उपघातः ।

ह्येषणमगुणो यस्मिन् तत्सुरतं प्रसृतं ताभ्याम् ॥ ३७८ ॥

(कुलकम्)

१ 'खल' इति सु० पा० ।

२ 'तथा' इति सु० पा० ।

३ 'विगल्लोल' इति सु० पा० ।

४ 'निःस्पृहो' इति सु० पा० ।

५ 'मिच्छन्नि' इति सु० पा० ।

६ 'निस्चलितं' इति सु० पा० ।

प्रारंभ एव तावत्प्रज्वलितो धगिति मनसिजो यस्मिन् ।
तस्य विशेषावस्था वक्तुमशक्याः प्रवृद्धस्य ॥ ३८० ॥
सहजरसेन जडोक्तमिति यूनः कामशास्त्रनिर्णीतौ ।
नानाकरणग्रामे लालि^१त्यमवाप पाण्डित्यम् ॥ ३८१ ॥
अवि^२धेयमनाख्येयं प्रविचार्य क्वादनीयमविषह्यम् ।
न बभूव तयोस्तस्मिन्नारभ्ये सुरतपरिमर्दे ॥ ३८२ ॥
अभ्य^३स्ता या तन्व्या सुरतविधौ विविधचाटुपरिपाटी ।
तामालूनविशीर्णा चकार सहजः स्मरावेगः ॥ ३८३ ॥
सङ्गावरागदौपितमदनाचार्योपदिष्टचेष्टानाम् ।
कः परिगणनं कर्तुं रतिचक्राविष्टरमणयोः शक्तः ॥ ३८४ ॥
बाला मृदुगात्रलता दृढपुरुषाक्रान्तविग्रहा न परम् ।
न व्यथिता मुदमाप प्रभवति खलु चित्तजन्मनः शक्तिः ॥ ३८५ ॥
किं रमणीं रमणोऽविशदत र^४मणी रमणमिति न जानीमः ।
स्वावयवावगमस्त्व^५प्रकाशमगमत्तयोस्तदा निपुणम् ॥ ३८६ ॥
तस्या निमीलितदृशो निःस्यन्दतनोर्बभूव सुरतान्ते ।
लिङ्गमनङ्गच्छाया जीवितसत्तानुमान^६स्य ॥ ३८७ ॥
श्रमजलबिन्दूपचिता वृत्तस्मरणेन जातवैलक्ष्या ।
सा शुशुभे रति^७विरतौ पर्याकुलकेशभूषणा नितराम् ॥ ३८८ ॥

१ 'लालित्यमियाय' इति सु० पा० । २ 'अभि' इति सु० पा० ।

३ 'अत्यभ्यस्ता यान्या' इति सु० पा० ।

४ 'रमणं सा न जानीमः' इति सु० पा० । ५ 'स्तु प्रकाश' इति ब० पा० ।

६ 'नेन' इति सु० पा० ।

७ 'विपरीता' इति सु० पा० ।

निर्व्याजार्पितवपुषोर्निर्वृतिमयमेव गणयतोर्विश्वम् ।
 क्षणदा विरराम तयोरक्षौणाकांचयोरेवम् ॥ ३८८ ॥
 मोहनविमर्दखिन्ना विजृम्भमाणा खलद्रुतिर्मदम् ।
 निद्राकषायिताक्षौ हारलता वासवेश्मनो निरगात् ॥ ३८९ ॥
 “परिचितपार्श्वगताहं तेन समं पानभोजनं कृत्वा ।
 नीता निशा कथाभिर्मोहनकार्यं च यत्किञ्चित् ॥ ३९० ॥
 अविदग्धः अमकठिनो दुर्लभयोषिद्युवा जडो विप्रः ।
 अपमृत्युरूपक्रान्तः कामिव्याजेन मे रात्रौ ॥ ३९१ ॥
 नेच्छाविरतिः क्षणमपि न च शक्तिर्वस्तुशून्यरतियत्रैः ।
 केवलमलमद्याहं कदर्थिता वृद्धपुरुषेण ॥ ३९२ ॥
 मद्यवशादभियोक्तारि मृतकल्पे तल्पभागमग्रायाः ।
 अनि^१रोधितनिद्रायाः सुखेन मे यामिनी याता ॥ ३९३ ॥
 सुकुमारसम्प्रयोगः पेशलवचनः सवक्रपरिहासः ।
 शकु^२नवश्रेण समेतो मम सखि रमणो मनोहराकारः ॥ ३९४ ॥
^३पर्यंकान्तनिलीनः पराङ्मुखो मुक्तमन्दनिःश्वासः ।
 मच्चो^४दनया नितरां निःस्पन्दः खेदसलिलसंमिश्रः ॥ ३९५ ॥
 पर्यस्तमितानङ्गोऽप्यपगतनिद्रः क्षपाक्षयाकांक्षी ।
 यामोषितः प्रक्षीणो निष्प्रतिपत्तिः स्थितोऽद्य सखि मनुजः ॥
 ३९६ ॥ (कुल^५कम्)

१ ‘अवि’ इति सु० पा० ।

२ ‘कुशल’ इति सु० पा० ।

३ ‘पर्यंकाक’ इति सु० पा० ।

४ ‘दाचन’ इति सु० पा० ।

५ ‘युगलकम्’ इति ब० पा० ।

शृणु सखि कौतुकमेकं ग्रामी^१णककामिना यदद्य कृतम् ।
 सुर^२तरसमीलिताची मृतेति भीतेन मुक्तास्मि ॥ ३९ ८ ॥
 अविदितदेशप्रकृतेः शठात्मकाद्दुर्विदग्धतोऽस्माभिः ।
 अनुभूतो राजसुतादधि^३भाण्डविडम्बनाक्ले^४शः ॥ ३९ ९ ॥
 प्रियसखि लोकसमचं नगरप्रभुणा हठेन नीतास्मि ।
 एवं^५ वंचकदातुर्द्विगुणार्थप्रार्थने कुतोऽन्यायः ॥ ४० ० ॥
 आकर्षन्ती जघनं व्रजसि यथा विलिखिता नखैस्तिलशः ।
 मन्ये तथोपभुक्ता केरलि केनापि दाक्षिणात्येन ॥ ४० १ ॥
 अधरे बिन्दुः कण्ठे मणिमाला स्तनयुगे शशभुतकम् ।
 तव सूचयन्ति केत^६किं कुसुमायुधशास्त्रपंडितं रमणम्” ॥

४० २ ॥

इति शृण्वन्नुषसि गिरो निर्वृत्तनिशाभियोगगणिकानाम् ।
 सोऽपि यथाक्रियमाणं प्रविधातुं निर्जगाम कर्तव्यम् ॥ ४० ३ ॥

(कुल^७कम्)

सुर^८चितरागोपचितिस्त्रीकृतमनसस्तथा समं तस्य ।
 यौवनसुखमनुभवतो जगाम संवत्सरः सार्धः ॥ ४० ४ ॥

१ ‘ग्रामीणककामुकेन यद्विदितम्’ इति ब० पा० ।

२ ‘रतिमुखनि’ इति ब० पा० ।

३ ‘धि भाण्ड ...’ इति सु० पा० ।

४ ‘वेशः’ इति सु० पा० ।

५ ‘तु नो कदाचिद्विगुणार्थप्रार्थने कृतोऽन्यायः’ इति सु० पा० ।

६ ‘केरलि’ इति सु० पा० ।

७ सुद्रितपुस्तके न दृश्यते ।

८ ‘सुरचितरागोपचिते’ इति सु० पा० ।

विस्रम्भकथाः शृ^१ण्वन्विचरन्नुद्यानवेदिकापृष्ठे ।

सहचरकरमक्तकरः सुन्दरसेनः किल^२ कदाचित् ॥ ४०५ ॥

स्थूलघनतन्तुसंतति^३तानितनानाम्बरावरणम् ।

यष्टिप्रान्तनियंत्रितदलवृन्तककुतुपतुम्बिक^४कटिचम ॥ ४०६ ॥

त्रुटितचरणत्रसंगतसंस्फुटिताभ्यक्तपादमलिनतनुम् ।

त्वरितगतिलेखवाहकमारादायान्तमद्राचौत् ॥ ४०७ ॥

(विशेषकम्)

प्रत्यासन्नौभूतं क्रमेण पौरन्दरिः परिज्ञाय ।

साकूतमना ऊचे वयस्य हनुमानयं प्राप्तः ॥ ४०८ ॥

अवनितललीनशिरसा हतनतिना तेन विनिहितं भूमौ ।

उत्क्षिप्य झटिति लेखं सु^५न्दरसेनस्तु वाचयामास ॥ ४०९ ॥

“स्वस्तिश्रीकुसुमपुरात्पुंरंदरः सुन्दरं समभिधत्ते ।

अन्नर्जृम्भितशोकयस्तोऽवि^६स्यष्टवर्णपदम् ॥ ४१० ॥

कुलमकलंकं न गणितमवधौरितमग्रजन्मनां चरि^७तम् ।

नापेक्षितमवगौतं शठसेवितवर्त्तनि त्वया पतता ॥ ४११ ॥

वंशेऽकुटिलगतीनां द्विजिह्वतादोषरहितचरितानाम् ।

अपरविनाशरतानामुत्पन्नः कथमसि भुजङ्गः ॥ ४१२ ॥

क्व पुरोडाशपवित्रितवेदपदोद्गारगर्भवदनं ते

क्व च मदिरासववासितवारवधूमुखरसास्वादः ॥ ४१३ ॥

१ ‘कुर्वे’ इति सु० पा० ।

२ ‘तोलितवृत्ता’ इति सु० पा० ।

३ ‘कुलकम्’ इति सु० पा० ।

४ ‘पक्षावि ...’ इति सु० पा० ।

५ ‘कदाचित्तु’ इति ब० पा० ।

६ ‘प्रायम्’ इति ब० पा० ।

७ ‘सुन्दर इति’ इति ब० पा० ।

८ ‘सुचितम्’ इति सु० पा० ।

क कुशविपाटनजन्मा सहस्रोदितवेदनाचमत्कारः ।
 क च दासौरतसंगरनिर्दयनखरक्षतिः प्रीत्ये ॥ ४१४ ॥
 क चेतानलधूमचोभितनयनाम्बुधौतवदनस्त्वम् ।
 क च गणिकानिर्भर्त्सनशोकभरायातवाप्यसलिलौघः ॥ ४१५ ॥
 क वषट्कारध्वानः षट्कर्मविभूषणं श्रवणपूरः ।
 क च साधारणवनितारतिमणितार्कणनौतुक्यम् ॥ ४१६ ॥
 काचार्यप्रतनुलताताडनसंचोभसम्भवः कम्पः ।
 क च कुपितवारललनानिष्ठुरपादप्रहारविषह्वितम् ॥ ४१७ ॥
 क हरिणचर्मावरणं स्मृतिशास्त्रनिवेदितं व्रतं चरितः ।
 क च पण्यस्त्रीगात्रसृष्टाम्बरधारणेषु बद्धमानः ॥ ४१८ ॥
 समिधामेव च्छेदनमम्यस्तं शैशवात्समारभ्य ।
 शठवनिताधरखण्डन उत्पन्नं कौशलं कुतो भवतः ॥ ४१९ ॥
 शुश्रूषणमेव गुरोः परिशीलितमचलचेतसा सततम् ।
 कुटिलमतयो भुजिष्याः कथं त्वयाराधिताः निपुणम् ॥ ४२० ॥
 आन्नायपाठ एव स्फुटतरपदसौष्ठवं तव ख्यातम् ।
 प्रकुपितवेश्यानुनये क शिञ्चितं वचनचातुर्यम् ॥ ४२१ ॥
 अथवा किं क्रियतेऽस्मिन्नवदातकुलेऽपि लब्धजन्मानः ।
 सप्तदसंस्तुता भवंति प्रागुपचितकर्मदोषेण ॥ ४२२ ॥

१ 'सत्कर्मविभूषणश्रवणपूरः' इति सु० पा० । २ 'रणित' इति ब० पा० ।

३ 'भवतः' इति ब० पा० ।

४ 'णाः' इति सु० पा० ।

५ 'वद' इति ब० पा० ।

तथि विनिवेश्य कुटुम्बं परलोकहिताजनेकविहितात्मा^१ ।
 म्यास्यामीति समीहितमनुदिवसं तद्विसंवदितम्^२ ॥ ४२३ ॥
 इत्यवगतलेखार्थं सुन्दरसेने विधेयपरिमूढे ।
 आर्यामगायदन्यः स्वावसरे^३ नौतिपरिकरिताम् ॥ ४२४ ॥
 'विषयतिमिरावृतात्तणामवटे पततामदृष्टमार्गाणाम् ।
 पुंसां गुरुजनवचनद्रव्यशलाकांजनं शरणम्' ॥ ४२५ ॥
 उद्वेजयति तदाले सुखसंवि^४त्तिं करोति परिणामे ।
 कटुकौषधप्रयोगो गुरुनिगदितकार्यनिष्ठुरं च^५ वचः ॥ ४२६ ॥
 लब्ध्वा वचसोऽवसरं मित्रमवादीत्युरंदरापत्यम् ।
 पुनरपि नहि खिद्यन्ते प्रियजनहितभाषणे सन्तः ॥ ४२७ ॥
 अगणितसहचरवचसो दुर्व्यसनमहाब्धिमग्नवपुषस्ते ।
 मन्यव्यथितस्य पितुर्यदि परमवलम्बनं वचनम् ॥ ४२८ ॥
 निजवंशदौपभृतः कृतचरितालंकृतो महासत्त्वः ।
 सुन्दर सम्प्रति तातः स्पृष्टो दुष्पुत्रदोषेण ॥ ४२९ ॥
 पुत्राभावः श्रेया^६न्दुःसुतता पुत्रिणः कुलीनस्य ।
 अंतस्तापयति भृशं सचरितकथाप्रसंगेषु^७ ॥ ४३० ॥
 सांख्यवहारिक^८ एष प्रायो लोके गुणोन्नता नियताः ।
 येन तु सुतेन जननी वन्ध्यात्वं स्नाघते स पापीयान् ॥ ४३१ ॥

१ 'स्थः' इति सु० पा० ।

२ 'नौतिपरिकरिताम्' इति सु० पा० ।

३ 'संघट्टि' इति सु० पा० ।

४ 'वचनम्' इति सु० पा० ।

५ 'अ कुसु...' इति सु० पा० ।

६ 'ण' इति सु० पा० ।

७ 'त' इति सु० पा० ।

८ 'गुणः सुखानियतः' इति सु० पा० ।

विफलं शास्त्रज्ञानं गुरुगृहसेवापि नोपकाराय ।
 विष^१यवशीकृतमनसो न्याय्यं पन्थानमुत्सृजतः ॥ ४३२ ॥
 जीवन्नेव मृतोऽमौ यस्य जनो वीक्ष्य वदनमन्योन्यम् ।
 कृतमुखभङ्गो दूरात्करोति निर्देशमंगुल्या ॥ ४३३ ॥
 नोप^२निहन्तुं विषयाः शक्याः सत्यं तथापि निपुणधियः ।
 अभिधेयतां न गच्छन्त्यपवादविशेषिताभिधानस्य ॥ ४३४ ॥
 गुरुपरिचर्या जाया गुणोन्नता स्निग्धबन्धुसंपर्कः ।
 ब्राह्मे कर्मणि मक्तिर्लोकदयसाधनं सुधियाम् ॥ ४३५ ॥
 सुलभा तस्य विभूतिस्तस्य गुणा यान्ति जगति विस्तारम् ।
 बह्व^३ मनुते तं सुजनस्तस्मै स्पृहयन्ति बान्धवाः सततम् ॥ ४३६ ॥
 नासादयति स^४ एकः सत्सेवितमार्गतः परिस्वलनम् ।
 मण्डयति मो^५ऽन्ववायं स निवासः शर्मणामशेषाणाम् ॥ ४३७ ॥
 स भवति विनयाधारो युक्तायुक्ते विवेकिता तस्य ।
 वृद्धोपदेशवाचः श्रवणोदर^६तर्पणं सदा यस्य ॥ ४३८ ॥
 (विशेषकम्)

प्राक्तनकर्मविपाकः चुद्रासु शरीरिणां यदाशक्तिः ।
 आयतनं तु सुखानां संसारभुवां कुलोद्गता दाराः ॥ ४३९ ॥
 निर्विषे निर्विषा मुदिते मुदिता समाकुलाकुलिते ।
 प्रतिबिम्बसमा कान्ता संकुद्धे केवलं भीता ॥ ४४० ॥

१ 'नियति' इति मु० पा० ।	२ 'नो परिचर्तु' इति ब० पा०
३ 'कुलोद्गता' इति मु० पा० ।	४ 'य' इति मु० पा० ।
५ 'चान्ववायं' इति मु० पा० ।	६ 'पूरणं' इति मु० पा० ।
७ 'युग्मम्' इति मु० पा० ।	

यावदाञ्जितसुरतव्यायामसहाऽविरुद्धमं'पर्का ।

चित्तानुवृत्तिकुशला पुण्यवतामेव जायते जाया ॥ ४४१ ॥

सद्भावप्रेमरसं वलयावलिशब्दशङ्किता निभृतम् ।

विदधानाङ्गसमर्पणमुन्मीलितकुसुममायकाकृता ॥ ४४२ ॥

हा हा किमुद्धतत्वं श्रोष्यति कश्चिद्गतत्रप खैरम् ।

निकटे परिवारजनो विस्मृत एव स्मरातुरस्य तव ॥ ४४३ ॥

इति ऊँकृतिसंवलितैरायामनिवेदितार्थपदवाक्यैः ।

द्विगुणीकरोति कुलजा नायककर्माणि मोहनप्रसरे ॥ ४४४ ॥

इत्यमुदीरितवाचं सहृदमवोचत्पूरंदरस्य सुतः ।

ममुपस्थितजीवसमावियोगभयकंपितो वचनम् ॥ ४४५ ॥

तातादेशेऽलङ्घ्ये हारलताविरहपावके तौत्रे ।

विधिवशवर्तिनि मरणे नो विद्मः कार्यपरिणामम् ॥ ४४६ ॥

अनपेक्षितधनलाभां स्नेहैकनिबद्धमानसां दयिताम् ।

दैवाकृष्टो मुंचति घटितो वा लोहवज्रकणिकाभिः ॥ ४४७ ॥

अथ कृतगमनविनिश्चितरभिमतारामां चकार विदितार्थाम् ।

मापि तमनुवव्राज प्रसृतयात्रं शुचाकुलिता ॥ ४४८ ॥

आसाद्य वटस्य तलं वाप्यपयःकणचिताचिपच्छाग्राम् ।

विघ्नितचरणविहारो हारलतामभिदधाति स्म ॥ ४४९ ॥

आ क्षीरवतो वृक्षादा मलिलादा प्रिये प्रियं यान्तम् ।

अनुयायादिति वचनं तेन त्वमितो निवर्तस्व ॥ ४५० ॥

किं कुर्मो दैवहताः प्रभवति यस्मिंश्चोदरि प्रमभम् ।
 प्रेमग्रन्थिच्छेत्ता गुरुशासनसायको निरावरणः ॥ ४५१ ॥
 न द्रविणचयप्राप्तिर्नैकाश्रयपरिचयो न च द्विगुणः ।
 न स्वामिसमादेशो नाकारविलोभनं न वा ख्यातिः ॥ ४५२ ॥
 हेतुस्तत्र प्रवृत्तेरस्मासु तथापि दैववशात् ।
 ईदृक् कोऽप्यनुबन्धो यस्य विपाकोऽप्रतीकारः ॥ ४५३ ॥

(मन्दानितकम्)

परुषं यदभिहितासि प्रणयरूपा शंकिते^१न नर्मणि वा ।
 सुदति न तत्स्मरणीयं दर्भाषणकौर्तनोद्वाते ॥ ४५४ ॥
 तव हृदये हृदयमिदं विन्यस्तं न्यामपालनं कष्टम् ।
 यन्नात्तया विधेयं स्थानभ्रंशो यथा न स्यात् ॥ ४५५ ॥
 अथ विरतवचोदयितं वाष्पभराक्लिष्टवर्णपदयोगा^२त् ।
 इति कथमपि हारलता संमूर्कितव^३र्णभारतीमृचे ॥ ४५६ ॥
 अविशुद्धकुलोत्पन्ना देहार्पणजीविका शठाचरणा ।
 काहं रूपाजीवा क भवन्तः स्नाघनीयजन्मगुणाः ॥ ४५७ ॥
 यत्तु^४ विषयविलोकनकुट्टहलाभ्या^५गतेन विश्रान्तम् ।
 दयतो दिवसानस्मिंस्तन्मम परजन्म^६सुकृतफलम् ॥ ४५८ ॥
 गुरुसेवां बन्धुजनं स्वदेशवसतिं कलत्रमनुकूलम् ।
 अनुषङ्गदृ^७ष्टिपरिचित आस्थां प्रविधाय कः परित्यजति ॥ ४५९ ॥

१ 'त च' इति ब० पा० ।

२ 'गम्' इति सु० पा० ।

३ 'वस्तु' इति ब० पा० ।

४ 'यच्च' इति सु० पा० ।

५ 'दागतोऽसि विश्रान्तः' इति सु० पा० । ६ 'कृतशुभस्य फलम्' इति ब० पा० ।

७ 'दृष्ट' इति सु० पा० ।

यौवनचापलमेतद्यन्मादृशि भवति कौतुकं भवताम् ।

यत्तु सुखमनवगौतं तस्य स्थानं निजा दाराः ॥ ४६० ॥

ते मधुराः परिहामास्ता वक्रगिरः स वामताममयः ।

नो हृदये कर्तव्यो रक्षसि चेमार्थिना भवता ॥ ४६१ ॥

लाघवतो ^१यन्मनसः प्रणयाद्वा यत्तवाचरितम् ।

प्रतिकूलं तत्र मया नाथांजलिरेष विरचितो मूर्ध्नि ॥ ४६२ ॥

दुःसंचारा मार्गा दूरे वमतिर्विसंष्टुलं हृदयम् ।

गुणपालित तव सुहृदा भवितव्यमतोऽप्रमत्तेन ॥ ४६३ ॥

हृदयद्वय एकत्वं याते यूनोर्वियोगजं क्लेशम् ।

अनुभवतोरपरेण प्रसंगतः पथ्यते पथ्या ॥ ४६४ ॥

‘अन्योन्यगूढचेष्टितसङ्गावस्नेहपाशबद्धस्य ।

विच्छेदकरो ^२मृत्युधीराणां वा परिच्छेदः’ ॥ ४६५ ॥

अथ तच्छ्रवणानन्तरमा^३स्व सुखं दयितिके व्रजामीति ।

अभिधाय याति ^४मन्दं सुन्दरसेने विवर्तितग्रीवम् ॥ ४६६ ॥

वटशाखालम्बिभुजां श्वसितोष्णसमीरशुष्यदधरदलाम् ^५ ।

पर्यस्तां बिभ्राणां तन्मार्गविलोकनानिमेषदृशम् ॥ ४६७ ॥

^६दोलायमानवेणीं तिर्यगतकण्ठभूषणविशेषाम् ।

१ ‘यन्मनसः प्रणयाद्वा साधु यत्तवाचरितम्’ इति सु० पा० ।

२ ‘सुहृद’ इति ब० पा० ।

३ ‘करोर्द्ध ...’ इति सु० पा० ।

४ ‘मस्त्रिगं’ इति सु० पा० ।

५ ‘सुन्दरसेनेऽपि’ इति सु० पा० ।

६ ‘मुखीम्’ इति ब० पा० ।

७ ‘लोला’ इति सु० पा० ।

८ ‘वेणोतिर्यक्कृत ...’ इति सु० पा० ।

गलदश्रुवारिपूर्णां पति^१तांशुकभागनिःसङ्गां गलताम् ॥ ४६८ ॥

रुन्धानामिव हृदयं स्फुटदितरकरेण कुचयुगाश्रयिणा ।

परिशो^२षितां विलासैरुत्सृष्टां जौवलोककर्तव्यैः ॥ ४६९ ॥

अंगीकृतां विपत्त्या वशीकृतां मर्मघट्टनैर्विषमैः ।

हारलतामपरि^३स्फुटमंतःपरिक्रम्यमाणभारत्या ॥ ४७० ॥

मा मा तावद्यात क्षणमेकं यावदेष निष्करणः ।

वनगुल्मैर्न तिरोहित इत्यभिदधती^४ जङ्गः प्राणाः ॥ ४७१ ॥

(कुल्लकम्)

अथ पश्चा^५त्समुपेतं पप्रच्छ पुरंदरात्मजः पथिकम् ।

दृष्ट्वा शोकव्यथिता विवर्तमाना वराङ्गना भवता ॥ ४७२ ॥

स उवाच वटतरोरध उर्यां पतिता विनिश्चलावयवा ।

तिष्ठति वनिता नान्या नयनावसरं गतास्माकम् ॥ ४७३ ॥

इति तद्वचनाश्र^६हतो विक्कलमूर्तिः पपात भूषष्ठे ।

उत्थापितश्च सुहृदा सोऽभिदधे तेन शोकविकलेन ॥ ४७४ ॥

भवतु कृतार्थस्तातस्त्वमपि सुमित्रा^७स्त्व मंप्रति प्रीतः ।

समकालमेव मुक्ता पापेन मयासुभिश्च हारलता ॥ ४७५ ॥

हा हा हाव हतोमि ध्वस्ता लीला विलास किं कुरुषे ।

उच्छिन्ना विच्छिन्तिर्भ्रम विभ्रम दश दिशो निराधारः ॥ ४७६ ॥

१ 'पतितां संशुष्कनिः...' इति मु० पा० ।

२ 'परिशोषितां' इति ब० पा० । ३ 'मपि रिक्ता' इति मु० पा० ।

४ 'वर्त्मनि' इति मु० पा० । ५ 'स्व' इति मु० पा० ।

६ 'व संप्रतं' इति मु० पा० ।

किलकिंचित गच्छ वनं मोट्टायितमशरणत्वमुपयातम् ।

कुट्टमित प्रव्रज्यां गृहाण बिम्बोक विश भुवो विवरम् ॥ ४७७ ॥

ललितमनायीभूतं विद्धतस्य गतिर्न विद्यते क्वापि ।

शशधरबिम्बद्युतिमुषि यातायामन्त^१कांतिकं तस्याम् ॥ ४७८ ॥

(विशेष^२कम्)

विनिवृत्त्य यामि दग्धुं मद्विरहात्त्यक्तवल्लभप्राणाम् ।

भवतु वराक्यास्तस्याः सप्तार्चिर्दानमात्रमुपकारः ॥ ४७९ ॥

गत्वाय तमुद्देशं यस्मिन्सा पंचभावमापन्ना ।

विललाप मुक्त^३कण्ठं विलुठन्नुवि सहचरेण धृतमूर्तिः ॥ ४८० ॥

एते वयं निवृत्ता मुंच रूपं देहि कोपने वाचम् ।

उत्तिष्ठ किमिति तिष्ठसि भूमितले रेणुरूपितशरीरा ॥ ४८१ ॥

विनिमील्य दृशौ कस्मादप्रतिपत्त्या स्थितासि शुभवदने ।

^४त्वद्वारितगमनविधेरपराधितया न मेऽस्ति संयोगः ॥ ४८२ ॥

नाकाधिपतिपुर^५स्त्रीरभिभवितुं त्वयि दिवं प्रयातायाम् ।

सत्स्वपि शरेषु पंचसु निरायुधः साम्प्रतं मदनः ॥ ४८३ ॥

वंचकवृत्ता वेश्या इत्यपवादो जनेषु यो रूढः ।

अपनीतोऽसौ निपुणं त्वया प्रिये जीवमोक्षेण ॥ ४८४ ॥

वर्णः सद्गत एकस्त्रिपुरान्तकनन्दनो महासेनः ।

हृदयं यस्य ^६‘स्यृष्टं’ न मनागपि वामलोचनाप्रेम्णा ॥ ४८५ ॥

१ ‘कस्यांतः’ इति सु० पा० ।

२ मुद्रितपुस्तके नास्ति ।

३ ‘नादं’ इति ब० पा० ।

४ ‘त्वद्वारित’ इति सु० पा० ।

५ ‘पुरंध्री’ इति ब० पा० ।

६ ‘स्यृष्टम्’ इति सु० पा० ।

मन्येऽभीष्टवियोगं निमेषमपि दुःसहं सम^१वधार्य ।
 हरिणा वक्षमि लक्ष्मीर्विधृता गौरौ हरेण देहार्धं ॥ ४८६ ॥
 अथि लोकपाल मा भुवि ललामभृता तथा विना शून्यम् ।
 विश्वमिति किं न चिंतितमात्मस्थानं प्रियां नयता ॥ ४८७ ॥
 भगवन्तुवह मा मा स्तावण्यसमुद्रमारमुद्धृत्य ।
 कथमपि विहितां धात्रा धक्ष्यस्येनां जगद्गुणम् ॥ ४८८ ॥
 इति विलपन्तं बह्विधमवधोर्यं सुहृत्पुरंदरस्य सुतम् ।
 काष्ठैर्विरच्य चितां तामकरोदग्निमाङ्गणिकाम् ॥ ४८९ ॥
 तस्मिन्निद्धृङ्गताग्नविनिपतने कृतमतौ शुचा कलिते ।
 मनसि स्फुरितामार्यां पपाठ कश्चित्प्रसंगेन ॥ ४९० ॥
 'अनुमरणे व्यवसाय स्त्रीधर्मं कः करोति सविधेकः ।
 संसारमुक्त्यपायं दण्डग्रहणं व्रतं हित्वा' ॥ ४९१ ॥
 श्रुत्वा सुन्दरसेनं सुहृदमवोचञ्जपेतवैक्लव्यः ।
 प्रतिबोधितं मनो मे धीरेणानेन युक्तमुपदिशता ॥ ४९२ ॥
 क्षणदृष्टनष्टवत्स्रभजन्मजराव्याधिमरणपरिभृते ।
 परिवर्तिनि^२ संसारे कः कुर्यादायहं महिमान्^३ ॥ ४९३ ॥
 यातु भवान्कुसुमपुरं त्रयमप्यन्थाश्रमे समाश्रयणम् ।
 अंगीकुर्मोऽविद्याप्रहाणसंभिद्वये विहितम्^४ ॥ ४९४ ॥
 सोऽवददभिजातजनो बाल्यात्प्रभृति त्वया च न^५ विमुक्तः ।

१ 'समालोक्य' इति सु० पा० ।

२ 'सचिवम्' इति ब० पा० ।

३ 'आवर्तितं' इति ब० पा० ।

४ 'सुमतिः' इति ब० पा० ।

५ 'नियतम्' इति सु० पा० ।

६ 'न मुक्तोऽस्मि' इति सु० पा० ।

संन्यमनबुद्धिमधुना^१ कथमुज्जति विषयनिसृहं सुहृदम् ॥ ४८ ५ ॥

एवमिति सोऽभिधाय स्थिरधृतिनियमैस्तपोधनैर्जुष्टम् ।

गुणपालितेन सहितः सुन्दरसेनो जगाम वनम् ॥ ४८ ६ ॥

एवं भवन्तु^२ वेश्याः स्वार्थैकरता^३ व्यपेतसद्भावाः ।

अभिलषितविषयसिद्धेः का हानिस्तदपि युष्माकम् ॥ ४८ ७ ॥

रमण हृदयानुवर्तनचतुरचतुःषष्टिकर्मकुशलानाम् ।

न स्पृशति तत्त्वचर्चा पण्यवधूनां विदग्धचेतांसि ॥ ४८ ८ ॥

वलितभुतचित्रगतिस्थितिवे^४गैश्चोदनानुवृत्त्या च ।

रागस्पर्शेन विना विग्रति मनः सादिनां तुरगः ॥ ४८ ९ ॥

गन्धोऽपि कुतः प्रेक्षणः परभृतहारौतगृहकपोतानाम् ।

उज्ज्वलत्यसमेष्टु विरुतविशेषैस्तथापि ते यूनाम् ॥ ५०० ॥

आहितयुक्ताहार्यः^५ सम्यक्प्रयोजनप्रयोगसम्पत्त्या ।

भावविहीनोऽपि नटः सामाजिकचित्तरंजनं कुरुते ॥ ५०१ ॥

येऽपि धनचयदोषं पश्यन्ति जडा विलासिनीश्लेषे^६ ।

प्रष्टव्यास्ते भवता किमकृतकशिपुव्यया दाराः ॥ ५०२ ॥

न च लाभ एक एव प्रवर्तने^७ कारण मनुष्येषु ।

रागादयोऽपि^८ संति वैश्विकशास्त्रप्रणेतृभिः^९ कथिताः ॥ ५०३ ॥

१ 'रधुना' इति सु० पा० ।

२ 'न्ति' इति सु० पा० ।

३ 'बोधैः' इति सु० पा० ।

४ 'षैः' इति ब० पा० ।

५ 'बाणादयोऽपि' इति सु० पा० ।

६ 'मति' इति सु० पा० ।

७ 'दृशो' इति ब० पा० ।

८ 'मुक्ता' इति सु० पा० ।

९ 'प्रवर्तते' इति सु० पा० ।

१० 'वैशेषिकशास्त्रवेदिभिः' इति सु० पा० ।

का वा विभूतिराप्ता सुन्दरसेनात्तया तपस्विन्या ।
यद्विरहकुलिशभिन्ना^१ मुमोच मा जीवितं क्षणार्धेन । ५०४ ॥
उत्तमतरुणप्रकृतिः पुलकादिकसूचिताऽयतनुमक्तिः ।
स्फुटमनिहितविभावो निवार्यते केन गटंगारः ॥ ५०५ ॥
अन्तःकरणविकारं गुरुपरिजनमंकटेऽपि कुलटानाम् ।
जानन्ति तदभियुक्ता भ्रूभंगापांगमधुरदृष्टेन ॥ ५०६ ॥
अन्या विहाय पतिगृहमविचिंतितकुलकलङ्कजनगर्हाः^२ ।
रागोपरक्तहृदया यान्ति दिगन्तं मनुष्यं आसज्य ॥ ५०७ ॥
अपमानः पतिविहितो गुरुपरिकरतीव्रता गृहे दौःस्थ्यम् ।
शौलक्षतये यामां तामामतिरागतोऽन्यनरमक्तिः ॥ ५०८ ॥
या अयचलितवृत्ता भर्तृश्रृणुजतत्पराः प्रमदाः ।
ता अपि रागविमुक्तास्तिष्ठन्त्यौचित्यमात्रेण ॥ ५०९ ॥
तस्मात्तास्त्रभिगमनं विविधनिमित्तं निवार्यते केन ।
निजपरपण्यस्त्रीणां रागाधीनं तु हृदयनिर्वहणम् ॥ ५१० ॥
एवंविधदृष्टान्तेरुपपत्तिर्युतैस्तथेदृशैर्वाक्यैः ।
अन्यैरपि चादुपदैरावर्जितमानसो^३ गम्यः ॥ ५११ ॥
विहितस्वापविबोधं किञ्चित्प्रकटीकृतश्रमग्लान्या ।
उत्पादितजृम्भिकया परिरभ्य घनं निशापगमे ॥ ५१२ ॥

१ 'ता' इति ब० पा० ।

२ 'तर' इति मु० पा० ।

३ 'गेषाः' इति मु० पा० ।

४ 'प्यलाभाय' इति मु० पा० ।

५ 'तस्मादाद्याभिगमनविविधनिमित्तं' इति मु० पा० ।

६ 'विधार्यते' इति मु० पा० ।

७ 'सं गम्यम्' इति मु० पा० ।

८ 'रबोधं' इति मु० पा० ।

९ 'प्रकटीकृतयम दाह्यात्' इति मु० पा० ।

विघटितपुट^१मुद्गदृशा विलोक्य ककुभः ^२सदीर्घनिःश्वासम् ।

वक्तव्यमिति भवत्या 'रजनि खले किं प्रभा^३तामि' ॥ ५१३ ॥

(विशेष^४कम्)

अवज्ञा विषहेत कथं दृढशक्तिमसुख्य रतिरसप्रसरम् ।

मदनज^५नितानुरागो न विदध्याद्यदि बलाधानम् ॥ ५१४ ॥

धन्या ^६चक्राङ्गवधूः प्रियतमसंघट्टनसमयमम्राष्ट्रा

शशिना वियुज्यमाना कुमु^७दवति चीणपुण्यासि ॥ ५१५ ॥

विकमितसुरभिमनोहरसंस्थानं सरसकुसुममप्राप्तम् ।

न करोति तथा पौडामास्त्रादितविच्यु^८तं यथा भृंग्याः ॥ ५१६ ॥

विज्ञापयाम्यतस्त्वां रचितांजलि^९मौलिना विधाय नतिम् ।

परिचारकजनमध्ये गणनौयाह प्रसादेन ॥ ५१७^{१०} ॥

अथ दौपितरागांगैरपहस्तितला^{११}भदिक्रमोपचितैः ।

मृदुभिश्चित्ता^{१२}नुगतैरूपचारैः पातितस्य विश्वासे ॥ ५१८ ॥

अवलोकितोऽसि लम्पट किमिति वदन्कर्णमनिधौ निमृ^{१३}तम् ।

संकटसेनाधात्र्या अद्य मया जालमार्गेण ॥ ५१९ ॥

मालत्या सह के^{१४}लिं विदधासि सखी ममेति न विरोधः ।

यत्तु चिरं स्निग्धदृशा पश्यमि तां तत्र मे शका ॥ ५२० ॥

१ 'विनिमुद्र' इति मु० पा० ।

२ 'सु' इति मु० पा० ।

३ 'प्रयातासि' इति ब० पा० ।

४ मुद्रितपुलके नास्ति ।

५ 'तुलिता' इति मु० पा० ।

६ 'चक्राङ्गवधूप्रिय...' इति मु० पा० ।

७ 'कुमुदिनि' इति मु० पा० ।

८ 'ति यथा भृगः' इति मु० पा० ।

९ 'माविधाय' इति मु० पा० ।

१० मुद्रितपुलके एतच्छ्लोकान्ते युग्यमिति दृश्यते

११ 'मार्गसंघ' इति मु० पा० ।

१२ 'त्रा' इति मु० पा० ।

१३ 'य' इति मु० पा० ।

१४ 'किंचिदभिदधासि सखे' इति मु० पा० ।

त्वामागता न वीक्षितुमनुबध्य न याचितः प्रयत्नेन ।
 आह्वय वद किमर्थं ताम्बूलं ग्राहिता कमलदेवौ ॥ ५२१ ॥
 कंचुकमपकर्षन्त्याः प्रकटौभव^१दंसकचकुचपार्श्वम् ।
 साभिनिवेशं दृष्टं भवता किं कुन्दमालायाः ॥ ५२२ ॥
 परिहासेन गृहीता यद्यंशुकपल्लवे त्वया रामा ।
 आच्छा^२द्यापक्रान्ता किं मा^३मवलोक्य पृष्ठतः सहसा ॥ ५२३ ॥
 विज्ञानेन ख्यातां कुसुमलतां त्वं तु वर्णयस्यनिग्रम् ।
 नृत्यंतौ मृगदेवीं विस्फारितलोचनः पश्यन् ॥ ५२४ ॥
 कारणमत्र न वेद्म्यहमृजुपन्थानं प्रसिद्धमुत्सृज्य ।
 वक्रेण यदेषि^४ पथा माधवसेनागृहाग्रेण ॥ ५२५ ॥
 इति सेह्यापन्यासैरन्यैश्चामर्मवेधिलघुकोपैः ।
 प्रणयप्रभवैर्विदि^५ते शातोदरि गूढरागत्वे ॥ ५२६ ॥
 श्रुतिविशयेऽन्तरिततनुर्जनितस्थितिरायतात्ति सह मात्रा ।
 परुषगिरा त्वं कुर्या इत्य मिथ्यावचःकलहम् ॥ ५२७ ॥

(अंतः कुलकम्)

अक्लेशोपनतधनः प्रेमप्रक्को निरर्गलत्यागः ।
 भट्ट^६महानन्दसुतो निधिभूतोऽभव्यया त्वया त्यक्तः ॥ ५२८ ॥
 व्यसनोपहतविवेको दै^७वैकगतिः स्वदारविदेषौ ।
 मामविगणय्य मूढे निर्भर्त्सित एव केशवस्वामी ॥ ५२९ ॥

१ 'दङ्गकुचपार्श्वम्' इति मु० पा० । २ 'च्चि' इति मु० पा० ।

३ 'ला' इति मु० पा० । ४ 'सदा' इति मु० पा० ।

५ 'विहिते' इति मु० पा० । ६ 'महानन्दस्य सुतो' इति मु० पा०

७ 'दानिकरतिः' इति मु० पा० ।

अगणितराजापायोऽविच्छिन्नायः स्वभावतस्यागौ ।

किमु^१पेक्षितोऽनुरक्तो वामधिया शौ^२ल्लिकाध्यक्षः ॥ ५ ३ ० ॥

पितुरेक एव पुत्रश्च^३तुर्थवयसो गदाभिभूतस्य ।

द्रविणवतः प्रभुरातो निराकृतो भूरिकामया सोऽपि ॥ ५ ३ १ ॥

स्वकरेण परित्यक्ता त्वया विभूतिः करोमि किं पापा ।

सर्वभ^४रेणोपनतं वसुदेवमनादरेण पश्यन्त्या ॥ ५ ३ २ ॥

पुरुषान्तरसंघर्षात्प्रोत्साहितचित्तवृत्ति^५निरपेक्षम् ।

वसु विसृजति यो रभमात्तस्य न वार्ता त्वया पृष्टा ॥ ५ ३ ३ ॥

चिचादिकलाकुशलः स्मरशास्त्रविच^६क्षणो वृषप्रकृतिः ।

उपकुर्वन्नपि सर्वो विद्वेषिगणे त्वया क्षिप्तः ॥ ५ ३ ४ ॥

चन्द्रवतीमाभरणं दत्तं मधुसूदनस्य पुत्रेण ।

पश्यन्ती विभ्राणामयि रागिणि किं न जि^७ह्वेषि ॥ ५ ३ ५ ॥

ग्रामोत्पत्ति^८रशेषा प्र^९विशन्ती सिंहराज^{१०}विनियोगात् ।

मन्मथसेनावासे^{११}लघयति ते रूपमौभाग्यम् ॥ ५ ३ ६ ॥

आस्तामपरो लाभो नृप^{१२}वक्त्रभनन्दिसेमतनयेन ।

शिवदेव्या उपचारः क्रियते य^{१३}स्तेन पर्याप्तम् ॥ ५ ३ ७ ॥

१ 'स्वकरेण परित्यक्ता' इति मु० पा० ।

२ 'सूतीय' इति मु० पा० ।

३ 'रतपेक्षम्' इति ब० पा० ।

४ 'क्षीतासि' इति मु० पा० ।

५ 'पश्यन्ती' इति मु० पा० ।

११ 'सं' इति ब० पा० ।

६ 'शौल्लिका' इति मु० पा० ।

७ 'सरेणो' इति ब० पा० ।

८ 'विलक्षणो' इति मु० पा० ।

९ 'मशेषा' इति मु० पा० ।

१० 'ग' इति मु० पा० ।

१२ 'भट्टाधिप' इति मु० पा० ।

१३ 'यत्नेन' इति मु० पा० ।

पश्येदं धवलगृहं पाशुपताचार्यभावशुद्धेन ।
 कारितमनंगदेव्या विभूषणं पत्तनस्य सकलस्य ॥ ५३८ ॥
 आपणिकार्यस्य कुतो राजा लभते चतुर्थमपि भागम् ।
 हृष्टपतिरामसेनप्रसादतो नर्मदा यमुपभुङ्क्ते ॥ ५३९ ॥
 पुंस्त्वाख्यापनकामो न स्त्री न पुमाङ्गिल प्रभुस्वामी ।
 अनुबध्नन्नुपहमितस्त्वया ज^१डः स्वार्थमनपेक्ष्य ॥ ५४० ॥
 वाजीकरणैकमतिर्नरनाथानुग्रहेण विख्यातः ।
 प्रत्याख्यातः स तथा रविदेवः किंकरत्वमाकाञ्चन् ॥ ५४१ ॥
 किं कन्दर्पकुटुम्बे जातोऽसावुत वशीकरणयोग^२म् ।
 क^३मप्यवैति सिद्धं^४ येनाकृष्टासि सर्वभावेन ॥ ५४२ ॥
 बाल्ये तावद्योग्या पश्चादपि वृद्धभावपरिभृता ।
 तारुण्ये रागहृता यदि गणिका भ्रमतु तद्भिचाम् ॥ ५४३ ॥
 उपनय भाण्डकमेतद्यदर्जितं मामकेन देहेन ।
 विदधामि तीर्थयात्रामा^५स्त्वं सुखं प्रेयसा सार्धम् ॥ ५४४ ॥
 (अन्तःकुलकम्)

आर्यजननिन्दितानां पापैकरसप्रकाश^६नारीणाम् ।
 एतावानेव गुणो यद्भीष्टसमागमो निरावरणः ॥ ५४५ ॥

१ 'जडे' इति ब० पा० ।

२ 'गात्' इति मु० पा० ।

३ 'काम' — इति मु० पा० ।

४ 'सिद्धिं' इति मु० पा० ।

५ 'मा. स्वं' इति मु० पा० ।

६ 'शनैकनारीणाम्' इति मु० पा० ।

नो धनलाभो लाभो लाभः खलु वल्लभेन संयोगः ।

अचिगतादर्थाप्तिर्नभवति मनसः प्रमो^१दाय ॥ ५४६ ॥

गाढानुरागभिन्नं तारुण्यरसा^२मृतेन संसिक्तम् ।

न भजति सद्दयहृदयं विभवार्जनसम्भवा चिन्ता ॥ ५४७ ॥

लाभः स एव परमः पर्याप्तं तेन तेन तृप्तास्मि ।

विनिवेश्य यदुत्सङ्गे निक्षिपति मुखे ^३मुखेन ताम्बूलम् ॥ ५४८ ॥

सुरतश्रमवारिकणान्परिमार्ष्टि निजांशुकेन गात्रेषु ।

यदुरसि निधाय ^४विहंसन्तस्य न मूल्यं वसुन्धरा सकला ॥ ५४९ ॥

शिथिलितनिजदाररतिर्मयि सक्तमना अनन्यकर्तव्यः ।

यदमौ जितनलरूपस्तिरस्कृतं तेन गाणिक्यम् ॥ ५५० ॥

बज्रकुसुमरसास्वादं कुर्वाणा मधुकरी^५ विधिनियोगात् ।

ईदृक्प्र^६सवविशेषं लभते खलु येन भवति कृतकृत्या ॥ ५५१ ॥

अयि सरले तावदिमा उपदेशगिरो ^७विशंति कर्णांतः ।

यावन्नान्तर्भूतं तच्चेतसि मामकं चेतः ॥ ५५२ ॥

श्रीरम्भ दुर्गतिर्वा वेश्मनि वामो ^८महत्यरण्ये वा ।

खलोके नरके वा किं बज्रना तेन मे सार्धम् ॥ ५५३ ॥

इदमास्तेऽलंकरणं दुर्जननि गृहाण किं ममैतेन ।

तेनैव भूषिताहं गुणनिधिना भट्टपुत्रेण ॥ ५५४ ॥

१ 'प्रसादाय' इति सु० पा० ।

२ 'स' इति सु० पा० ।

३ 'मधुकरीव विधियोगात्' इति सु० पा० ।

४ 'वसति' इति सु० पा० ।

५ 'सुखा' इति सु० पा० ।

६ 'विजंल' इति सु० पा० ।

७ 'पुरुष' इति सु० पा० ।

८ 'वल्ल' इति सु० पा० ।

उचितस्थाननियुक्तान्यपनीय विभूषणानि सावेगम् ।

एवमभिधाय यास्यसि मातुः पुरतः ममुत्सृज्य ॥ ५५५ ॥

(कुल^१कम्)

इति रागात्स^२ श्रुत्वा चेतसि कुरुते कदाचिदेवमिदम् ।

स्नेहाधिष्ठितमनमामवि^३धेयं नास्ति नारौणाम् ॥ ५५६ ॥

जननीं जन्मस्थानं बान्धवलोकां वसूनि जीवं च ।

पुरुषविशेषामक्ताः सीमन्तिन्यमृषाय मन्यन्ते ॥ ५५७ ॥

रणशिरसि हते वज्रे वज्रोपमयंत्रनिर्गतग्राव्णा ।

प्राणान्ममोच दयिता न मंत्रविधिना ^४हृता रामा ॥ ५५८ ॥

कालवशेनायामौत्पंचत्वं दाक्षिणात्यमणिकंठः ।

प्रेमोपगता वेश्या तेनैव समं जगाम ^५भस्मत्वम् ॥ ५५९ ॥

भास्करवर्मणि यांते सुरवसतिं वारितापि भूपतिना ।

तद्दुःखममहमाना प्रविवेश विलासिनौ दहनम् ॥ ५६० ॥

ज्वालाकरालज्जतभुजि नग्नाचार्यः पपात नरसिंहः ।

तस्मिन्नेव शरीरं निजमजुहोच्छोकपीडिता वेश्या^६ ॥ ५६१ ॥

प्रीतिभराक्रान्तमतिस्निग्धशालयजीविकां क्रमोपगताम् ।

अङ्गीचकार मुक्ता ^७जीहृत्ता मि^८अपुत्रमा मृत्योः ॥ ५६२ ॥

१ दृष्टपुस्तकद्वये नास्ति ।

२ 'भि' इति ब० पा० ।

३ 'पंचत्वम्' इति सु० पा० ।

४ 'जीर्णा' इति सु० पा० ।

५ 'रागांधः' इति ब० पा० ।

६ कृतानुयारामा इति सु० पा० ।

७ 'दासी' इति सु० पा० ।

८ 'भट्ट' इति ब० पा० ।

देशान्तरादुपेता^१ प्रसादमात्रेण वीक्षिता वनिता ।
 तत्याज न पादयुगं समरे निहतस्य वामदेवस्य ॥ ५६३ ॥
 भट्टकदम्बकतनये याते वसतिं परेतनाथस्य ।
 चक्रे देहत्यागं रणदेवी वारयोषितां मुख्या । ५६४ ॥
 अस्यामेव नगर्यां द्रविणमदात्कालसंचितमग्रेषम् ।
 प्रेम्णाकृष्टा गणिका मिश्रा^२त्मजनौलकंठाय ॥ ५६५ ॥
 इयमपि ^३मयि विहितास्या मातृवचःश्रवणकलुषिता क्व गता ।
 त्यक्त्वाभरणं सर्वं प्रविजृ^४म्भितमन्युसंवेगा ॥ ५६६ ॥
 उत्सृष्टालंकरणां परिशेषित^५मातृमुक्तपरिवाराम् ।
 सतर्पयामि संप्रति सर्वस्वेनापि हरिणाक्षीम् ॥ ५६७ ॥
 गेहेन किं प्रयोजनमन्यैरपि बन्धुदारपरिवारैः ।
 संसारग्रहकारणमेका खलु मालती मम हि ॥ ५६८ ॥
 अमृतकरावयवैरिव घटिता सा^६ दृढतरं परिख्यज्य^७ ।
 चेतो नयति समत्वं ब्रह्मण आनन्दरूपस्य ॥ ५६९ ॥
 आविर्भवदात्मभवक्षोभक्षतधौरता^८ घनं रभसात् ।
 विगलितकुचयुगलावृतिरालिंगति मालती धन्यम् ॥ ५७० ॥

१ 'देशान्तरादुपेते प्रसादमात्रेण वीक्षिते वनिते । पादयुगं तत्पुत्रतुर्न नामदेवस्य समिति निहतस्या' इति ब० पा० ।

२ 'सहदेवी' इति ब० पा० ।

३ 'भट्टात्मज' इति ब० पा० ।

४ 'विहितास्या मां मातृवचः कलुषिता क्व गता' इति मु० पा० ।

५ 'परिवर्धित' इति मु० पा० ।

६ 'मातरं विमु...' इति ब० पा० ।

७ 'या' इति मु० पा० ।

८ 'क्ता' इति मु० पा० ।

९ 'ताद्य धृतरभसा' इति मु० पा० ।

निर्दयतरौष्ठखण्डनसव्यथङ्गकारमूर्च्छितं सुरते ।
 अहहेति वचस्तस्या अपुण्यभाजो न शृण्वन्ति ॥ ५७१ ॥
 स्मृतिजन्मजनितविकृतिप्रततिच्छन्नं करोति संसारम् ।
 आबद्धसुरतसंगरविमर्दसंचोभिता दयिता ॥ ५७२ ॥
 गाढतरास्त्रिष्टवपुर्भजते कान्ता प्रमोदसंमोहम् ।
 शिथिलौकता तु किञ्चिद्विविधविकारं समुच्छसिति ॥ ५७३ ॥
 संत्यन्या अपि सत्यं पुरुषोचितकर्मपण्डिताः प्रमदाः^१ ।
 सृष्टा^२ तथा तु नियतं विपरीतरतक्रियागोष्ठौ ॥ ५७४ ॥
 तत्रौवाद्यविशेषानु^३द्दामानन्यजन्मनस्तस्याः ।
 कुहरितरेचितकम्पितसम्पादननैपुणं करोति ज^४डान् ॥ ५७५ ॥
 ललितांगहारजृम्भितवलितस्मितवेपनानि मालत्याः ।
 पश्यञ्जहाति कामो रतिमोहनचेष्टितेषु बज्जमानम् ॥ ५७६ ॥
 न ग्राम्यं परिहसितं नाविभ्रमतरलितो^५ऽक्षिविचेपः ।
 सुर^६तोद्योगनिरोधो दोहददानं न पुष्पबाणस्य ॥ ५७७ ॥
 नार्थपरो लप^७नरसो न पराशयवेदने विचक्षणता ।
 नासौष्ठवं प्रसंगे^८नोत्पन्नगुणकीर्तनेषु भारत्याः ॥ ५७८ ॥
 नापरपुरुषस्त्राघा न त्यागः कालदेशवेशस्य ।
 वैदग्ध्यजन्मभूमेर्गुरुजनभरेण मन्दयातायाः ॥ ५७९ ॥

(विशेषकम्)

१ 'वेष्टाः' इति सु० पा० ।

२ 'दु' इति सु० पा० ।

३ 'ताप्ति' इति सु० पा० ।

४ 'नयन' इति सु० पा० ।

५ 'सृष्टानया' इति सु० पा० ।

६ 'बज्जम्' इति सु० पा० ।

७ 'तानुद्योगविधौ' इति सु० पा० ।

८ 'प्रसंगे न चान्यगुण...' इति सु० पा० ।

चक्राङ्गपरिष्वजनं हं^१समाश्लेषनकुलपरिरम्भम् ।

पारावतावगूह्यनमाचरति सुमध्यमा यथावसरम् ॥ ५८० ॥

तद्वक्रवचने^२हास्यव्यवहृतिद्वतमानसस्य जायते ।

अनुकूलसुन्दरा अपि भरणीयाः केवलं दाराः । ५८१ ॥

सूचयति पृथक्करणं भ्रातृणां वक्ति विषमशीलत्वम् ।

विवृणोति गृहविसंस्थामभिनन्दति पितृकुलस्य गुणवत्ताम् ॥ ५८२ ॥

अन्यसुतपक्षपातं कथयति मातृस्तिरस्करोति पतिम् ।

^३पार्श्वनिमग्ना जाया मा यातु विमुच्य कार्मुकं मदनः ॥ ५८३ ॥

(युग^४लकम्)

एवं कृतेऽपि सुन्दरि यदि तिष्ठति नायकः प्रकृत्यैव ।

इत्थं पथि परिमोषस्त्वत्सख्या नैपुणेन वक्तव्यः ॥ ५८४ ॥

गृहकार्यव्यग्रतया चित्तग्रहणाय वा कुलस्त्रीणाम् ।

नायाते भवति सखौ प्रावृड्घनकलुषिते दिशां चक्रे ॥ ५८५ ॥

^५प्रग्रीवकशयनगता स्फारौभवदात्मसम्भवविकारा ।

लद्धर्तमनिहितनेत्रा गौतामन्येन गौतिकामशृणोत् ॥ ५८६ ॥

(युग^६लकम्)

‘यदि जीवितेन कृत्यं सम्भावय विरहिणि प्रियं त्वर्णम् ।

घनरसितस्य हि पुरतः कदलीदलकोमलः कुलिशपातः ॥ ५८७ ॥

१ ‘हंसस्याश्लेषं नकुलपरिरम्भम्’ इति ब० पा० । २ ‘वदन’ इति मु० पा० ।

३ ‘पार्श्वनिमग्नां जायां मानयति विमुच्य कार्मुकं मदनः’ इति मु० पा० ।

४ मुद्रितपुष्पके नास्ति ।

५ ‘प्राग्रीवक’ इति मु० पा० ।

६ मुद्रितपुष्पके न दृश्यते ।

आकर्ण्य मामवादीद्वन्यास्ता युवतयः मखि कठोराः ।
 या विषहन्ते दीर्घप्रियतमविरहानलासारम् ॥ ५८८ ॥
 मम तु दिनांतरितेऽपि प्रेयसि लब्ध्वा सहायसामग्रीम् ।
 विदधाति मकरकेतन उत्कलिकाविधुरितं हृदयम् ॥ ५८९ ॥
 उत्कण्ठयति भृशं मां समीरणो वकुलकुसुमगन्धाढ्यः ।
 प्रच्यावयन्ति धैर्यान्मधुरध्वनिभिः कलापमृतः ॥ ५९० ॥
 सतडिन्मिलद्वलाकामसिताम्बुधरावलीं समुद्यन्तीम् ।
 उत्सहते सा वीक्षितुमविरलमालिंगितो यया कान्तः ॥ ५९१ ॥
 स्वेच्छागमनलघुत्वं बज्रलापायं निशासु पन्थानम् ।
 न विचारयति महिला अभीष्टजनसंगतावुक्ताः ॥ ५९२ ॥
 क्रियतां भूषणशोभा त्वरयति मे मानसं मनोजन्मा ।
 रंजयति मनो नितरां कलधौतनिवेशितं रत्नम् ॥ ५९३ ॥
 घनजलदावृतककुभिः प्रदोषसमये प्रदोषगमनाय ।
 विदधानया कुबुद्धिं रागान्धे किमिदमारब्धम् ॥ ५९४ ॥
 वचनप्रपंचसारं जायाश्रितमन्यदेशसम्बन्धम् ।
 पुरुषभभिगन्तुकामा नवेयमभिसारिका दृष्टा ॥ ५९५ ॥
 जलधौततिलकरचनां गलदम्भोबिन्दुललितकेशान्ताम् ।
 तिम्यन्तनुलौना^१वृत्तिचण्डानिलसलिलपातकंटकिताम् ॥ ५९६ ॥
 अविभावितसमविषमप्रखलदंष्ट्रिं सहायकरलग्नाम् ।
 पुरतोऽध्वनः प्रमाणं मुहुर्मुहुः साध्वसेन प्रच्छन्तीम् ॥ ५९७ ॥

१ 'नितान्तं' इति मु० पा० ।

२ 'सन्नाहः' इति मु० पा० ।

३ 'दर' इति ब० पा० ।

४ 'लौला' इति मु० पा० ।

अन्य^१स्त्रीषु च पत्यौ व्यथे हृच्छ्रेण कथमपि प्राप्ताम् ।
 तत्कालयोग्यपरिजननिवेदितामिति विक^२ल्प्य सद्यः सच्चिवैः ॥ ५८८ ॥
 किं प्रेम्णोऽयं महिमा किमुतानं^३ धनप्रलोभस्य ।
 किं वाऽन्यतः प्रवृत्ता प्रवेशिता^४ वातवर्षेण ॥ ५८९ ॥
 संनिहितकलत्राणामनुचितमिति बाह्यलोकसंवदनात् ।
 अन्यस्मिन्नुदवसिते विसर्जितामिष्टमालतीकेन ॥ ६०० ॥
 लोकेन हास्यमानां बिभ्राणां वाससी जलक्लिन्ने ।
 रूपमदमुत्सृजन्तीं वैलक्ष्याद्विहसितेन नतवदनाम् ॥ ६०१ ॥
 पश्चात्तापगृहीतां कण्टकदर्भाग्रभिन्नपादतलाम् ।
 अस्मद्वचः स्मरन्तीं द्रक्ष्यन्त्यभिसारिकां सुकर्माणः ॥ ६०२ ॥
 इति परुषमभिदधानां मातरमवधीर्य युष्मदभ्याशम् ।
 चौरहतका व्रजन्तीं विद्रावितरक्षिणः सखीं मुमुषुः ॥ ६०३ ॥
 (महाकुलकम्)

एषा प्रपञ्चरचना यदि भवति तृथा पुनः पुरस्तस्य ।
 वणिगिदभुपेत्य वक्ष्यति सहायसंचोदितो भवतीम् ॥ ६०४ ॥
 पूर्वं दत्तस्थोपरि मुक्ताहारस्य केदरास्तिंशत् ।
 परिचारिकया नीता अन्यानपि मृगयते ^५व्यथस्य हते ॥ ६०५ ॥
 यत्तु धनसारकुङ्कुमचन्दनधूपादिमुक्तकं दत्तम् ।
 तत्सम्पुटके लिखितं शृणु पिण्डलिकां करोमि ते पुरतः ॥ ६०६ ॥

१ 'अन्यस्मिन्प्रेतपती' इति ब० पा० ।

२ 'विकल्पसदृशविधौ' इति मु० पा० ।

३ 'त्यन्तं' इति मु० पा० ।

४ 'पि' इति मु० पा० ।

५ 'व्यथस्य' इति मु० पा० ।

एतावन्तं कालं नाव^१ष्टभ्यार्थिता मया त्वमसि ।

रिक्तं भाण्डस्थानं साम्प्रतमिति याचना क्रियते ॥ ६०७ ॥

एवंवादिनि तस्मिन्किञ्चिन्नज्ज्ञानता^२ चणं स्थित्वा ।

प्रियपूर्वं प्रश्रितया वाचा वाच्यः सवैलक्ष्यम् ॥ ६०८ ॥

हारस्तवैव तिष्ठतु मध्यस्थस्थापितेन मूलेन ।

शेषं ततो यदन्यत्तद्विवसैः पूरयिष्यामि ॥ ६०९ ॥

इयमपि कपटयथना^३ पूर्वसमा चेत्तदेदमभिधेयम् ।

आशंकन्तेऽनिष्टं कातरहृदया हि योषितः प्रायः ॥ ६१० ॥

अपटुशरीरे स्वामिनि विज्ञप्ता भगवती मया गत्वा ।

भवतु निरामयदेहो जौवितनाथस्तव प्रसादेन ॥ ६११ ॥

सम्पन्नवाञ्छितार्था बल्युपहारेण पूजयिष्यामि ।

सामग्रीविरहेण तु न वितौर्णस्तत्र मे मनसि शंका ॥ ६१२ ॥

(विशेषकम्)

अस्मिन्व्यर्थैर्भृते रिक्तौकृत^४ग्रीर्णवेश्मनो दाहम् ।

उत्पाद्य मन्दगामिनि सर्वविनाशः प्रकाशमुप^५नेयः ॥ ६१३ ॥

स्निग्धत्वमलं बुद्ध्या सहभोजनशयनवसनलिंगेन ।

एभिरुपायद्वारैर्वान्त^६विरिक्थस्त्वया कार्यः ॥ ६१४ ॥

वार्धुषिककदर्शनया भोगध्वंसात्सहायवचनैर्वा ।

अवधारितेऽपि निपुणं वरगात्रि विलुप्तसारत्वे ॥ ६१५ ॥

१ 'नावसरेऽत्यर्थिता' इति मु० पा० ।

२ 'षण्डसमा' इति ब० पा० ।

३ 'त्रेयः' इति मु० पा० ।

४ 'तेक्षणं दृष्ट्वा' इति मु० पा० ।

५ 'शून्य' इति मु० पा० ।

६ 'नातिविरक्त' इति मु० पा० ।

परुषवचोनिर्धारणमा^१यत्यामीहितोपघातीति ।

यन्नादमौ विधेया गम्यस्य विमोक्षणोपायाः ॥ ६१६ ॥

पृथगामननिर्देशः प्रत्युत्थानादिकेऽपि श्रैथिल्यम् ।

सासूयसोपहासा आलापा मर्मवेधि परिहमितम् ॥ ६१७ ॥

तत्प्रतिपक्षलाघा तदधिकगुणरागकीर्तनावृत्तिः ।

वदति प्रिय आभौच्छा^२ वज्रप्रलापितदूषणाख्यानम् ॥ ६१८ ॥

वचनान्तरोपघातैस्तत्प्रस्तुतसंकथाममाक्षेपः ।

तद्भवहारजुगुप्सा सव्यपदेशस्तदंतिकत्यागः ॥ ६१९ ॥

व्याजेन कालहरणं स्वापावसरे विवर्तनं शयने ।

निद्राभिभव^३ख्यापनमुद्वेगः संमुखीकरणे ॥ ६२० ॥

गुह्यस्पर्शनिरोधः स्वभावसंस्था^४रताभियोगेषु ।

चुम्बति वदनविकम्पनमालिंगति कठिनगात्रसंकोचः ॥ ६२१ ॥

असहिष्णुत्वं प्रहणनकररुहदशनचतिप्रसंगेषु ।

दीर्घरते निर्वेदः स्वपिहीति^५रताभियोजके भूयः ॥ ६२२ ॥

तदशक्तावनुबन्धो वैदग्ध्यवि^६कासने तथा हासः ।

रात्र्यवसानसृष्टया पुनः पुनर्यामिकप्रश्नः ॥ ६२३ ॥

निःशरणं वामगृहादुषमि समुत्थाय तल्पतस्वरया ।

सरभसमुदौरयंत्या निशा प्रभाता प्रभातेति ॥ ६२४ ॥ (कुल^७कम्)

१ 'वल्यासाहठोपघातीनि' इति मु० पा० ।

२ 'च्छा' इति मु० पा० ।

३ 'स्वा' इति मु० पा० ।

४ 'पनानुयोगेषु' इति मु० पा० ।

५ 'वचो' इति व० पा० ।

६ 'नाशने' इति मु० पा० ।

उभयेच्छया प्रवृत्तं निरूपाधि प्रेम भवति रमणीयम् ।
 अन्योन्यसमामक्तौ मंस्थानमिवाभिजातमणिहेम्नोः ॥ ६२५ ॥
 यस्त्वेकाग्रथरागः परिभवदौर्बल्यदैर्न्याशानाम् ।
 स निदानमसन्दिग्धं मौतां प्रति दशमुखस्येव । ६२६ ॥
 यानि हरन्ति मनांसि स्मितवीक्षितजल्पितानि रक्तानाम् ।
 तानौव विरक्तानां प्रतिभांति विवर्तनानीव ॥ ६२७ ॥
 विदधातु किमपि कथमपि निगृह्यमाणा मुहूर्तमासिष्ये ।
 इति यत्र वचः स्त्रीणां तत्रापि रमतं एव पशुतुल्याः ॥ ६२८ ॥
 यत्र न मदनविकाराः सङ्गावसमर्पणं न गात्राणाम् ।
 तस्मिन्मुद्रितभावे पशुकर्मणि पशव एव रज्यन्ते ॥ ६२९ ॥
 अवधौरणयोपहतः प्रतिदिवसं ह्यौयमानसङ्गावः ।
 अभिमानवान्मनुष्यो योषितमूढामपि त्यजति ॥ ६३० ॥
 साक्षिणिकोचं मख्याः पाणितल पाणिना समाहृत्य ।
 यन्नरमुपहमति स्त्री ददातु तस्मै महौ रम्भम् ॥ ६३१ ॥
 पुरुषान्तरगुणकौर्तनमन्योद्देशेन चात्मनो निन्दाम् ।
 शृण्वन्नपि यः स्वस्थः स्वस्थोऽसौ कालपाशबद्धोऽपि ॥ ६३२ ॥
 अवगम्याभिप्रायं स्वामिन्याः परिजनोऽपि यं पुरुषम् ।
 अवहसति तिरस्कार्यं तस्य न मृत्युं वराटिकाः पञ्च ॥ ६३३ ॥
 तत्त्वातत्त्वसमुत्पद्यवहृत्योर्योऽन्तरं न जानाति ।
 स्थानं भवति स पशुपतिरपसंशयमर्धचन्द्रलाभस्य ॥ ६३४ ॥

क्रमकृशितगौरवांगो रिक्ततया लाघवं परापतितः ।
 अप्राप्तपरिच्छेदः स्रवतेऽद्यै युवतिस्वरिति कुमनुय्यः ॥ ६३५ ॥
 यत्नेन कपटघटितान् शृङ्गारोद्दीपनार्थमनुभावान् ।
 रतिशिल्पजीविकाभिर्मूढास्तत्त्वेन गृह्णन्ति ॥ ६३६ ॥
 या धनहार्या नार्या निर्मर्यादाः स्त्रकार्यतात्पर्याः ।
 सह ताभिरपीहन्ते वत मन्दाः संगतमजर्यम् ॥ ६३७ ॥
 अपरोक्षधनो गम्यः श्रीमानपि नान्यथेति निर्दिष्टम् ।
 कन्दर्पशास्त्रकारैः कुतः कथा क्षुप्तविभवस्य ॥ ६३८ ॥
 व्यासमुनिनापि गौतं दावेव नराधमौ मनो दहतः ।
 योऽनाद्यः कामयते कुप्यति यश्चाप्रमुत्तयुक्तोऽपि ॥ ६३९ ॥
 क्षीणद्रव्ये देहिनि दारा अपि नादरेण वर्तते ।
 किमुतादानैकरसाः शरीरपणवृत्तयो दास्यः ॥ ६४० ॥
 अविदितहेयादेयास्तर्थाचोऽपि त्यजन्ति पीतरमम् ।
 कुसुम किमु कार्यविदो वेश्या नरमात्तमर्वस्वम् ॥ ६४१ ॥
 उत्पादयति सदानो रागं रागात्मको यथाभ्यधिकम् ।
 निर्देहं निर्दानोऽपि सदा नो निःसन्देहं तथैव मनुजन्मा ॥ ६४२ ॥
 यदतीतं तदतीतं भाविनि लाभेऽपि नातिवज्जमानः ।
 तत्कालहस्तनिपतितमनियतपुंसां मुदे वित्तम् ॥ ६४३ ॥
 पीडितमधु मधुजालं तुच्छीभूतं च मन्मथगस्तम् ।
 मुञ्चन्ति मदनशेषं चुद्राश्च प्रकटरामाश्च ॥ ६४४ ॥
 एकः क्रीणात्यद्य प्रातर्भविता तथापरः क्रेता ।
 अन्यवशे क्षणमेकं न विक्रयः शाश्वतोऽस्ति वेश्यानाम् ॥ ६४५ ॥

सन्दर्शितपरमार्थं भूचेपकटाक्षदृष्टिहृषितादि ।
 शृण्वन्ति ये सकर्णास्तत्कृतमन्यत्र संक्रान्तम् ॥ ६४६ ॥
 यदि नाम निराकरणे न समर्था स्क्वञ्चकार्यबन्धेऽपि ।
 काचिन्महानुभावा बोद्धव्यं तदपि चेतनावद्भिः ॥ ६४७ ॥
 तेनार्थेनापकृतं तथापि तस्य स्वदेहदानेन ।
 तच्चातीतं सम्प्रति निरर्थकः शुष्कशृङ्गारः ॥ ६४८ ॥
 अवधीरणा रसायनमवमानो भवति यस्य परितुष्टौ ।
 योग्योऽसौ पुरुषखरः खरतरनिर्भर्त्सितोक्तिकुलटानाम् ॥ ६४९ ॥
 दीपज्वालाललने व्रजतः खलु निर्वृतिं तयोस्त्वियान्भेदः ।
 प्रथमा स्नेहेन विना तथापरा स्नेहयोगेन ॥ ६५० ॥
 धर्मः कामनमभिनवगुणवन्निःस्वस्य मदनयोगवतः ।
 अर्थोऽर्थवतोऽभिगमात्कामः समरतिनरोपभोगेन ॥ ६५१ ॥
 यस्तु न धर्मप्राप्तौ नार्थाय न कामसाधनोपायः ।
 स पुमान्सच्चरितनरैः पर्यनुयुक्तः किमाचष्टे ॥ ६५२ ॥
 (संदानितकम्)

कामोद्वेगगृहीतं धूर्तरूपहस्यमानशृङ्गारम् ।
 दारिद्र्यहतं यौवनमबुधानां केवलं विपदे ॥ ६५३ ॥
 व्यपगतकोषे रागिणि याति लयं पानमात्रलाभकृते^१ ।
 चुद्रा मधुकरिकाजे न तु गणिका चिंतितस्वार्था^२ ॥ ६५४ ॥
 यासां कार्यापेक्षा सकटाक्षनिरीक्षणेऽपि वेश्यानाम् ।
 दर्शनमात्रचुभितैर्वच्यन्ते ताः कथं पुरुषैः ॥ ६५५ ॥

१ 'हृता' इति ब० पा० ।

२ 'र्थे' इति मु० पा० ।

क्लेशाय दुर्भगानां नाना^१स्थितिगात्रभंगविन्यासः ।
 गणिकाभिनयचतुष्टयमाकृष्ये स्वापतेयपुष्टानाम् ॥ ६५६ ॥
 किं धक्ष्यति भौमोऽपि ज्वलनः खलु तादृशं कुलांगारम् ।
 यो दह्यते^२ऽविरामं विरक्तदासौतिरस्कारैः ॥ ६५७ ॥
 गृहमेतदीश्वराणां कांतारं दुष्प्रवेशमन्येषाम् ।
 फूत्ततमिदं^३सुहुजया 'न मालती कामसत्रदानपरा' ॥ ६५८ ॥
 इति ^४चोदितनिजचेटीनिगदितकटुकाक्ष^५रान्यकृतलक्ष्याः ।
 आकर्ण्यतो वाचो दैवोपहतस्य तस्य मर्मरुजः ॥ ६५९ ॥
 एवमभिधेयमानो बुध्यति यदि नो पशुर्नराकारः ।
 तदिदं सुन्दरि वाच्यः प्रश्रितवचसा त्वया कामौ ॥ ६६० ॥
 प्रीयत एव तवोपरि हृदयं मे किंतु गुरुजनाधीना ।
 मातृवचो^६ऽतिक्रमणं न समर्था संविधातुमहम् ॥ ६६१ ॥
 अर्हसि तावदतस्त्वं गंतुमितः कतिपयान्यपि दिनानि ।
 पुनरपि भवतैव समं भोक्तव्यं जौवलोकसुखम् ॥ ६६२ ॥
 निर्वासितेऽथ तस्मिन्यः कामौ पूर्वमुज्झितौ^७ भुक्ता ।
 तस्य प्राप्तविभूतेर्युक्तिरियं भिन्नमन्धाने ॥ ६६३ ॥
 उपवनलीलाविहरणद्वावोज्ज्वलमंजुलस्य सह तेन ।
 वर्णनमिति वृत्तस्य स्मरजविकाराश्च वीचिते तस्मिन् ॥ ६६४ ॥

१ 'मानस्तुति' इति सु० पा० ।

२ 'दह्यते न विरसं' इति सु० पा० ।

३ 'दं सुहुजया' इति सु० पा० ।

४ 'तू' इति सु० पा० ।

५ 'ष्यकृतलक्ष्या' इति सु० पा० ।

६ 'गतिक्रमणं' इति सु० पा० ।

७ 'तोऽभूते' इति सु० पा० ।

इदमुपवनमतिधन्यं निर्भरमालिंगितं सुरभिलक्ष्म्या ।
 मत्स्नानार्पितपाणिर्बभ्राम स यत्र जीविताधीशः ॥ ६६५ ॥
 मख्य इतो भ्रमरकुलवासितया प्रियतमो मया सहसा ।
 वक्रीभवत्ययोधरमुपगूढोऽधीरसौत्कारम् ॥ ६६६ ॥
 रणदिन्दिन्दिरवृन्दे कूजत्कलकण्ठवाररमणौये ।
 अत्रातिमुक्तकण्ठे मरुदौरणविधूतकुसुमसंक्षन्ने ॥ ६६७ ॥
 मयि जाताधिकरागो बलवति मदने महायसामय्या ।
 कान्तः पल्लवशयने नो तप्तिभगाद्विविक्तकार्येषु ॥ ६६८ ॥
 (युगलकम्)

प्रेखोलनस्य युक्त्वा विध्यन्याश्वंदय नखैर्धूर्तः ।
 चक्रे मां मदनमयीं व्रततिप्रेखामिमां समारूढाम् ॥ ६६९ ॥
 स्पृहणीयोऽयमशोकः स्पृष्टो यद्वल्लभेन हस्तेन ।
 अस्मादवतंसकार्यं नूतनदलपल्लवान्विचारयता ॥ ६७० ॥
 अस्मिन्सहकारतले तस्योत्सगे सलोलमाभीना ।
 अशृण्वमहमिति वाचः पश्यन्ती विलसितानि तरुणानाम् ॥ ६७१ ॥
 उत्थापय मानरसे दयितं चरणाग्रनिपतितं तूर्णम् ।
 अत्याकृष्टं चुष्यति सुदृढमपि प्रेमबन्धनं मूढे ॥ ६७२ ॥

- १ 'मत्कण्ठाश्रित' इति सु० पा० । २ 'वार' इति सु० पा० ।
 ३ 'वितत' इति सु० पा० । ४ सुद्रितपुलके नास्ति ।
 ५ 'प्रेखोलनवितरगवुक्त्वा' इति ब० पा० ।
 ६ 'व्रतपुल्लमिमां समधिच्छिन्नाम्' इति सु० पा० ।
 ७ 'यद्वल्लभेन' इति स० पा० । ८ 'मानवशे' इति स० पा० ।

तिष्ठन्नपि^१ यातसमः किं तेन निवारितेन सखि पशुना ।
 यामौति निष्प्रकम्पा विनिःसृता यस्य^२ साधरे वाणी ॥ ६७३ ॥
 आयुःसारं^३ यौवनमृतुसारः कुसुमसायकवयस्यः ।
 सुन्दरि जौवितसारो रतिभोगरसामृतस्वादः ॥ ६७४ ॥
 रम्यं कुसुमस्तवकं कुरु मे प्रिय कैकिरातमवतंसम् ।
 तिष्ठतु वा किमनेन प्रत्ययमशोककिसलयं चारु ॥ ६७५ ॥
 अस्तामास्तामेतत्प्रापय मां सिंदुवारमभिरामम् ।
 नहि नहि राजति सुतरां चूतद्रुममंजरी कर्णे ॥ ६७६ ॥
 धिक्कारुण्यमकान्तं धिक्कान्तं यौवनेन रहितं च ।
 धिक्कद्वयमपि मन्मथसामर्थ्यविकासितं विना सुरतम् ॥ ६७७ ॥
 जनितोऽप्यपराधशतैर्वासे तस्मिंश्चिरप्ररूढोऽपि ।
 अवगतमधुना सरस्या न^४ वसन्तमतीत्य वर्तते मानः ॥ ६७८ ॥
 वर्षशतस्य हि सारः^५ कालक्षवः प्रथममेलकस्थानम् ।
 सचकितमागच्छन्ती सोत्कलिकैर्यत्र दृश्यते रमणी ॥ ६७९ ॥
 किं निर्मितोऽसि धात्रा नवोऽपरः किमु वसन्तगुण एषः ।
 कुसुमशरपूर्णद्वणः किमुताभवदन्य एष कंदर्पः ॥ ६८० ॥
 नो पश्यसि यदि ककुभः प्रचुरो^६ ज्वलकुसुमसुरभिरमणीयः ।
 परभृतकूजनमिश्रं न शृणोषि यदि द्विरेफझंकारम् ॥ ६८१ ॥

१ 'उत्तिष्ठन्नपि यातः' इति सु० पा० । २ 'साधवे' इति ब० पा० ।

३ 'शास्त्रविकास' इति ब० पा० । ४ 'अधि' इति सु० पा० ।

५ 'तव सत्त्वमतीत्य' इति सु० पा० । ६ 'कलेवर' इति सु० पा० ।

७ 'इल' इति सु० पा० ।

गन्धं यदि च न लभसे वासितदिग्व्योम सुमनसां हृद्यम् ।
 अनुभवसि यदि स्पृशं नो ग्रीतलदाक्षिणत्यपवनस्य ॥ ६८२ ॥
 १रसनेन्द्रियैकशेषः परसंचार्याजनेन परिभूतः ।
 नार्हसि तदिति त्यक्तो निजाश्रमं गन्तुमन्यतो निरतः ॥ ६८३ ॥
 अस्मिन्सरसि सलीलं करयंचविनिर्यदंबुधाराभिः ।
 दयितेन ताडिताहं मयाप्यसावाहतो मृणालिकया ॥ ६८४ ॥
 पुनरन्तर्जलमग्नो मामुपगम्याविभावितः सहसा ।
 उच्चिन्नेप सहस्रं हासितसन्निहितपरिवारः ॥ ६८५ ॥
 संसक्ताद्रावरणं जघनं २नः पश्यतस्तदा तस्य ।
 प्रथमाकांक्षाकृतं भेजे सम्भोगशृंगारः ३ ॥ ६८६ ॥
 कालप्रदेशवेष ४व्यापारस्थितिविशेषघटनाभिः ।
 चिररूढोऽपि हि यूनां नवलमुपनीयते रागः ॥ ६८७ ॥
 सादरमर्पयतोऽङ्गं गोचस्त्वलनापराधिनस्तस्य ।
 सख्यः स्मरामि सहसा विल ५चतां क्लिष्टहसितस्य ॥ ६८८ ॥
 प्रत्ययनखव्रणितस्तनान्तरे ६क्षिपति लोचने स्पृहया ।
 ७प्रेयसि ह्रीताच्छादनमकरवमहमजिनीपचम् ॥ ६८९ ॥
 क्षिप्तातर्कितसम्भोगर्भितनलिनीपक्षाग्र ८पुटमारात् ।
 ग्राहतया यद्विहतं स्तस्यधिया ९तस्य शक्यते कर्तुम् ॥ ६९० ॥

१ 'रसनेन्द्रियैकशेषः खलु पंचार्यो गुणेन परिभूतः ॥' इति सु० पा० ।

२ 'ननु' इति सु० पा० ।

३ 'रम्' इति सु० प० ।

४ 'भोग' इति सु० पा० ।

५ 'ल्य' इति सु० पा० ।

६ 'स्पृशति' इति ब० पा० ।

७ 'प्रेमक्षिताच्छा...' इति सु० पा० ।

८ 'पटभावात्' इति सु० पा० ।

९ 'नैव' इति सु० पा० ।

सुस्निग्धो ^१हावविधिर्मदनालसगात्रजृम्भितं ^२स्खलितम्
 गूढस्थानप्रकटनमंगुलिविस्फोटनं स्मितं सुभगम् ॥ ६८ १ ॥
 नीवौबन्धविमोचो मुञ्जमुञ्जः केशपाशविस्लेषः ।
 स्वाधरदशनग्रहणं बालकपरिचुम्बनं रतोत्सुकता ॥ ६८ २ ॥
 साकांचितं लिपंत्या तरलायतलोचनं मुञ्जः कान्ते ।
 उद्दिश्य तद्वयस्यकमिति शोकग्रस्तैवस्तुगिरः ॥ ६८ ३ ॥
 एकौभावं गतयोर्जलपयसोर्मित्रचेतमोश्चैव ।
 व्यतिरेककृतौ शक्तिर्हंसानां दुर्जनानां च ॥ ६८ ४ ॥
 येन तदा ^३मामूचे परिजनमुत्सार्य विधृतनटमन्युः ।
 दर्शितहितस्वरूपः परपौडाकरणपण्डितः ^४प्रखलः ॥ ६८ ५ ॥
 अविदितगुणान्तराणां को ^५दोषः ^६प्रान्तदेशवासानाम् ।
 स्वाधौनकुंकुमा अपि यद्विदधति बज्रमतिं नीले ॥ ६८ ६ ॥
 क महीतलरम्भा ^७त्वं न्यकृतचन्द्रप्रभा खदेहरुचा ।
^८चित्रलता क वराकौ नीचैरुपसेवितारोहा ॥ ६८ ७ ॥
^९यस्य न खलु विगणिताः प्रज्ञात्मानो महाधनाः कुलजाः ।
 सोऽद्य हृदयेन तस्यां त्वयि तिष्ठति बाह्यवृत्तेन ॥ ६८ ८ ॥
 तामेव समाचरणां सद्भावेन प्रवर्तितां निपुणैः ^{११} ।

१ 'दूरविधि' इति सु० पा० । २ 'ललितम्' इति सु० पा० ।

३ 'वर्णशिरः' इति सु० पा० । ४ 'मा भूयः' इति सु० पा० ।

५ 'प्रथमः' इति सु० पा० । ६ 'नो' इति सु० पा० ।

७ 'प्र' इति सु० पा० । ८ 'रम्भालं' इति सु० पा० ।

९ 'मि' इति सु० पा० । १० 'यस्यार्थे न विग...' इति ब० पा० ।

११ 'षाः' इति सु० पा० ।

विंदन्ति तत्र कुशलाः स्नेहविरूच^१प्रभेदेन ॥ ६८ ८ ॥
 तव^२ तु विरूढप्रेम्णस्तत्कर्मविचेतनं^३ मनोवृत्तिम् ।
 नारोहति तु मयैवं निवेदितं पारिचित्येन^४ ॥ ७० ० ॥
 इति दुर्जना^५भिनिःसृतवाग्विषदूषितसमस्तवपुषो मे ।
 ईर्ष्यारुषः प्रवृद्धाश्चिररूढप्रणयखण्डनप्रभवाः ॥ ७० १ ॥
 लघुहृदयतया^६ तस्मादुर्भाषितवज्रपातविहतानाम् ।
 १वृत्तविशेषवितर्को न स्पृशति प्रायशो मनः स्त्रीणाम् ॥ ७० २ ॥
 (युगलकम्)

प्रियमपि वदन्दुरात्मा क्षिपति विपत्सागरे दुरुत्तारे ।
 आसाद्य प्राण^७भृतो मृतये परिलेदि जिह्वया^८ खड्गः ॥ ७० ३ ॥
 अतिकोमलमतिपरिमितवर्णं लघुतरमुदाहरति शठः ।
 परमार्थतः स हृदयं दहति पुनः कालकूटघटित इव ॥ ७० ४ ॥
 हितमधुराक्षरवाणीव्यवहारमनुप्रविश्य^९ तस्मै नमः ।
 सरस्वा दराशयानामुपघातं फलत एव विंदति ॥ ७० ५ ॥
 परसंतापविनोदो यत्राहनि न प्रयाति निष्पत्तिम् ।
 अंतर्मना असाधुर्न गणयति^{१०} तदायुषो मध्ये ॥ ७० ६ ॥

- १ 'रूपे प्रभेदेन' इति मु० पा० । २ 'भवतु' इति ब० पा० ।
 ३ 'सत्कर्मविवेचने मनोवृत्तिः सारोहतीति सेव निवेदितं परिजनेन...' इति
 मु० पा० । ४ 'भि' इति ब० पा० । ५ 'गभि' इति ब० पा० ।
 ६ 'तस्मा' इति ब० पा० । ७ 'त्वं' इति मु० पा० ।
 ८ 'प्रियमपि वदति दुरात्मा क्षिपति विपत्तस्त्रनुधारे' इति मु० पा० ।
 ९ 'हृतो' इति मु० पा० । १० 'रवच्छस्' इति मु० पा० ।
 ११ 'तन्मानम्' इति मु० पा० । १२ 'तदा सुखोमध्ये' इति मु० पा० ।

दिवसांस्तानभिनन्दति बद्ध मनुते तेषु जन्मनो लाभम् ।
 ये यांति दुष्टबुद्धेः परोपतापाभियोगेन ॥ ७० ७ ॥
 विकसितवदनः पिशुनः प्रोत्फुल्लविलोचनो^१ यथा भ्रमति ।
 'मन्ये तथा न जातः सदहितकरणश्रमो वन्ध्यः ॥ ७० ८ ॥
 शठमृगयुः कुसृतिशरैरज्ञातप्रतिविधौन्साधुमृगान् ।
 अभ्यस्तलक्ष्यवेधो^२ निघ्नन्नपरिश्रमं व्रजति ॥ ७० ९ ॥
 अनुकूलवरपुरंध्रिषु पुरुषाणां बद्धमूलरागाणाम् ।
 नयति मनो दुःशीलः कुसुमास्तो हीनपात्रेषु ॥ ७१ ० ॥
 सावरणं व्रजतोऽन्यां^३ कौतुकदृष्ट्या प्रसङ्गतो दयिताम्^४ ।
 बुद्ध्यापि विदग्धधियो वर्तते नाय्य^५धर्मेण ॥ ७१ १ ॥
 सत्यं प्रेमणि वृद्धे व्यथयति हृदयं मनागपि स्खलितम् ।
 अव^६धृतनिजमाहात्म्यास्तथापि धीरा न मुह्यन्ति ॥ ७१ २ ॥
 खल्व्चन्दं^७ पिवतु रसं भ्रांत्वा भ्रांत्वा वनानि कुसुमेषु ।
 अनुभूतगुणविशेषः पुनरेव्यति मालतीं^८ मधुपः ॥ ७१ ३ ॥
 मालत्या गुणै^९वत्तां नो सम्यग्वेत्ति मधुकरस्तावत् ।
 अनुभवमेति न यावत् सुमनोन्तरसङ्गमास्त्रादे ॥ ७१ ४ ॥

१ 'नक्षत्रा' इति सु० पा० ।

२ 'मन्ये यथा नराणां परहितकरणे श्रमो वन्ध्यः' इति सु० पा० ।

३ 'तैः' इति सु० पा० ।

४ 'धः समिधये परिश्रमं' इति सु० पा० ।

५ 'न्यान्कोटु...' इति सु० पा० ।

६ 'नृ' इति सु० पा० ।

७ 'नाय्य धर्मेण' इति सु० पा० ।

८ 'अवधृत' इति सु० पा० ।

९ 'वत्' इति सु० पा० ।

१० 'वातां' इति सु० पा० ।

कोमलमान^१कदर्या भजमानो भजति दोषतामधिकाम् ।
 मञ्जान्धमानदारुः पावक इव सुप्रभ^२स्नेहः ॥ ७१५ ॥
 यः पुनरतिकोपानलमन्तापवशेन दूरमाकृष्टः ।
 काचमणिः खलु स यथा परिणामे खण्डखण्डमुपयाति ॥ ७१६ ॥
 वेतनलाभाद्बहवः सेव्यन्ते मौष्ठवेन पंचजनाः ।
 विश्राम्यति यत्र मनः स तु दृष्ट्वापः महस्नेषु ॥ ७१७ ॥
 मन्वादिमुनिवरैरपि कालत्रयवेदिभिः सुदर्जेयम् ।
 तत्सुकृतं यस्य फलं रभमागतवल्लभाश्लेषः ॥ ७१८ ॥
 यातेऽपि नयनमार्गे प्रेयसि यस्याः स्मृतिर्व्यलीकेषु ।
 मन्ये तां प्रति नियतं कुण्ठितशरपंचको मदनः ॥ ७१९ ॥
 जीयत एव कथंचिद्विगृह्णतिमिमां महद्भिरवगौताम् ।
 विजहाति यत्न गणिका तदांश्चितरमणलाभलोभेन ॥ ७२० ॥
 कंटकिनः कटुकरमान्करौर^३खदिरादिविटपतरुगुल्मान् ।
 उपभुञ्जाना करभौ देवादाप्नोति मधुरमधुजालम् ॥ ७२१ ॥
 का स्त्री^४ न प्रणयिवशा का विलसितयो मनोभवविहीनाः ।
 को धर्मो निरुपशमः किं सौख्यं वल्लभेन रहितानाम् ॥ ७२२ ॥
 खाच्छन्दफलं बाल्यं तारुण्यं रुचिरसुरतभोगफलम् ।
 स्थविरत्वमुपशमफलं परहितमप्यादनं च जन्मफलम् ॥ ७२३ ॥
 अभिदधतौमिदमालीमवगम्य गृहीतयेव^५ भूतेन ।

१ 'कदम्बां' इति मु० पा० ।

२ 'सुप्रभः स्नेहः' इति मु० पा० ।

३ 'बदरा' इति मु० पा० ।

४ 'स्त्रीर' इति ब० पा० ।

५ 'यौवनभूतेन' इति मु० पा० ।

यौवनसुखेन सार्धं ^१मयैव यूयं परिच्छिन्नाः ॥ ७२४ ॥
 अधुना ^२नुतापपावकमध्यगता पच्यमानमर्वागौ ।
 निष्फलजन्मप्राप्तिर्जीवाम्युच्छ्वासमात्रेण ॥ ७२५ ॥
 स्थानेषु येषु युष्मत्संग^३तया क्रौडितं चिरं धृत्या ।
 तानि खलु वीक्षमाणा भवामि कण्ठस्थितप्राणा ॥ ७२६ ॥
 अन्य^४वशेन विमंज्जा कृतभूषा^५ यन्त्रसूत्रमंचारा ।
 दारुमयीव प्रतिमा विदधामि विडम्बना बक्त्रौः ॥ ७२७ ॥
 यदि नामोदरभरणप्राप्त्यै कुरुतेऽन्यपुष्पसंश्लेषम् ।
 तदपि न पुष्टिर्भृग्या अपिवन्त्या आर^६विन्दमकरन्दम् ॥ ७२८ ॥
 आस्तामपरो लोकः क्रौडा^७पेक्षो परापदि प्रीतः ।
 व्यमनान्तरे पतन्ती न वारिता परिजनेनास्मि^८ ॥ ७२९ ॥
 किं वा बज्रभिः कथितैः सम्प्रति हि मयापि नियमिता बुद्धिः ।
 स्यास्यामि संनियुक्ता भवद्गृहे प्रेक्ष्यभावेन^९ ॥ ७३० ॥
 इति नेत्रादिविकारैर्वेशमुपनौतं प्रलीनधैर्या^{१०}गम् ।
^{११}मारग्रहाभिभूतं परिमृष्टप्राङ्गिराकृतिस्मरणम् ॥ ७३१ ॥
 प्रादुर्भूतरिरंसे क्षणे क्षणे जघनदेशगतदृष्टिम् ।
 पक्वास्त्रमिव विमोक्ष्यसि पूर्ववदाचूष्य^{१२} निःशेषम् ॥ ७३२ ॥

१ 'तनयैरेध गृहपरिच्छिन्नाः' इति सु० पा० । २ 'नाशु ताप' इति सु० पा० ।

३ 'त्या' इति सु० पा० । ४ 'अन्यवशेना' इति सु० पा० ।

५ 'वणवस्त्रपत्र' इति सु० पा० । ६ 'मधुरदृष्ट' इति सु० पा० ।

७ 'पेक्षापरो यदि प्रीतिः' इति सु० पा० । ८ 'पि' इति सु० पा० ।

९ 'कार्येषु' इति व० पा० । १० 'धैर्यस्य' इति सु० पा० ।

११ 'शर' इति सु० पा० । १२ 'वूष्य' इति सु० पा० ।

'खशरीरामिषदिग्धं' ^१वक्रस्मितदृष्टिपातं ^२वाग्बडिशम् ।
 प्रक्षि^३प्याकृष्य जडं स्फुरणेन निवर्जितं सुपरिपुष्टम् ॥ ७३३ ॥
 हस्तदयान्तरागतमुपचारय ^४परिव्ययेन मंस्कृत्य ।
 भुक्त्वा यावन्मांसं त्यक्त्यमि चर्मास्थिशेषितं मत्स्यम् ॥ ७३४ ॥
 शृणु सुश्रोणि यथास्मिन्कमलेश्वरपादमूलमंजया ।
 प्रवराचार्यदुहित्रा राजसुतश्चर्वितश्च मुक्तश्च ॥ ७३५ ॥
 "आमीच्छौमिंहभटो नाम्ना नृपतिर्महौयमां श्रेष्ठः ।
 तस्यात्मजोऽधितस्थौ निवेशनं देवराष्ट्र'मम्बद्धम् ॥ ७३६ ॥
 म कदाचिद्वृषभध्वजदिदृक्षया परिमिताप्तपरिवारः ।
 अनुवर्तमान आगात्तारुण्योदौर्णवेशचरितानि ॥ ७३७ ॥
 'मूर्धन्निभागमंस्थितवृहदम्बरचौरकेशसंयमनः ।
 अन्या^८च्छगाचरागो घनकुंकुमलिप्रकर्णकेशायः ॥ ७३८ ॥
 मिद्वार्थबीजदन्तुरललाटतिलकोपयुक्तताम्बूलः ।
 श्रवणनिवेशितकुण्डलटिट्टिभकप्रायकम्बराभरणः ॥ ७३९ ॥
 केयूरस्थानगत^९सुवर्णमृतमंजगर्भजतुगुडकः ।
 मणिवन्धनविन्यस्तप्रब^{१०}लांकुरजातरूपमणिमालः ॥ ७४० ॥
 धृतवेचदण्डकूचकपरिवेष्टितसामिधेनु^{११}खड्गश्च ।

१ 'ख' इति सु० पा० ।

३ 'मस्तवलितम्' इति सु० पा० ।

४ 'येन सत्कृत्य' इति सु० पा० ।

७ 'ज' इति सु० पा० ।

८ 'अक्षपतररागसांद्रो' इति सु० पा० ।

११ 'च' इति सु० पा० ।

२ 'वक्रस्मित' इति सु० पा० ।

४ 'प्रक्षिप्य क्षिप्रतर' इति सु० पा० ।

६ 'कलशेश्वर' इति ब० पा० ।

८ 'पूर्व' इति सु० पा० ।

१० 'खर्णाष्टन' इति ब० पा० ।

११ 'नक्ष' इति ब० पा० ।

मृदतरपटिकावरणः शब्दोल्लण^१लुचुवाकचरणत्रः ॥ ७४१ ॥
 गम्भीरेश्वरदास्यां नग्नः किल तव वयस्य^५को धौर^६ ।
 प्राप्यति मापि दराशा वर्षचितयेन यन्मया प्राप्तम् ॥ ७४२ ॥
 दर्शयति दिशः फलिता अमृतगभस्तिं करे^७ऽवतारयति ।
 सुरदेवि चन्द्रवर्त्मा निर्वस्तुकवाक्प्रपचेन ॥ ७४३ ॥
 त्वामनुयान्त मम्यति पश्यामि कुरंगिके^९व वसुशेषम् ।
 सुनिरूपिता भविष्यमि विषमा^{११} गुडजिहिका तस्य ॥ ७४४ ॥
 चर्चयति जलं योऽमौ हरिणि^{१३} हतो धूर्तताभिमानेन ।
 लिखति शतं^{१५} दशवृद्धा म निमज्जति तरलिकावर्ते ॥ ७४५ ॥
 गृह्णामि यत्पटान्ते मम पश्यत एव नन्द मदिराक्षौम् ।
 अत आवयोरवश्य मा^{१७} वक्ष्यामि नोक्तमंतर भवति^{१८} ॥ ७४६ ॥
 योऽयं गृहीतवृषि^{१९}कः कुश^{२०}कर्णौ विधृतदण्डकाषायः ।
 लोकस्य^{२१}शशाङ्को कृता^{२२}पसारो विलोकयन्पार्श्वौ^{२३} ॥ ७४७ ॥

१ 'लुचुवाकचरणत्रः' इति मु० पा० ।

२ 'गम्भीर' इति मु० पा० ।

३ 'नग्न' इति मु० पा० ।

४ 'तर' इति मु० पा० ।

५ 'वयस्य को' इति मु० पा० ।

६ 'धौरः' इति मु० पा० ।

७ 'करेण वारयति' इति मु० पा० ।

८ 'सुरतकृतिचन्द्रवर्मा निर्वर्णक...' इति मु० पा० ।

९ 'यामि कुरंगिके...' इति मु० पा० ।

१० 'अनुरूपिका' इति मु० पा० ।

११ 'म' इति मु० पा० ।

१२ 'वचयति जनं' इति मु० पा० ।

१३ 'हरिनिहतो' इति मु० पा० ।

१४ 'भूलता' इति मु० पा० ।

१५ 'शुभ' इति मु० पा० ।

१६ 'मन्द' इति मु० पा० ।

१७ 'सा' इति मु० पा० ।

१८ 'ता' इति मु० पा० ।

१९ 'भूमिः' इति मु० पा० ।

२० 'कुमुदाकर्णौ' इति मु० पा० ।

२१ 'स्य सा शशाङ्को' इति मु० पा० ।

२२ 'वसारो' इति मु० पा० ।

२३ 'श्वे' इति मु० पा० ।

कुट्टनीमतं काव्यम् ।

कुर्वाणो मौनव्रतमुत्पादितमकलवैष्णवश्रद्धः ।

हरिशासनं प्रपन्नस्त्रिपुरान्तकदर्शनापदेशेन ॥ ७४ ८ ॥

स्त्रैणं पश्यति युक्त्या साकाञ्च वर्जितान्यजनदृष्टिः ।

कुमुदिनि मम हृदयगत भवितव्यं व्याजलिंगिनानेन ॥ ७४ ९ ॥

(अंतर्विशेषकम्)

पश्यत्यदृश्यमानो निरौचितो वीक्षते परां ककुभम् ।

ब्रूते किञ्चित्समृहमभियुक्तो भवति कौलितध्वानः ॥ ७५ ० ॥

न जहाति समामन्नं नोत्सहते पार्श्वगोचरे स्थातुम् ।

एष मनुष्यो मन्ये निष्प्रतिभः साभिलाषश्च ॥ ७५ १ ॥

(अंतर्गुणलकम्)

तेऽतौ ताः खलु दिवसा क्रियते नर्म त्वया समं येषु ।

अधुनाचार्याणी^१ त्वं पाशु^२पताचार्यमम्बन्धात् ॥ ७५ २ ॥

भ्रमसि यथेष्टं तावत्कुर्वाणो युवतिपल्लवग्रहणम् ।

लोलिकदास^३ न यावन्नरदेवीपाशिकां विश्रंसि ॥ ७५ ३ ॥

एवंप्रका^४रवाक्यप्रसक्तविटचे^५टिकासमाकीर्णम् ।

सेवाचतुरपुरःसरं विजनीकृतवर्त्मदेवकुलम् ॥ ७५ ४ ॥

उत्पादितहरपूजो निष्ठुरयाष्टौकनियमिते लोके ।

लरितनियोगिस्थापित^६मासनमध्यास्त समरभटः ॥ ७५ ५ ॥

१ 'प्रौति' इति मु० पा० ।

२ 'नपंसन्न' इति ब० पा० ।

३ 'नौता' इति मु० पा० ।

४ 'णोलं' इति मु० पा० ।

५ 'भाशुङ्गाचार्य' इति ब० पा० ।

६ 'सतया च द्रविणकुल पाशिकां विश्रंसि' इति मु० पा० ।

७ 'प्रकाशवाय' इति मु० पा० ।

८ 'वोटिका' इति मु० पा० ।

९ 'धर्म' इति मु० पा० ।

१० 'मध्याप्रसमरतत्त्वसंपूर्णम्' इति मु० पा० ।

अगोपविष्टनर्तक^१वाशिकगाढप्रकाशयुवतिगणः ।

श्रेष्ठिप्रमुखवणिग्जनढौ कितताम्बूलकुमुदपटवासः ॥ ७५ ६ ॥

विविधविलेपनखरटित^२चक्रकवर^३खङ्गधारिणाशून्यः ।

पृष्ठत आत्तकृपाणैः शिरोभिरक्षैश्च विग्रस्तैः ॥ ७५ ७ ॥

ताम्बूलकरंकभृता सन्दंशगृहीतवीटिकाग्रहणे ।

ईषत्स्पृष्टं^४ कुर्वन्मन्दं खट^५कामुखेन वामेन ॥ ७५ ८ ॥

पार्श्वावस्थित^६नर्मप्रियमच्चिवन्यस्तपूर्वतनुभागः ।

पप्रच्छ^७ कुशलवार्तां स^८ वणिग्जननर्तकप्रभृतौन् ॥ ७५ ९ ॥

(कुल^९कम्)

अथ वैतालिक उच्चैरुपसंहृतलोककलकले धीरम् ।

अभितुष्टाव तमित्यं प्रसन्नगम्भीरया वाचा ॥ ७६ ० ॥

जय देव परबलान्तक गुरुचरणाराधनैक^{१०}कृतचित्त ।

वरवनिताजघ^{११}नासन दारिद्र्यतमःप्रचण्डकर^{१२}ज्वाल ॥ ७६ १ ॥

रणवीरवंशभूषण गुरुवसुधादेवपूजनप्रह्व ।

शरणागताभयप्रद हितबान्धवबन्धुजीवमध्याह्न^{१३} ॥ ७६ २ ॥

१ 'मंशिग्राह' इति मु० पा० ।

२ 'खराटिन्क' इति मु० पा० ।

३ 'धर' इति मु० पा० ।

४ 'त्यृष्टं' इति मु० पा० ।

५ 'टि' इति ब० पा० ।

६ 'नसद्रव' इति ब० पा० ।

७ 'प्रच्छ' इति मु० पा० ।

८ 'सवणि...' इति मु० पा० ।

९ 'चक्रलकम्' इति मु० पा० ।

१० 'शुभ' इति मु० पा० ।

११ 'जनमोहन' इति मु० पा० ।

१२ 'दाम' इति मु० पा० ।

१३ 'मार्गस्व' इति मु० पा० ।

१ ईदृक्प्रतापदहनो १भावत्को व्याप्तगगनदिकृचक्रः ।
 दृष्टो जलायमानो रिपुवनितातिलकशोभासु ॥ ७६३ ॥
 एष विशेषः स्पष्टो वक्त्रेऽथ त्वग्रतापवक्त्रेऽथ ।
 अंकुरति तेन दग्धं दग्धस्थानेन नोद्भवो भूयः ॥ ७६४ ॥
 श्रीफलभुक्पचष्टतो विग्रहरसिको विमुक्तशस्त्ररतिः ।
 राजस्थितिं न मुञ्चति हतलक्ष्मीकोऽपि तव विपक्षगणः ॥ ७६५ ॥
 ददतो वाङ्मितमर्थं मदा नुरक्तस्य तव गृहं त्यक्त्वा ।
 स्त्रीचापलेन कीर्तिर्नशाभक्ता गता ककुभः ॥ ७६६ ॥
 भवतो भवतो धैर्यं तेन हि भिन्नोऽन्धको रिपुः प्रणतः ।
 मुक्तास्त्रया हि बहवो रिपवस्तु प्रेक्षकाः समरे ॥ ७६७ ॥
 अटता धात्रीमखिलामिदमाश्चर्यं मया परं दृष्टम् ।
 धनदोऽपि नयननन्दन परिहरसि यदग्नसम्पर्कम् ॥ ७६८ ॥
 इदमपरमद्भुततमं युवतिसहस्रैर्विलुप्यमानस्य ।
 वृद्धिर्भवति न हानिर्यत्तव मौभाग्यकोषस्य ॥ ७६९ ॥
 अपरं विस्मयजननं धवलत्वं नोपयाति यद्भवतः ।
 ललनालोचनकुवलयदललिषा श्रवलितस्यापि ॥ ७७० ॥
 हृदयेषु कामिनीनामेकोऽनेकेषु वमसि येन त्वम् ।
 जनकं कुसुमास्तपाणेः पुरुषोत्तम तेन विश्वरूपोऽसि ॥ ७७१ ॥

१ 'तादृक्' इति मु० पा० ।

२ 'स तावको' इति मु० पा० ।

३ 'वसानो' इति मु० पा० ।

४ 'व्य' इति मु० पा० ।

५ 'दाने रक्तस्य' इति मु० पा० ।

६ 'ऽन्तको' इति मु० पा० ।

७ 'येति' इति मु० पा० ।

८ 'नोपयाति' इति मु० पा० ।

'जनकः कुसुमास्तपस्तेन त्वं इति मु० पा० ।

किं वहसि वृथा गर्वं प्रियोऽहमिति योषितां नराधीश ।
 कांचंति स्म मुरारिं षोडशगोपीमहस्त्राणि ॥ ७७२ ॥
 'कार्पण्येन यथाचे मखसमये यो बलिं हृषीकेशः ।
 न स भवति समो भवता दानैकनिषलहृदयेन ॥ ७७३ ॥
 भूमिभृतामुपरिस्थित उन्नतये सकलजीवलोकस्य ।
 तृणा^१संतापहरो मेघ इव कदा न दत्तस्त्वम् ॥ ७७४ ॥
 बद्धमार्गे भंग^२युतः कुसृतिपरो गोत्रभेदकरणपटुः ।
 गंगाजलप्रवाहः पूज्य^३दिशा केवलं तव समानः ॥ ७७५ ॥
 दूर्यवहारोत्पत्तिमौ^४ग्ध्यप्रमरो विवेकिता^५वसतिः ।
 एकस्त्वं दोषज्ञः कृतौकृतो येन कलिकालः ॥ ७७६ ॥
 सुगतोऽपि नाजिविमुखो वृषध्वजोऽपि न विषादितायुक्तः ।
 उद्यतशस्त्रोऽपि रिपौ कथममि मन्त्रा^६मिको जातः ॥ ७७७ ॥
 सन्मणिरने^७कभोगो गुरु^८भारमहः स्थिरात्मतास्थानम् ।
 नरदेव चित्रमेतद्यदशेषगुणैस्त्वमाश्लिष्टः ॥ ७७८ ॥
 प्रकृतिलघोर्येन कृता जघन्यवर्णस्य गौरवापत्तिः ।
 जघनचपला यदार्या स पिङ्गलस्ते कथं तुल्यः ॥ ७७९ ॥

१ 'त्रास्रण्येन' इति ब० पा० ।

२ 'दृष्ट' सतापहरो मेघवदामारदानदत्तस्त्वम्' इति मु० पा० ।

३ 'भद्र' इति मु० पा० ।

४ 'पुण्य' इति प० वा० ।

५ 'मौर्ख्यप्रसवो' इति ब० पा० ।

६ 'प्रसन्नः' इति मु० पा० ।

७ 'सधामिको' इति मु० पा० ।

८ 'र्थक' इति मु० पा० ।

९ 'गुरुतारह' इति मु० पा० ।

'यस्य न जातिर्नात्मा नार्थज्ञानं न मानसे प्रशमः ।
 भवामि भवमागरे^१रत्नं तेनाद्वयवादिना सदृशः ॥ ७८० ॥
 तत्रापि वृद्धियोगस्तस्मिन्नपि पुरुषगुणगण^२स्थातिः ।
 परिभाषा तत्रापि व्याकरणान्नातिरिच्यमे^३ तेन ॥ ७८१ ॥
 निर्व्याजस्तवनोऽपि त्यक्ताक्षेपोऽपि निरूपमानोऽपि ।
 'सद्रूपकजातिगुणेर्नाथ त्वं गामलंकुरुषे ॥ ७८२ ॥
 अन्येव वर्णनेषा भवत्सु^४ लोकान्तरास्थिता कापि ।
 वामो यथैव शत्रुषु मित्रेषु तथैव वामोऽमि ॥ ७८३ ॥
 प्रजयमि येन गुरुजनमभिनन्दमि येन साधुचरितानि ।
 प्रौणयमि येन विप्रान्नृपनन्दन तेन तेन वृषल^५स्त्वम् ॥ ७८४ ॥
 दैन्यमिदं यच्छाघा क्रियते ते रक्षमापि न ममस्य ।
 न म^६बलमकरोद्योषिति भवांस्तु भुक्ते प्रमह्य रिपुलक्ष्मीम् ॥ ७८५ ॥
 लावणिकाचाटु^७वचस्तवनं^८ यस्माभहेतुरस्माकम् ।
 'तत्पतति ते स्वरूपे यामि नयः संतु सौख्यानि ॥ ७८६ ॥
 श्रुत्वा^९नन्तरमवददन्दिनमभिनन्द्य साधुवादेन ।
 आस्त्व^{१०}किमाकुलता ते यास्यमि तुष्टो मया प्रहितः ॥ ७८७ ॥

१ 'कस्य' इति मु० पा० ।

२ 'त्वा' इति मु० पा० ।

३ 'न त्वं केन द्वय ...' इति मु० पा० ।

४ 'स्थाति' इति मु० पा० ।

५ 'ते' इति मु० पा० ।

६ 'संज्ञापक' इति मु० पा० ।

७ 'दूराक्षो' इति मु० पा० ।

८ 'भ' इति मु० पा० ।

९ 'दृढम्' इति ब० पा० ।

१० 'रामणिका' इति ब० पा० । ११ 'पक्षा' इति मु० पा० ।

१२ 'उत्पातिस्वरूपे यां तौतः संतु सो स्वासो' इति मु० पा० ।

१३ 'लोचनमवदत्त व...' इति मु० पा० । १४ 'अस्ति' इति मु० पा० ।

कुट्टनीमतं काव्यम् ।

पुनरपि पठ तद्युगलं गौतिकयो^१र्थत्परा पठितम् ।
कक्षांतरितेन मम स्थितस्य कुलपुत्रिका^२वासे ॥ ७८८ ॥
त्वयि वदति साधुवादं वागियमुन्मद्विता बुधसमाजे ।
अभिधायेति पपाठ त्रिस्थानविशुद्धनादेन ॥ ७८९ ॥
एका खण्डनकुपिता विरसान्या प्रणय^३भंगवैलक्ष्यात् ।
काचिन्निकटतरासनमप्राप्य विभर्ति निर्वेदम् ॥ ७९० ॥
अन्या कलहान्तरिता नवपरिणयलज्जयापरा सहिता ।
रमणीगणमध्यगतः स्मरातुरः किं करोतु बह्वजानिः ॥ ७९१ ॥
(मन्दानितकम्)

अभ्युपपत्त्यवबोधकमस्तकचलनं विधाय विवृतभूः ।
नृत्याचार्यमवादीदेतस्मिन्किं सु^४मंगैतम् ॥ ७९२ ॥
स^५ उवाच ततो वणिजो नेतारो यत्र यत्र पात्राणि ।
गाययतनं दास्यस्तत्र कुतः सौष्ठवं नाथ्ये ॥ ७९३ ॥
काचिद्वलिनाक्रान्ता काचिन्न जह्वाति कामिनं रुचिरम् ।
अन्या पानकगोष्ठ्यां नयति दिनं प्रीतकैः सार्धम् ॥ ७९४ ॥
नोत्सृजति सततमेका पुरुषागमनाशया गृहद्वारम् ।
शूलापालः कथयति लब्धोत्कोचो रजस्वसामपराम् ॥ ७९५ ॥

१ 'या यत्परा' इति सु० पा० ।

२ 'रामे' इति सु० पा० ।

३ 'मेय' इति सु० पा० ।

४ 'नु' इति सु० पा० ।

५ 'सोवाचजतवो वणिग्जने नेतरोपत्रपात्राणि गाययनं दास्यास्ये तत्र कुतः

सौष्ठवं नाथ्ये' इति सु० पा० ।

रंगगतापि चुद्रा गृणोति यदि^१ परिचितं गृहायातम् ।
 उद्दिश्य चापि कार्यं व्रजति ततः प्रकृतमुत्सृज्य ॥ ७८ ६ ॥
 आतारुण्योद्भेदात्कान्ते दृष्टिर्यया^२ न्यस्ता ।
 सामाजिकमध्यस्था सा^३ कथमन्यासु याति परभागम् ॥ ७८ ७ ॥
 चेतो^४वशिता सत्त्व सत्त्वे सति चारुता प्रयोगस्य ।
 न भवति मा वेश्यानामन्या^५पि पुरुषहतहृदयानाम् ॥ ७८ ८ ॥
 वयमपि देवनिकेतनमनङ्गहर्षं गते त्रिद^६श्लोकम् ।
 आश्रितवन्तो^७ऽगत्या तौर्यस्थानानुरोधेन ॥ ७८ ९ ॥
 इह तु कदाचित्किञ्चिद्वृत्तिनिरोधाभिगंकया निरुत्सा^८हा ।
 रत्नावल्यामेता विदधति करपादविचेपम् ॥ ८० ० ॥
 'वत्सेश्वरभूमिकास्या इयमनुकुरुते नरेश्वरवयस्यम्
 वासवदत्ताच^९रितप्रयोगमेषा विडम्बयति ॥ ८० १ ॥
 ११ उद्यमसाहित्यवशाच्छोभातिशयेन मदनुबन्धेन ।
 अनया प्रसिद्धिराप्ता सिंहलराजात्मजानुकृतौ ॥ ८० २ ॥
 विविधस्थानकरचनां परिक्रमं गात्रचलनलालित्यम् ।
 काकुविभक्तार्थगिरो रमपुष्टिं वासनास्थैर्यम् ॥ ८० ३ ॥

१ 'यत्परि' इति मु० पा० ।

२ 'यथा' इति मु० पा० ।

३ 'कथमन्या समुपयाति' इति मु० पा० ।

४ 'चेतोतरा' इति मु० पा० ।

५ 'नां मध्याभिषपुरुषनिहितहृदयानाम्' इति ब० पा० ।

६ 'त्रिदिव' इति मु० पा० ।

७ 'तो गत्वा' इति मु० पा० ।

८ 'त्साहा' इति मु० पा० ।

९ 'वत्सेश्वरभूमिकयोर्द्वयमनुकुरुते नरेश्वर वयस्य' इति मु० पा० ।

१० 'द्वितय' इति मु० पा० ।

११ 'असमादिष्ट्वेवं शोभातिशयेन मदनुबन्धेन' इति मु० पा० ।

मात्त्विकभावोन्मीलनमभिनयमनुरूपवर्तनाभरणम् ।

मिश्रामिश्रे 'नाद्ये लयाच्युतिं वर्णयति मजयाः ॥ ८० ४ ॥

(युगलकम्)

एषाभिधानकीर्तनं गुणितस्वशरीरकुसुमशररोषा ।

महमोद्भिन्नमनोभवभावदशा सिंदवारविवरेण ॥ ८० ५ ॥

पश्यंतौ वत्सेश्वरमनुकार्यानुकरणभेदपरिमोषम् ।

माधुध्वनिमुखराननसामाजिकजनमनःसु विदधाति ॥ ८० ६ ॥

(युगलकम्)

वत्सपतिमालिखंतौ कामावस्थां क्रमेण भजमाना ।

वेपथुपुलकखेदैरावहति विमंष्टुलं हस्तम् ॥ ८० ७ ॥

मदृशेऽयनुभावगणे करुणरमं विप्रलभतो निजम् ।

दर्शयति निरभिकांक्षितमुद्वन्मगोचरापन्ना ॥ ८० ८ ॥

तस्मिन्निदर्शनीयं मंजरिकां साभिलाषमवलोक्य ।

पस्यशं राजपुत्रः किमसाविति वेचदण्डेन ॥ ८० ९ ॥

बुद्धाय तस्य भावं प्रसारयन्त्यवतिमंकथाकेलिम् ।

न्यकुर्वन्वारवधूः सचिवः प्रशशंस बन्धकौगमनम् ॥ ८१ ० ॥

दाररतिः संततये व्याधिप्रशमाय चेटिकाश्लेषः ।

तत्स्वल् सुरतं सुरत कृच्छ्रप्राप्यं यदन्यनारीष ॥ ८१ १ ॥

१ 'नाद्ये लयाच्युतिं वर्णयति' इति सु० पा० । २ मुद्रितपुलके नास्ति ।

३ 'नाशितशरीरकुसुमशब्दोद्धे' इति ब० पा० ।

४ 'कृतिरमन्दपरितोषम्' इति सु० पा० ।

५ 'स्थाक्रमेण' इति सु० पा० ।

६ 'सौम्यं ननु गोचरापन्ना' इति सु० पा० ।

७ 'अस्मिन्दर्शयतौ' इति सु० पा० ।

८ 'किमु मामिति' इति सु० पा० ।

९ 'मशमय' इति सु० पा० ।

स्वव्यापारैकमतेः^१ परचिन्ता^२ नास्ति मे कदाचिदपि ।
 पश्यन्त्यास्वामीदृशमद्य तु मे मानमं व्यथितम् ॥ ८११ ॥
 यदि वेद्मि तस्य वसतिं मामर्थं यदि भवेत्ततोऽप्यधिकम् ।
 तद्गत्वा दग्धविधिं^३ लगुडैः संचूर्णयिष्यामि ॥ ८१२ ॥
 वपुरिदमनुपममौदृग्यदि विहितं^४ तव कृपांगि हतधात्रा ।
 अनु^५रूपरमणविरहात्किमिति क्षतं वन्द्यमनफलम् ॥ ८१३ ॥
 शैशवमस्तु जरा वा व्याधिर्बाह्येन्द्रियप्रलाशो वा ।
 'स्वाकारं' तारूण्यं न तु 'कुपतिकदर्थनाग्रस्तम् ॥ ८१४ ॥
 केलिः प्रदहति 'मज्जां' गृहंगारोऽस्थीनि चाटवः प्राणान् ।
 न करोति मनस्तुष्टिं दानमभव्यस्य गुरुभर्तुः ॥ ८१५ ॥
 कुत आगतामि कस्मिन्नेलामियतीं स्थिता किमर्थमिति ।
 पृच्छन्नस्वस्थमना जनयति 'गेही' शिरःशूलम् ॥ ८१६ ॥
 यदि भवति दैवयोगाच्चतुर्विषये^७ समुज्ज्वलस्तरुणः ।
 तत्रात्मानं चपयति जायां च रटंगृहस्वामी ॥ ८१७ ॥
 सविवादे परलोके जनापवादे च जगति बहुवादे^८ ।
 दैवाधौने^९ प्रलये न विदग्धा हारयन्ति तारूण्यम् ॥ ८१८ ॥

- १ 'तिः' इति मु० पा० । २ 'परचित्तार्था न काचिदप्यस्ति' इति मु० पा०
 ३ 'न शुभैः सचूर्णयाम्यधुना' इति मु० पा० । ४ 'तेन ते धात्रा' इति मु० पा०
 ५ 'अधुनापि' इति मु० पा० । ६ 'स्वाकाराज्ञारूण्य' इति मु० पा० ।
 ७ 'कुपति कदर्थनाग्रस्तम्' इति मु० पा० । ८ 'मज्जाः' इति मु० पा० ।
 ८ 'रोगी' इति मु० पा० । ९ 'यः' इति मु० पा० ।
 ११ 'मित्रे' इति ब० पा० । १२ 'ण' इति मु० पा० ।

दुर्भर्तकरास्फालनमलिनौकियमाणशोभमनुदिवसम् ।

तुङ्गमपि पतितकल्पं स्तनशालिनि ^१तव पयोधरद्वन्द्वम् ॥ ८२० ॥

पर्यङ्कः स्वास्तरणः पतिरनुकूलो मनोहरं मदनम् ।

^२तुल्यंति न लक्षांशं त्वरितक्षणचौर्यसुरतस्य ॥ ८२१ ॥

^३सहसा मंकटवर्त्मन्यवितर्कितसंमुखागतेना^४पि ।

अभिलषितेनोद्दृष्टकमनल्पशुभकर्मणा^५ लभ्यम् ॥ ८२२ ॥

प्रीतिः किल निरतिशया ^६स्वर्गः परलोकचिन्तकैर्गदितः^७ ।

तस्यास्तु जन्मलाभो हृदयेक्षितपुरुषसंयोगात् ॥ ८२३ ॥

अतटस्य स्वादफलग्रहणव्यवसायनिश्चयो येषाम् ।

ते शोककेशरुजां केवलमुपयांति पात्रतां मन्दाः ॥ ८२४ ॥

किं प्रतिकूला ग्रहगतिरुत परिणतमन्यजन्मदुश्चरितम् ।

स्वानुष्ठाना^८भ्यमनं किं वा तस्यात्मयोनिहतकस्य ॥ ८२५ ॥

येन ^९तपस्वी स युवा स्तौति ^{१०}समीरं त्वदंगसंसृष्टम् ।

त्वत्पादाक्रान्तभुवे स्पृहयति ककुभं ^{११}त्वदाश्रितां नमति ॥ ८२६ ॥

धायति युष्मद्रूपं ^{१२}त्वन्नामकवर्णमालिकां जपति ।

एकाग्रौ^{१३}कृतचेतास्त्वदङ्गतः सौख्यमिद्धिमभिकाञ्चन् ॥ ८२७ ॥

(अंतर्विशेषकम्)

१ 'तव' इति सु० पा० । २ 'तुल्यंति नहि लक्षांश' इति सु० पा० ।

३ 'विश' इति ब० पा० । ४ 'न्य' इति ब० पा० । ५ 'णा' इति ब० पा० ।

६ 'नेदु' इति सु० पा० ।

७ 'ता' इति सु० पा० ।

८ 'मात्तदुश्चरितम्' इति सु० पा० ।

९ 'नव्य' इति सु० पा० ।

१० 'वरस्त्रीषु' इति सु० पा० ।

११ 'शरीरं' इति सु० पा० ।

१२ 'त्वदीश्रितां' इति सु० पा० ।

१३ 'कमन्व' इति सु० पा० ।

१४ 'क्षी' इति सु० पा० ।

१५ 'संतर्धुगलकम्' इति सु० पा० ।

उत्सृष्टसर्वकार्यस्तिर्यग्ग्रीवं विलोकयन्भवती^१म् ।
 कुरुते गृहाग्रस्थां यातायातेः शतावर्तम् ॥ ८२८ ॥
 दृष्टोऽसि तया सुचिरं गेहाभ्याग्रे परिभ्रमन्स्पृहया ।
 मदेश एष दत्तः प्रामृतमेतत्तव^२ प्रहितम् ॥ ८२९ ॥
 शुष्यति मालभमाना भवत्क्षते वेश्मनिर्गमावसरम् ।
 इति चतुरश्रस्थीभिर्विलुप्यते त्वदपदेशेन ॥ ८३० ॥

(अन्तर्यगलकम्)

किं वा कथितैरधिकैरस्थानाविष्टचेतसस्तस्याः^३ ।
 अन्तिष्ठ यथायुक्तं^४ त्वत्तो^५ नाशश्च जीवरचा च ॥ ८३१ ॥
 (दूतौवचनं महाकुलकम्)

कुलपतनं जनगर्हा नरकगतिं प्राणितव्यमन्देहम् ।
 अङ्गीकरोति तत्क्षणमबला परपुरुषमभियांतौ ॥ ८३२ ॥
 स तु लिखति दामपत्रं त्यजति कुटुम्बं ददाति सर्व^६स्वम् ।
 यावन्न भवति पुरतः परयुवतिः प्रोज्झितावरणा ॥ ८३३ ॥
 दृष्टं यद्दृष्ट्यं व्यपयात कौतुकं विदितमन्तः ।
 इति याति मनसि कृत्वा विहितविधेयस्ततस्स्वर्णम् ॥ ८३४ ॥
 मापि स्त्रिंशोऽष्टोऽनगृहीतमुक्ता विलोकयन्त्याशाः ।
 विशति गृहं मन्त्रस्ता सर्वत आशङ्किता सर्वैलक्ष्य^७म् ॥ ८३५ ॥

१ 'भवति' इति सु० पा० ।

२ 'तया दत्तम्' इति सु० पा० ।

३ 'स्य' इति ब० पा० ।

४ 'शोभा' इति सु० पा० ।

५ 'शठ' इति सु० पा० ।

६ 'सर्वं च' इति सु० पा० ।

७ 'क्ष्या' इति ब० पा० ।

नवचारिचभ्रंशा^१ सुरचितकुलटोदितेषु नो निपुणा ।
 पृष्टा क्व गतामि त्वं न क्वचिदिति मग्नुमाद्भूते ॥ ८३६ ॥
 एते^२ दोषा बहवः पुरुषा अपि चपलकौतुकाः^३ प्रायः ।
 त्वं च ग्रहेण लग्ना कार्यविमूढात्र तिष्ठामि ॥ ८३७ ॥
 इति दोलायितहृदया स्थिरौकता^४भ्यस्तकर्मणा द्रव्या ।
 दृष्टे^५ति शंकमाना पदे पदे चलति पर्णेऽपि ॥ ८३८ ॥
 मर्वत्र^६ विचिपन्ती मुञ्ज^७मुञ्जश्चिततरलिते नेत्रे ।
 प्राप्ता संकेतभुवं शतशृणितमनोरथाकृष्टा ॥ ८३९ ॥
 भयशृंगारव्रीडामिश्रीभूतानुभावसन्दो^८हम् ।
 जनयती लोलांशुकदृ^९ष्टादृष्टांमकुचनाभिः ॥ ८४० ॥
 नौवौश्लथनारम्भं^{१०} निरुन्धती न^{११} न न यामि यामौति ।
 निमृ^{१२}ताम्फुटाभिधानैः पल्लवयंती स्मरस्य कर्तव्यम् ॥ ८४१ ॥
 नयतीवा^{१३}न्तर्विलयं ग्रसमाना^{१४} सर्वगात्राणि ।
 य^{१५} श्लिष्यतेऽन्ययोषा तिकं तस्यामृतं पुरतः ॥ ८४२ ॥

(नायिकावचनं महाकुलकम् ।

१ 'शात्सु...' इति ब० पा० ।

२ 'मितदोषे बहुदोषाः' इति मु० पा० । ३ 'कप्रायाः' इति मु० पा० ।

४ 'ता न्य...' इति मु० पा० । ५ 'ष्टाभिश्च...' इति मु० पा० ।

६ 'अनुदिक्षु' इति मु० पा० । ७ 'पदे पदे' इति मु० पा० ।

८ "न्देहम्" इति मु० पा० । ९ 'धृतकृतिकृष्टा सकृचनाभिः' इति मु० पा० ।

१० 'भे' इति मु० पा० । ११ 'तं न यामि यामौति' इति मु० पा० ।

१२ 'क्षि' इति मु० पा० । १३ 'लेर्विनयं' इति मु० पा० ।

१४ 'ने वार्धसर्व...' इति मु० पा० । १५ 'संश्लिष्यते' इति मु० पा० ।

न कृतं तव रहमि ^१पुरो वा व्यावृतकण्टकुण्डया वाचा ।
 गेहस्वामितिरस्त्रतिनिष्पादितदुःखवेगनिर्वहणम् ॥ ८४३ ॥
 उपधानीकृत्य भुजावन्योन्यं निर्विशङ्कमावाभ्याम् ।
 संवलि^२तोऽरु न सुप्तं गिथिलाङ्गं रतिविमर्दखिन्नाभ्याम् ॥ ८४४ ॥
 आत्मगृहादानीतं प्रच्छाद्य स्वादभोजनं विज्ञने ।
 स्वकरेण मया दत्तं निर्वृतहृदयेन नाग्रितं भवता ॥ ८४५ ॥
 न कृता चरिचरचा न च भुक्तं ^३त्वच्छरीरमपयञ्चम् ।
 दृष्टादृष्टभ्रष्टा क यामि किं वा करोमि दर्जाता ॥ ८४६ ॥
 अवगुण्ठनवि^४नयरती खैरालापं च मन्दस्चारम् ।
 सम्प्रति मम पापायाः करपिहितसुखा हसन्ति तत्त्व^५ज्ञाः ॥ ८४७ ॥
 यासामासीत्सख्यं मया समं समवयःकुलस्त्रीणाम् ।
 ता वारयन्ति मत्तः कु^६मङ्ग इति तन्नियन्तारः ॥ ८४८ ॥
 धिम्वादान्परिजनतः सहमाना ^७मन्युरोधनतवदना ।
 तिष्ठामि निरभिमाना निजनिर्मितदोषदौर्बल्यात् ॥ ८४९ ॥
 सङ्घिर्विधीयमानं प्रसङ्गपतितं पतिव्रतास्तवनम् ।
 हृदयेन दूयमाना मूढा मीदामि शृण्वन्ती ॥ ८५० ॥
 आसन्न उपविशन्तीं मन्दा^८चा मां निषेद्धमममर्याः ।
 अन्योन्यमीचमाणा ज्ञातिजनाः सङ्कुचन्ति भुञ्जानाः ॥ ८५१ ॥

-
- १ 'तो वा विवृतकम्पया' इति मु० पा० । २ 'रि' इति मु० पा० ।
 ३ 'मच्छरीरपर्यन्तम्' इति मु० पा० । ४ 'नयविरति' इति मु० पा० ।
 ५ 'भूमिज्ञाः' इति ब० पा० । ६ 'कुसंगतिं तन्नियन्तारः' इति मु० पा० ।
 ७ 'मुञ्जरथाप्यधोवदना' इति मु० पा० । ८ 'मां दाक्षिण्यान्नियन्तु' इति मु० पा० ।

प्रकटीकृता^१स्त्वयैवं क्षणमात्रममुच्चता गृहोपान्तम् ।
 अस्मासु^२ दृशं मग्नां प्रेमस्निग्धाम^३ नुद्धरता ॥ ८५ २ ॥
 परगृहविनाशपिशुनाः सुभगं मन्याभिरुपकृतदर्पाः ।
 कृकलासतुल्यरा^४गा भवन्ति युग्मद्विधा एव ॥ ८५ ३ ॥
 अनभौष्टव्यवहारप्रभवशुचा^५ पौडिताक्षरा इत्यम् ।
 सोपालम्भा विज^६ने धन्याः शृण्वन्ति बन्धकीवाचः ॥ ८५ ४ ॥
 (कुलकम्)

परतरुणौस^७द्भावस्त्रेहार्पितनयनभागदृष्टस्य ।
 वेश्मरचितविलासाः कथिताः पुरतः पुराणदणतुल्याः ॥ ८५ ५ ॥
 उपव^८नरचितमहोत्सव आराधितदेवताविशेषाणाम् ।
 वचनमपि प्रेमाद्रि^९स्त्रैरिण्याः अवणमेति पुण्यवताम् ॥ ८५ ६ ॥
 का गणना विषय^{१०}वशे पुंसि वराके ^{१०}पराङ्गनास्पृहया ।
 व्याजेन वीक्षमाणा ध्यानधियां स्पृशति सज्जानम् ॥ ८५ ७ ॥
 शिरसा रचितांजलयो दधति निदेशं त्रिविष्टपे गणिकाः ।
 परदाररसाकृष्टस्तथापि भेजे शचीपतिरहल्याम् ॥ ८५ ८ ॥
 अप्सरसः किं न वशा वैदग्ध्यवतां च किं न धौरेयः ।
 चेन चकारासक्तिं गोविन्दो गोपदारेषु ॥ ८५ ९ ॥

१ 'ता त्वयैव' इति ब० पा० ।

२ 'नुद्धरां मध्ये' इति मु० पा० ।

३ 'ज' इति मु० पा० ।

४ 'भागा' इति मु० पा० ।

५ 'वशा' इति मु० पा० ।

६ 'वचनं' इति मु० पा० ।

७ 'सम्भार' इति मु० पा० ।

८ 'उपनयति रतिमहोत्सवमा' इति मु० पा० ।

९ 'विषमरसे' इति ब० पा० ।

१० 'वरा' इति मु० पा० ।

चैलोक्यगता वेशाः स्वाधीना यातुधाननाथस्य ।
 तदपि जहार कलत्रं दशरथतनयस्य रामस्य^१ ॥ ८६० ॥
 अथ मञ्जर्या जननी निजपक्षसमर्थने कृतोत्साहा ।
 आक्षेप्तुमाचचक्षे नृपसुतसचिवाश्रितां^२ वाचम् ॥ ८६१ ॥
 घटयुवतिषु प्रगल्भो^३ नागरिकादशनहृतपुंस्त्वः ।
 ग्रामोषितोऽविदग्धो निन्दति गणिकां भवद्विधोऽवश्यम् ॥ ८६२ ॥
 नार्द्रयति मनः पुंसामवगाहितमीनकेतु^४शास्त्राणाम् ।
 नखदशनक्षतहौनं जीवत्यतिबन्धकौसुरतम् ॥ ८६३ ॥
 स्थापय घटकं तावत्कुरु भूमितले दणैः समास्तरणम् ।
 सुरतोपक्रम ईदृक्^५ प्रायो ग्रामौणतरुणमिथुनानाम् ॥ ८६४ ॥
 बह्लोशीरविलिप्तः^६ स्थितजूटकको^७णमल्लिकामाल्यः ।
 पामरनार्या दृष्टः स्मरोऽहमिति मन्यते विटो^८ ग्राम्यः ॥ ८६५ ॥
 गृहकर्मकृतायाम^९प्रखिन्नां सलिलकार्यनिर्याताम् ।
 उपपतिरूपैति हर्षान्निष्ठागमे पामरौ^{१०} प्राप्य ॥ ८६६ ॥
 कूप^{११}चिप्तघटाया नार्यास्तत्काष्ठनिहितचरणायाः ।
 वलितयौवं वीक्षितमुक्ष^{१२}यति मनो ग्रामवासिनां यूनाम् ॥ ८६७ ॥

- १ 'भद्रस्य' इति सु० पा० । २ 'तं वाक्यम्' इति ब० पा० ।
 ३ 'सा' इति सु० पा० । ४ 'ना क्षोणाम्' इति सु० पा० ।
 ५ 'ग्रामौणतकरुणमिथुनानाम्' इति सु० पा० ।
 ६ 'लुप्तस्थि' इति सु० पा० । ७ 'कक्ष' इति सु० पा० ।
 ८ 'टपायः' इति सु० पा० । ९ 'सां प्र' इति सु० पा० ।
 १० 'कूपावतारितघटाया नार्याः काष्ठ...' इति ब० पा० ।
 ११ 'मति ग्रामवासिनो यूनः' सु० पा० ।

लग्नोऽमि यत्र गात्रे कथमपि देवेन देवयात्रायाम् ।

अद्यापि तत्र मुञ्चति पुलकोद्गमकण्टकं तस्याः ॥ ८६८ ॥

उञ्चेतुं 'कर्पासं' प्रविष्टया गृह^१नवाटिकां शून्याम् ।

टंकारितेन मञ्जा कता तथा त्वं तु^२ वेत्सि नो मूर्खः ॥ ८६९ ॥

आलिङ्गितमुसलायास्त्वय्येव निविष्ट^३चक्षुषस्तस्याः ।

आवृत्त्या भ्रमति पुरो जातः खलु शालिक^४ण्डने विघ्नः ॥ ८७० ॥

त्वां लो^५ष्टमाक्षिपन्तं पार्श्वस्थेः स्तुयमानमामर्थम् ।

गृहकर्तव्यं त्यक्त्वा 'सापश्यदाटरेण' ॥ ८७१ ॥

त्वयि मार्गनिकटवर्तिन्यविचेतितखेदया तथा सुभग ।

प्रत्यासन्नगृहेष्वपि कृतः प्रसह्य स्मरातुरो लोकः ॥ ८७२ ॥

इति चतुरदूतिकोदित^६वर्धितमौभाग्यगर्वपूर्णस्य ।

ऊर्मिसहस्रोत्थमितं भवति मनो ग्राम्यषि^७ङ्गस्य ॥ ८७३ ॥

विनिवार्य तत्प्रवर्तितवाक्य^८विकासं नतोत्तमाङ्गेन ।

श्रीमिंहभटस्य सुत^९समुवाच वचोऽथ नर्तकाचार्यः^{१०} ॥ ८७४ ॥

नायकभूमौ भवतः कुशोलवाः कोहलादयो मुनयः ।

अप्सरसः स्त्रीला^{११}स्ये गा^{१२}न्धर्वे कमलजन्मनस्तनयः ॥ ८७५ ॥

१ 'का' इति मु० पा० ।

२ 'शून्यवाटिकागृहनम्' इति मु० पा० ।

३ 'क्ष' इति मु० पा० ।

४ 'चेतस' इति मु० पा० ।

५ 'ख' इति ब० पा० ।

६ 'बिल्वक क्षिपन्त' इति ब० पा० ।

७ 'पश्यति सा दृग्दर्शनेन' इति मु० पा० ।

८ 'त उपचित ...' इति मु० पा० ।

९ 'क्षिङ्ग' इति मु० पा० ।

१० 'अ' इति मु० पा० ।

११ 'तः' इति मु० पा० ।

१२ 'र्थम्' इति मु० पा० ।

१३ 'नयः' इति ब० पा० ।

१४ 'गन्धर्वः कस ...' इति ब० पा० ।

सुषिरस्वरप्रयोगे^१ प्रतिपादनपंडितो मतङ्गमुनिः ।
यदि रञ्जयन्ति हृदयं भवतो भूमि^२स्पृशां कुतः शक्तिः ॥ ८७६ ॥
अभ्यधिकं घृष्टत्वं प्रायेण हि शिल्पजीविनो भवति ।
आश्रितनर्तकवृत्तेर्विशेषतो विजितरङ्गस्य ॥ ८७७ ॥
विज्ञापयाम्यतस्त्वां निर्मित^३नाय्यप्रजासृजा मदृशम् ।
अवलोकयाद्भुमेकं मा भवतु मम अमो वन्ध्यः ॥ ८७८ ॥
इति कथयन्नरभर्तुः पुत्रेण स चोदितो भ्रु^४वोन्नतया ।
रचिते सकलातोद्ये नियोजयामास सू^५त्रघृतम् ॥ ८७९ ॥
वांगिकदत्तस्थानक^६ उद्वाहितभिन्नपंचमे मम्यक् ।
प्रावेशिद्या^७ भ्रुवया द्विपदे^८ ग्रहणान्तरे^९ ऽविश्रत्सूची ॥ ८८० ॥
उत्साहभावयुक्तः सामाजिकहृदयरंजनं बु^{१०}ध्यन् ।
कविनैपुण्यवत्सेश्वरचरित^{११}स्वविधेयदाह्यसामय्या ॥ ८८१ ॥
अष्टकलापरिमाणं भ्रुवां^{१२} परिक्रम्य ताललययुक्ताम् ।
आह्वय नटीं कृत्वा तथा समं खगृहकार्यसंलापम् ॥ ८८२ ॥
सूचितपात्रागमनः किञ्चिद्गत्वा पदानि ल^{१३}लितानि ।

१ 'प्रतिपादन...' इति व० पा० ।

२ 'यदि रंजयन्ति भवतो भूमिं स्पृशतां' इति मु० पा० ।

३ 'नरेन्द्रन.सृजामदृशम्' इति मु० पा० । ४ 'भु' इति मु० पा० ।

५ 'स प्रकृतम्' इति मु० पा० । ६ 'कतद्भावित' इति मु० पा० ।

७ 'कावसाने' इति मु० पा० । ८ 'दोष' इति मु० पा० ।

९ 'रे विशन्ति स्वचौम्' इति मु० पा० । १० 'कुर्वन्' इति मु० पा० ।

११ 'तस्य विधे...' इति मु० पा० ।

१२ 'स परिकल्प्य ताललययुक्ताम्' इति मु० पा० ।

१३ 'निपुत्रानि' इति मु० पा० ।

निश्चक्राम गृहिण्या सार्धं निःसरणगीतेन ॥ ८८३ ॥

आश्रित्य ^१कथोद्घातं प्रविवेश ततः ^२सविस्मयोऽमात्यः ।

दुर्घटसंघटनेन क्षितिनाथस्योदयेन मुदितश्च ॥ ८८४ ॥

प्रासादमारुहन्तं कुसुमायुधपर्वचर्चरौ द्रष्टुम् ।

निर्दिश्य वत्सराजं समनंतरकार्यसिद्धये निरगात् ॥ ८८५ ॥

अथ ^४विशति स्म नरेन्द्रः प्रासादगतः समं वयस्येन ।

अवलोकयन्प्रमोदं ^५प्रमुदितचेताः स्वसौख्यसम्पत्त्या ॥ ८८६ ॥

विस्मयभावाकृष्टः प्रोत्फुल्लविलोचने ततो विसृजन् ।

नृत्यति पौरजनौघे प्रोवाच वयस्य पश्य पश्येति ॥ ८८७ ॥

तुल्यशिशुतरुणवृद्धं समगुप्तागुप्तयवतिपरिचेष्टम् ।

अगणितवाच्यावाच्यं क्रीडन्ति ^८जनाः प्रवृद्धहर्षरसाः ॥ ८८८ ॥

पिष्टातकपिंजरितं रचि ^९तोचितविविधकुसुमनिर्गूहम् ।

गात्रायांसंसुत्थितबहुनिःश्वासप्रकीर्णपद ^{१०}गीतम् ॥ ८८९ ॥

तर्ह्यरवव्यामिश्रितकरत ^{११}लतालोड्भुजं प्रनृत्यन्तम् ।

मुहु ^{१२}रपि जातस्खलनं संदर्शितदारुसौष्ठवे ^{१३}स्थविरम् ॥ ८९० ॥

१ 'पदो' इति सु० पा० ।

२ 'तसः' इति सु० पा० ।

३ 'दुर्घटघटनेन क्षितिनाथस्यादय नमुदित्य' इति सु० पा० ।

४ विस्मयंति ।

५ 'प्रगाढ' इति सु० पा० ।

६ 'स' इति सु० पा० ।

७ 'सैन्य' इति सु० पा० ।

८ 'क्रीडन्ति जनता प्रवृद्धहर्षरसा' इति सु० पा० ।

९ 'रुचिरोच्छ्रित' इति सु० पा० ।

१० 'पटवासम्' इति सु० पा० ।

११ 'तल्लैरनुज्जनं प्रवृत्यन्तम्' इति सु० पा० ।

१२ 'रुपवत्स्खलन' इति सु० पा० ।

१३ 'रुचिरम्' इति सु० पा० ।

अस्तु वसन्तः सततं स्वाधीनाभीष्टजनसमाश्लेषः^१ ।
 इति गायन्ती रभसादालिंगति मदवशात्तरुणौ ॥ ८८ १ ॥
 कौडक्या अमरहितं शृङ्गकसलिलेन ताडितस्तरुणः ।
 सौमन्तिन्या गणयति तुष्टात्मा सुभगमात्मानम् ॥ ८८ २ ॥
 भग्ने लज्जासेतौ पर्ववसरेण कुलवधूवदनात् ।
 अश्लो^२लोक्तिजलौघो^३ निर्यातः केन वार्यते प्रसरन् ॥ ८८ ३ ॥
 तुल्यव्यापारगिरां ललनानां देवनप्रसक्तानाम् ।
 आर्यानार्थावगमं वद^४नावृत्तिजालिका कुरुते ॥ ८८ ४ ॥
 अथ सहचरनिर्दिष्टे मद^५स्वलच्चरणविघटिताभिनयम् ।
 वामवदत्ताप्रहिते नृत्यंत्यौ^६ विविशतुश्चेत्यौ ॥ ८८ ५ ॥
 दर्शितमरोजवर्तनसा^७म्याभिनये शरेऽभि^८नेतये ।
 वि^९दधाने वीरदृ^{१०}शावायुधमात्रं^{११} समाश्रित्य ॥ ८८ ६ ॥
 चलितनयनपटुतिः कौतुकहृतमानसो नराधिपतिः ।
 निजगाद निर्भरमहो क्रीडितमनयोर्विलासिन्योः ॥ ८८ ७ ॥
 करपीडनोपमद्वयतिकरमम^{१२}ये कदर्थ्यमानोऽपि ।
 स्तनमंडले स्थितोऽहं त्वं पुनराकृष्य कुत्रचिच्छिप्रः ॥ ८८ ८ ॥

१ 'षात्' इति सु० पा० ।

२ 'गायति' इति सु० पा० । ३ 'अश्लानो' इति सु० पा० ।

४ 'घे निर्याते केन वार्यते प्रसरः' इति ब० पा० ।

५ 'मदनावृत्तिजालिका' इति सु० पा० ।

६ 'मदद्वारणविघटितानिनयना' इति सु० पा० । ७ 'प्रविशत' इति सु० पा० ।

८ 'मात्रा' इति सु० पा० । ९ 'त्ति' इति सु० पा० ।

१० 'नि' इति सु० पा० । ११ 'दशमा' इति सु० पा० ।

१२ 'त्रा' इति सु० पा० । १३ 'समकद...' इति सु० पा० ।

अधुना^१न्तरयसि मामिति कोपादिव बाणवारमभिराम^२म् ।
 वङ्गश्चित्रपदन्यासैर्व^३रुगत्या हन्ति हार उच्छ^४लितः ॥ ८८८ ॥
 वृत्तता^५ धम्मिन्नस्थानच्युतशेखरं^६ दधौ स्नाध्यम् ।
 अधृतपतस्त्रि^७यूहं न त्वेषा मदनिकावेणीः ॥ ८०० ॥
 स्तनभारावनतस्य प्रतनोर्मध्यस्य नास्ति तेष्वेवा ।
 इत्यमिव पादलग्नौ क्रीडन्त्या नूपुरौ रमतः ॥ ८०१ ॥
 वहति स्म यं^८ नितम्ब कथमपि कृच्छ्रेण^९ मंदसंचारा^{१०} ।
 कलयति तं^{११} त्वन्लघुं जयति मनोजन्मनो महिमा ॥ ८०२ ॥
 उदयनसमनुज्ञातः^{१२} प्र^{१३}ननर्त वसन्तकोऽपि मुदितात्मा ।
 हास्य^{१४}त्रयाभिरामं चर्चरि^{१५}तालेन तन्मध्ये ॥ ८०३ ॥
 धौरोद्धतललितपदेः^{१६} क्रीडित्वा ते चिराय नरनाथम् ।
 प्रद्योतस्य सुतायाः सन्देशमथोचतुः समुपगम्य ॥ ८०४ ॥
 आदिशति देव देवोत्पर्धोक्ते^{१७} सलज्जमन्योन्यम् ।
 अवलोक्य मुखं नहि नहि विज्ञापयति प्रणम्य विनयेत ॥ ८०५ ॥
 मकरध्वजस्य पूजां त्वत्पादभरोजसन्निधौ कर्तुम् ।
 पृथिवीमण्डलमण्डन समौचते मे मनोवृत्तिः ॥ ८०६ ॥

१ 'ल' इति सु० पा० ।

२ 'साम्' इति सु० पा० ।

३ 'वदत्या' इति सु० पा० ।

४ 'च' इति ब० पा० ।

५ 'ताधम्मिन्नस्थान...' इति सु० पा० ।

६ 'देव्ये' इति सु० पा० ।

७ 'नि' इति सु० पा० ।

८ 'च समदनिका बाणौम्' इति सु० पा० ।

९ 'यानि तत्त्व' इति सु० पा० ।

१० 'सपाणिक्लृप्त्वा' इति सु० पा० ।

११ 'रम्' इति सु० पा० ।

१२ 'तन्मनसय' इति सु० पा० ।

१३ 'तो' इति सु० पा० ।

१४ 'नयमन्मन' इति सु० पा० ।

१५ 'दास्योदया' इति सु० पा० ।

१६ 'कार्धेन' इति सु० पा० ।

१७ 'रैः' इति सु० पा० ।

१८ 'क्लृप्त्वाः स...' इति ब० पा० ।

प्रियरतिभोगो मदनो दयितवमन्तो जनस्य ^१मनसि वसन् ।
 भावेन भवान्पूज्यो लोकस्थित्या तु कुसुमशरपाणिः ॥ ८०७ ॥
 इति दत्त्वा संदेशं प्रकृतिवयःकालसमुचितं भ्रान्त्वा ।
 ते मदमदनाविष्टे बभूवतुर्जवनिकान्तरिते ॥ ८०८ ॥
 अपनीततिरस्करिणी ततोऽभवरूपसुता समं चेत्था ।
 अविदितरत्नावल्या पूजोचितवस्तुहस्तयानुगता ॥ ८०९ ॥
 अथ दृष्ट्वा सागरिकां प्रमादितां^४ परिजनस्य निन्दित्वा ।
 कांचनमालामवदन्नृपमहिषौ जातमञ्जोभा ॥ ८१० ॥
 प्रेषय कन्यामेनःमवरोधं त्वं गृह्णाण कुसुमादि ।
 यावन्न भवति विषये वौक्षणयोर्भूमिनाथस्य ॥ ८११ ॥
 उपगम्य ततश्चेटी तामभ्यवदत्किमर्थमायाता ।
 मेधाविनीं विमुच्य ब्रज तस्मिन्मा विलम्बस्व ॥ ८१२ ॥
 विहिते देव्यादेशे मनसौदं संनि^५धाय सा तस्थौ ।
 विहगौ सुमंगताया हस्ते निहिता^६ मनोभवसपर्याम् ॥ ८१३ ॥
 अवलोकयामि तावत्तिरोहिता सिंदवारविटपेन ।
 तातान्तःपुरिकाभिर्यथार्च्यते किं त^७थैतदत नेति ॥
 स^८न्दानितकम् ॥ ८१४ ॥

१ 'मदसि वसनाम्' इति सु० पा० ।

२ 'दित' इति सु० पा० ।

३ 'बुद्धा' इति सु० पा० ।

४ 'दत' इति सु० पा० ।

५ 'वि' इति सु० पा० ।

६ 'दत्ता' इति सु० पा० ।

७ 'तथैव नो वेति' इति ब० पा० ।

८ सुद्विगुणकै न विद्यते ।

पिण्डीकृतमिव रागं हृच्छयमिव लब्धविघ्नोत्कर्षम् ।

समुपेत्य वत्सराजं जगाद सा जयतु^१ जयतु देव इति ॥ ८१५ ॥

परिशुक्तमपि नवत्वं शृंगाररसं मदनपर्वणानीतम् ।

भजमानो भजमानां स्वागतवचसाभिनन्द्य तामूचे ॥ ८१६ ॥

भर्गवल्लोचनपावकदाहाभ्य^२धिकां मनोभवो मन्ये ।

प्राप्यति तव करसङ्गमसुखविरहसमुत्थितां पौडाम् ॥ ८१७ ॥

अथ मन्मथमभ्यर्च्य^३ चित्तिनाथं तदनु स^४मधिकं तस्थाम् ।

परमां मुदं वहन्त्यां विग्रहवन्मदनमनसि^५ कन्यायाम् ॥ ८१८ ॥

शृंगाररसममुद्रे सोत्कलिकं निपतिते तथा नृपतौ ।

तारमधुरस्फुटार्थं नग्नाचार्यः पपाठ नेपथ्ये ॥ ८१९ ॥ (युग^६लकम्)

नयनानन्दमखण्डितमण्डलमभिरामममृततरश्मिमिव ।

मायतन आस्थाने चित्तिपतयस्त^७स्युरुदयनं द्रष्टुम् ॥ ८२० ॥

उच्चारितेऽथ नान्नि त्रिदशम^८तौ तत्क्षणं^९ व्यपेतायाम् ।

उत्पन्नविस्मयर^{१०}तिर्निदधे नरभर्तुरात्मजा हृदये ॥ ८२१ ॥

‘अयमुदयनः स राजा तातः सत्कृत्य मां ददौ यस्मै^{११} ।

हन्त परप्रेषणमपि न निष्फल साम्प्रतं जातम् ॥ ८२२ ॥

१ ‘जयति देव इति’ इति सु० पा० । २ ‘त्य’ इति सु० पा० ।

३ ‘सा’ इति सु० पा० । ४ ‘समधिक’ इति सु० पा० ।

५ ‘इवन्मनसि कन्यायाम्’ इति सु० पा० । ६ मुद्रितपुस्तके न दृश्यते

७ ‘सन्नुदयन’ इति सु० पा० । ८ ‘न्यनान्नि’ इति सु० पा० ।

९ ‘पतौ’ इति सु० पा० । १० ‘तत्क्षणाञ्जातपदायाम्’ इति सु० पा० ।

११ ‘परा मानं दधे’ इति सु० पा० । १२ ‘यस्मिन्’ इति सु० पा० ।

यावन्न वेत्ति कश्चित्तावदितस्त्वरितमेव निर्यामि' ।

इति कथमपि नायकतो हत्वा दृशमुत्सर्ज रङ्गभुवम् ॥ ८ २ ३ ॥

कन्दर्पमहमहोत्सवहृतहृदयेर्नावधारितोऽस्माभिः ।

मध्यातिक्रमकालः पश्य त्वं प्रियवयस्यक तथाहि ॥ ८ २ ४ ॥

उदयत^१टान्तरितमियं प्राची सूचयति दिङ् निशानायम् ।

परिपाण्डुना मुखेन प्रियमिव हृदयस्थितं रमणी ॥ ८ २ ५ ॥

देवि त्वन्मुखपद्मः पद्मान्विद्धाति पश्य विच्छायां ।

अलयोऽपि लज्जिता इव शनैः शनैस्तददरेषु लौयन्ते ॥ ८ २ ६ ॥

एवमभिधाय चित्रैश्चरणन्यामैः परिक्रमं कृत्वा ।

निष्क्रामि^२क्या ध्रुवया विनिर्यथौ नायकोऽपि सह सर्वैः ॥ ८ २ ७ ॥

(कला^३पकम्)

अंके जातसमाप्तौ गीतातोद्यध्वनौ च विश्रान्ते ।

प्रेक्षणकगुणग्रहणं नृपहनुः प्रवृत्ते कर्तुम् ॥ ८ २ ८ ॥

नाय्यप्रयोगतत्त्वे मतयो न विशन्ति मादृशां प्रायः ।

वाहनयानपदातिगामादिककार्यदत्तहृदयानाम् ॥ ८ २ ९ ॥

आस्ते लि^४खितो ग्रामो गृहाण तं सत्प्रदेशवज्रभूमिम् ।

वासय दत्त्वा^५वासं भवमि तत^६ष्ठकुरो दिवसैः ॥ ८ ३ ० ॥

कृतजीवनसंस्थो हि त्वमपि किमर्थं करोषि विजृम्भितम् ।

अर्पय वा यदि नेच्छसि कुरु स्थितिं हस्तदानेन ॥ ८ ३ १ ॥

१ 'नगा' इति मु० पा० ।

२ 'मन्पादुकया' इति मु० पा० ।

३ भुद्रितपुस्तके नास्ति ।

४ 'ह्यालिखितोऽयं गृहाण सर्वं प्रदेशवज्रभूमिम्' इति मु० पा० ।

५ 'तत्तत्वासं' इति मु० पा० ।

६ 'तत्तत्कुरो' इति मु० पा० ।

न च पत्तयो न मग्निर्न च पोष्यजनस्तथाप्यसंतुष्टः ।

लभमानो^१ऽपि मदायं चिरंतनत्वाभिमानेन ॥ ८३२ ॥

विज्ञप्तिकोन्मुखत्वं दूरत एवावधारितं भवतः ।

दूष्णीं क्रियतामस्माच्छ्रोव्यसि कार्यं प्रतीहारात् ॥ ८३३ ॥

यूयं कुटुम्बमध्ये क्व गम्यते गोत्रपुत्रसामान्यं^२म् ।

आदाय संविभागं गृह^३ एव स्थीयतां यथासौख्यम् ॥ ८३४ ॥

अभ्यन्तरव्यया^४र्थं प्रविलम्बो यो मया महाद्रुंगः ।

तत्रा^५पि तेऽनुबन्धो नो जाने किं करोमौति ॥ ८३५ ॥

प्रथमत^६रमेव कल्पितमनल्पहलजीवनं प्रदेशस्थम् ।

अद्यापि ते न जा^७तं प्रयोगिनां पश्य मन्यरताम् ॥ ८३६ ॥

एवंप्रायैरनुदिनलाभोदयमोहकारिभिर्वचनेः ।

फलशून्यैरनुजौवी प्रतारितः कः कियत्कालम् ॥ ८३७ ॥

एतद्विषये^८ नैपुणमत्र तु भूमिज्ञ^९तां समाश्रित्य ।

मुखरतया कथयामो जड^{१०}मतिमामाजिकोचितं किंचित् ॥ ८३८ ॥

१ 'ने' इति सु० पा० । २ 'न्याः' इति सु० पा० ।

३ 'स्रगृह इव स्योयता यथासौख्यम्' इति ब० पा० ।

४ 'येन विलम्बा यो महास्तुङ्गः' इति सु० पा० ।

५ 'अद्यापि न न वचो मे' इति सु० पा० ।

६ 'प्रथमं चरमविकल्पितमन्मपि कलजीवनप्रदेशस्थम्' इति सु० पा० ।

७ 'यातं नियोगितानां मदन्तरताम्' इति सु० पा० ।

८ 'मे' इति सु० पा० । ९ 'मीभृतां' इति सु० पा० ।

१० 'जडमिव' इति सु० पा० ।

सप्ता^१श्रयः षडात्मा शारीरस्त्रिःप्रमाणपरिमाणः ।

सत्त्वाधि^२क्याज्ज्येष्ठो व्यस्तसमस्तेस्त्रिभिर्विनिष्पाद्यः ॥ ८ ३ ८ ॥

सुकुमा^३राविद्वक्त्रिय उपरंजकरंजितो विविधनृत्तः ।

आदे^४यहेयमध्येर्भावैः सम्पादितः प्रयोगोऽयम् ॥ ८ ४ ० ॥

(सन्दा^५नितकम्)

गम्भीरमधुरशब्दं परिर^६क्षितगौतविविध^७भंगयुतम् ।

दर्शयतो^८ वैचित्र्यं न^९ भ्रष्टो वादकस्य लयकालः ॥ ८ ४ १ ॥

अप^{१०}रित्यक्तस्थानकरसकाकुब्यंजितस्फुटार्थपदम् ।

अभिरामाविश्रान्तं पठितं निरवद्य^{११}मखिलभावयुतम् ॥ ८ ४ २ ॥

नियमितदीपनश^{१२}मनं द्रुतमध्यविलम्बिता^{१३}लसंयुक्तम् ।

रसवत्स्वरूपपक्वं ह^{१४}तसाम्यं साधुगाढभिर्गीतम् ॥ ८ ४ ३ ॥

प्रकृतिविशेषावस्थाप्रतिपादकवेषरचनसामर्थ्या ।

अनुकर^{१५}णमभ्यतीतं सिद्धिद्वयसम्पाधा^{१६}रम् ॥ ८ ४ ४ ॥

१ 'समाश्रयः स महात्मा शारीरस्त्रिः प्रमाणपरिमाणे' इति मु० पा० ।

२ 'यद्वादिलोक्य छष्टो' इति मु० पा० ।

३ स्वर्गसाराधिक्यक्रियदु' इति मु० पा० ।

४ 'आदाय त्वममर्त्यर्भावैः' इति मु० पा० । ५ मुद्रितपुस्तके नास्ति ।

६ 'बुद्धित' इति मु० पा० । ७ 'मह' इति मु० पा० ।

८ 'ते' इति मु० पा० । ९ 'तद्वयवाचकसलकालः' इति मु० पा० ।

१० 'अविभक्ततद्यानस्य काकुपरस्यास्फुटापदम्' इति मु० पा० ।

११ 'निरवद्यभाषासु ॥' इति मु० पा० । १२ 'ग' इति मु० पा० ।

१३ 'तानलययुक्तम्' इति मु० पा० ।

१४ 'तत्साम्यं सादिभिर्विहितम्' इति मु० पा० ।

१५ 'अभिनयकरणे नीता' इति मु० पा० । १६ 'आ' इति मु० पा० ।

भरत^१सुतरूपदिष्टं चित्तिपतिनङ्गषावरोधनारीणाम्^२ ।

^३मन्ये ता अपि नाख्ये शोभामन्दोहमौदृशं^४ नापुः ॥ ८४५ ॥

^५सुस्निष्टसन्धिवन्धं सर्वत्र सु^६वर्णयोजितं सुभ^७गम् ।

निपुणपरीचकदृष्टं राज्ञति रत्नावलीरत्नम् ॥ ८४६ ॥

एवंविधगुणकथन^८प्रसंगिनि विभावितात्मनृपतनये ।

पठति स्मार्यामन्यः स्मृतिविषयमुपागतां प्रसङ्गेन ॥ ८४७ ॥

‘संग्रामादनपमृतिः प्रेक्षाभिज्ञा सुभाषि^९ताभिरतिः ।

आच्छोटनाभियोगः कुलविद्या राजपुत्राणाम्’ ॥ ८४८ ॥

एतद्वस्तुनि या^{१०}ते श्रुतिमार्गं नृपतिनन्दनो रसतः ।

आरब्ध^{११}कथाच्छेदकमाखेटकवर्णनं चक्रे ॥ ८४९ ॥

चललक्ष्यवेधकौशलमश्वप्रजवे स्थिरासनाभ्यसनम् ।

भूमिविभागज्ञानं भवंति मृगयाभियोगेन ॥ ८५० ॥

वहति जवेन तुरंगे निविडस्थितपादकटकपादायः ।

तिर्यग्निनिहितकायो निम्नोन्नतमगतो भुवः पश्यन् ॥ ८५१ ॥

१ ‘नवसुरतै’ इति सु० पा० ।

२ ‘जनुषावबोधकाराणाम्’ इति सु० पा० ।

३ ‘ता अपि नाख्ये सर्वाः’ इति सु० पा० । ४ ‘सा’ इति सु० पा० ।

५ ‘आ’ इति सु० पा० । ६ ‘सत्यात्रसुवर्षयो...’ इति सु० पा० ।

७ ‘सुतराम्’ इति सु० पा० ।

८ ‘नं यसदादिविभाभितार्था तं पतये’ इति सु० पा० ।

९ ‘वना’ इति सु० पा० ।

१० ‘जाते स्तुतिभाजा’ ।

११ ‘आरब्ध कथा...’ इति सु० पा० ।

यावत्प्राणं धावत्याकुलिते विश्वकद्रुभिर्भीत्या ।

गोचरपतिते जीवे लघुक्रियः क्षिपति मार्गणं धन्यः ॥ ८५२ ॥

(संदानितकम्)

मूले स्थितस्य निम्नतं मृगयुभिरुच्चाद्य ढौकितं निकटे ।

पातयतो मृगमुत्प्लुतमव्यपदेशं सुखं किमपि ॥ ८५३ ॥

गौतमवणोत्कर्णं निश्चलदणकवलगर्भमुखहरिणम् ।

उपवेशितमस्पन्दं स्पृहणीया एव गृह्णन्ति ॥ ८५४ ॥

दावानलसंतापान्निर्यातं गहनवौरुधोऽभिमुखम् ।

यो निरुणद्धि स धन्यः सूकरमेकप्रहारेण ॥ ८५५ ॥

घनकञ्चोदरसुप्तं समुपेत्य खैरमकृतपदशब्दम् ।

व्याधवर एव कुरुते निर्जीवं हेलया शशकम् ॥ ८५६ ॥

इति विदधति सैहभटावाखेटकशक्तिलाघवश्लाघाम् ।

हृदयागतामगायत्रसंगतो गौतिकामपरः ॥ ८५७ ॥

‘आस्तां व्यापाररसः प्रवर्तिता संकथापि मृगयायाः ।

अन्तरयति तन्मनसामाहारादिक्रियोचितं कालम्’ ॥ ८५८ ॥

अवधार्य गौतिकार्थं दानं प्रति धननियुक्तमभिधाय ।

उत्तस्थौ समरभटो मंजरिकां समवलोकयन्प्रेम्णा ॥ ८५९ ॥

गत्वाथ स्त्रावसथं निर्वर्तितभोजनादिकर्तव्यः ।

मंजरिकाकृष्टमना अभिदधौ सच्चिवसन्निधावेवम् ॥ ८६० ॥

भूभंगस्मितवौचित्यमृदुवक्त्रवचोऽगहारगमनेषु ।

कुसुमप्रहरण एको युगपद्विहिताश्रयः कथं तस्याः ॥ ८६१ ॥

सुन्दोपसुन्दनाशः फलमात्मभुवस्त्रिषोत्तमासृष्टेः ।

जनमृतये तां सृजता किं दृष्टं सुरहितं तेन ॥ ८६२ ॥

सुमनोभिः परिकरिता मृगशावकतरलचक्षुषस्तस्याः ।
 कामोचितफलहेतुर्देहभृतां दीर्घिका वेणौ ॥ ८ ६ ३ ॥
 कमलमिव वदनकमलं पिवन्ति तस्यास्त्रिविष्टपभ्रष्टाः ।
 मदलिकमपेतदोषं सविभ्रमं मधुमदाताम्रम् ॥ ८ ६ ४ ॥
 यः शैलेन्द्रनितम्बं सुरताप्यै सेवते तपोनिरतः ।
 स्मृहयति सोऽपि नितम्बं सुरताप्यै समवलोक्य तत्त्वंग्याः ॥ ८ ६ ५ ॥
 चिकरो मध्यविभागो बाहोर्युगलं करदयोपेतम् ।
 जनयति तदपि मृगाक्षौ सहस्रकरतोऽधिकं तापम् ॥ ८ ६ ६ ॥
 सा स्रग्धरा सुवदना प्रहर्षिणी सैव मैव तनुमध्या ।
 न करोति कस्य विस्मयमिति रुचिरा मञ्जुभाषिणी सैव ॥ ८ ६ ७ ॥
 अनुकुर्वत्या कन्यां तथा तथा नायकस्तथा दृष्टः ।
 येन जरत्स्रप्यटनौ धनुषः स्पृष्टा दशार्धबाणेन ॥ ८ ६ ८ ॥
 रूपं यौवनचिचितमनंगविकृतानि नात्यदीप्तानि ।
 शमिनामपि शमगर्वं मुष्णन्त्यविकल्पितं तस्याः ॥ ८ ६ ९ ॥
 दग्धेऽपि वपुषि भौतिं न विमुञ्चति नीललोहितसमुत्थाम् ।
 तत्क्षेत्रे वसति यतः प्रमदारूपेण शंबरध्वंसी ॥ ८ ७ ० ॥
 यदि वः परलोकमतिः शृणुत श्रेयस्तपोधना मत्तः ।
 उत्सृज्य यात तूर्णं वारवधूदूषितं स्थानम् ॥ ८ ७ १ ॥
 चिरमपि विकल्प्य निश्चितिरियमेव स्थाप्यते न गतिरन्या ।
 तस्मिन्मार्गे जाता लावण्यमयाः कणा विधेरणवः ॥ ८ ७ २ ॥
 आमाद्य समुच्छ्रायं तस्याः स्तनयुगलमविहतप्रसरम् ।
 क्षपयति यज्जनमेवं कः स्पृह्यति तद्विवेकवान्यतितम् ॥ ८ ७ ३ ॥

स कथं न स्पृहणीयो विषयरतैस्तन्निमित्तविन्यासः ।
 शान्तात्मनापि विहितं विश्वसृजा गौरवं यस्य ॥ ८ ७४ ॥
 स्मरणाद्यस्योत्पत्तिः सुमनस इषवोऽवलाश्रया शक्तिः ।
 सोऽपि व्यंगः प्रहरति धातुरहो चित्रमाचरितम् ॥ ८ ७५ ॥
 तिष्ठन्वन्ये दृष्ट्वा सारं जगतस्तदंगनारत्नम् ।
 नष्टपठनावधानो भवति ब्रह्मा सनिर्वदः ॥ ८ ७६ ॥
 यदि पश्यति तां शर्वस्तदपररामासमागमादिमुखः ।
 निन्दति मूर्धनि सोमं स्मराग्निसंधुक्षणं शरीरं च ॥ ८ ७७ ॥
 केशव इह संनिहितः सापि मनोहारिरूपसम्पन्ना ।
 तद्वच्छयवनमुवं कथमुज्झति सैधवी शंकाम् ॥ ८ ७८ ॥
 उदयति न पण्डितानां कथमात्मनि कौतुकं गजेन्द्रगतिः ।
 यन्नववयसां पुंसां विना क्रियायोगमुपसर्गः ॥ ८ ७९ ॥
 श्रुतिकुवलयमीक्षणतां कुवलयतां वा विलोचनं यायात् ।
 हरिणदृशो यदि न स्यात्कनकोज्ज्वलकेसरं मध्ये ॥ ८ ८० ॥
 ललनास्तदतुल्यतया पुरुषा अपि तदुपभोगविरहेण ।
 गच्छन्ति शोषमनिशं प्रकृतिद्वयवर्जिताः स्वस्थाः ॥ ८ ८१ ॥
 दुर्वृत्तयोर्न वृत्तं स्नाद्यास्पदमेति तत्पयोधरयोः ।
 यौ धृत्वामलमूर्तिं मध्ये हारं जनचयं कुरुतः ॥ ८ ८२ ॥
 भूमण्डलेऽत्र सकले नातः परमपरमद्भुतं किञ्चित् ।
 नो जाता यदपार्था कृशोदरी धार्तराष्ट्रयातापि ॥ ८ ८३ ॥
 कृश एष मध्यदेशस्तन्व्या नाहार्यमण्डनं वोढुम् ।
 शक्त इति कृतं विधिना रोमावलिभूषणं सहजम् ॥ ८ ८४ ॥

साकंपोऽधर ईक्षण्युगलस्याधीरता भ्रुवोर्भंगः ।
 तत्संग्या बलमौदृज्यति जगत्तदपि निःशेषम् ॥ ८८५ ॥
 वहतु नितम्बः स्थूलो रश्मनां हारं च कुचयुगं पीनम् ।
 तद्वाङ्मृणालिकयोः सापायं कटकयोजनमयुक्तम् ॥ ८८६ ॥
 बहलोपायाभिज्ञा गुणविषये सततमाहितप्रीतिः ।
 बलिनः स्थापयति वशे करभोरुर्विग्रहेण मृदुनैव ॥ ८८७ ॥
 इति तत्सुतिमुखरमुखे राजसुते मीनकेतुनाकुलिते ।
 समुपागता प्रगल्भा मंजरिकाचोदिता दूती ॥ ८८८ ॥
 सा सप्रणतिः पुरतः सुमनस्ताम्बूलपटलकं निदधे ।
 व्यज्ञापयच्च तदनु स्त्रावसरे सहचरीकार्यम् ॥ ८८९ ॥
 मुररिपुनाभिमरोरुहमवतंसौकर्तुमीहते मूढा ।
 नचचराजमण्डलमिच्छति वियतः समादातुम् ॥ ८९० ॥
 निश्चेतनाभिकांचति पौयूषं त्रिदिवमद्गनामग्नम् ।
 अभिलषति शयनमुष्णे नवचन्दनपल्लवास्तरणे ॥ ८९१ ॥
 विदधाति पारिजातकसुमनोनिर्यूहधारणश्रद्धाम् ।
 दुर्यवसिता जिघृक्षति नारायणवचसो रत्नम् ॥ ८९२ ॥
 अनियतपुरुषस्पृष्टाः पापा वयमन्यथा क्व हीनकुलाः ।
 क्व च यूयमिन्द्रकल्पा अनल्पमनसो गुणाभरणाः ॥ ८९३ ॥
 दुष्प्रकृतेः प्रकृतिरियं तस्य तु दग्धात्मजन्मनः कापि ।
 अगणितयुक्तायुक्तो लगयति चेतो यदस्थाने ॥ ८९४ ॥
 या हसति सरोजवतीं रसान्विता सहजरागरक्तेति ।
 ध्यानधिय आत्मवृत्तिं निन्दत्येकत्र पुरुष आसक्तम् ॥ ८९५ ॥

स्निग्धेति नाभिनन्दति जन्मशतेनापि सर्पिषो धाराम् ।
 पञ्चाक्षद्युतगतिं नानर्थकरमणसंगतां स्तौति ॥ ८८ ६ ॥
 न स्तौति चन्दनलतां भुजंगपरिवेष्टितां रसाद्र्द्रति ।
 न शृणोति कीर्त्यमानां स्वप्नेष्वपि मदनमूर्कितां मत्सीम् ॥ ८८ ७ ॥
 विद्वेष्टि करणमध्ये रसनां ताम्बूलरागरक्तेति ।
 शंसति मतिं मुमुक्षोरविशिष्टां शशवृषाश्वपुरुषेषु ॥ ८८ ८ ॥
 नो बद्ध मनुते रम्भां नलकूबरमभिसृतेति कामार्ता ।
 गर्हति च देवगणिकामनुरक्तामुर्वशीं पुरुरवसि ॥ ८८ ९ ॥
 हरति मनो नो ह्रियते रंजयति न रज्यते कदाचिदपि ।
 गृह्णाति चित्रचरितैरुपकृतिभिर्गृह्यते न बक्त्रीभिः ॥ १००० ॥
 प्रेममयीवाभाति प्रेम तु नास्त्रैव केवलं वेत्ति ।
 कण्टकिता भवति रते रतभोगसुखं शृणोति लोकात् ॥ १००१ ॥
 कुरुते विविक्तचाटून् शिन्त्यविशेषेण न तु रमावेशात् ।
 अनभिज्ञा मदनरुजामाकल्पकवेदनां समावहति ॥ १००२ ॥
 बालैर्वार्जवरहिता स्फुरतीश्वरमेत्य चन्द्रलेखेव ।
 हतधनपतिमाहात्म्या प्रवृत्तिरिव रत्नसां पत्युः ॥ १००३ ॥
 नरनाथ किं ब्रवीमि त्रिपुरान्तकनयनदाहदग्धोऽपि ।
 दुःसाध्यसाधनघहमुत्सृजति न पापकुसुमास्त्रः ॥ १००४ ॥
 त्वद्दर्शनावकाशं संप्राप्य यतो दुरात्मना तेन ।
 चिरसम्भृतकोपेन प्रारब्धा सापि हन्तुमिषुधारैः ॥ १००५ ॥
 (कुलकम्)

अवहेल्यैव भवता संस्पृष्टा येन वेत्रदण्डेन ।

जातः स एव तस्या अनन्यभवमार्गणः प्रथमः ॥ १००६ ॥

विज्ञानार्जितदर्पो निभृतं हसितः समानग्रिष्पाभिः ।

त्वयि सक्तदृशः सख्या विमंष्टुले नाव्यनिर्माणे ॥ १००७ ॥

अवधीर्याचार्यरूपं भरतोदितदोषकरणसम्भूताम् ।

विस्तारितः प्रयोगस्त्वदवस्थितिवाञ्छया तन्व्या ॥ १००८ ॥

भग्नेऽपि प्रेक्षणेके तदन्तरभूमिकाअयावस्थाः ।

गृह एव निरवसानं वितनोति न नाव्यधर्मेण ॥ १००९ ॥

ध्यायत एकं पुरुषं परमात्मविदः शशंस या न पुरा ।

ताननुकुरुते सैव ध्यायन्ती त्वां महापुरुषम् ॥ १०१० ॥

गतमेवमेवमाशितमालोकितामेवमेवमालपितम् ।

इति विस्मृतान्यकार्या स्मरति कृशाङ्गी त्वदीयस्त्रीलानाम् ॥ १०११ ॥

नलकूवरो वराको रतिरमणे रमण एव किं तेन ।

अनिरुद्धोऽपि न बुद्धो विदग्धविहितासु सुरतगोष्ठीषु ॥ १०१२ ॥

न जयन्तोऽनन्तगुणो न कुमारो मारकर्मणोऽबाह्यः ।

येन समतां नयामस्तमिति सखी वहति मानसं क्लेशम् ॥ १०१३ ॥

आगतमागच्छन्तं पुरतः पार्श्वं प्रसन्नमथ कुपितम् ।

पश्यति भवन्तमेकं सङ्कल्पनिवेशितं बाला ॥ १०१४ ॥

रुच्यः शान्तो हृद्यः सुभगः सुखदो मनोहरो रमणः ।

दृष्टः स्नामी दयितः प्राणेशः केलिकरणनिपुण इति ॥ १०१५ ॥

सुकान्त्यसमारम्भा वरतनुरनुपप्लुतेन चित्तेन ।

जपति समीहितमिद्वै त्वद्वादशनामकं महास्तोत्रम् ॥ १०१६ ॥

तामेव गच्छ यस्यामासन्त्य विलम्बितोऽसि गतलज्ज ।

वेलाभियतीमलमलमेतैरधुना शठानुनयैः ॥ १०१७ ॥

वक्ष्यामि सापराधं क्रोधस्फुरदधरमञ्चितभ्रूकम् ।

इति विदधाति सुमध्या हृदयेन मनोरथावृत्तिम् ॥ १०१८ ॥

(मन्दानितकम्)

उत्सहते न द्रष्टुं प्रतिबिम्बितमाननं कुतः शशिनम् ।

का संकथा मृणाले क्षिपति भुजौ सर्वतो व्यथिता ॥ १०१९ ॥

दूरे कदलीदण्डा ऊर्वोरपि न सहते समाश्लेषम् ।

करमम्पर्कादिमुखौ विश्राम्यति पङ्कवेष्विति विरुद्धम् ॥ १०२० ॥

अयि मञ्जरि सैव त्वं विदग्धजनमण्डिता पुरी सैव ।

कुसुमायुधः स एव व्यसनं कुत एतदायातम् ॥ १०२१ ॥

यस्याः कामः कृपणो रागाकृष्टिस्तृणोपलप्रख्या ।

सापि गता भूमिमिमां जीवन्त्या नेक्ष्यते किमिह ॥ १०२२ ॥

अभियोगशिक्षितानामशिक्षितानां च मदनचेष्टानाम् ।

सुतनु विशेषग्रहणे सामर्थ्यं तद्विदामेव ॥ १०२३ ॥

व्यथयन्नपि सञ्ज्ञायः परिजनचिन्ताकरोऽपि रमणीयः ।

आधत्ते त्वयि लक्ष्मीमभिनवरागाश्रयो रागः ॥ १०२४ ॥

एकः स एव जातो भुवनेऽस्मिन्नसमसायकस्यर्धौ ।

तेन शशिविम्बफलके खजन्मना लेखितं निजं नाम ॥ १०२५ ॥

पादस्तेन सक्षीलं विन्यस्तः सुभगमानिनां मूर्ध्नि ।

सौभाग्ययशःकुसुमं धनपतिसूनुः कदर्थितं तेन ॥ १०२६ ॥

नरवञ्चनपटुबुद्धिः सम्पादितकपटचाटुसङ्घटना ।

त्वमपि विलासिनि नीता गतिमियतीं येन सुभगेन ॥ १०२७ ॥

(अन्तर्विशोषकम्)

तद्वद तस्य स्थानं यतामहे कार्यसाधनायाशु ।

कुर्वत एव हि यत्नं भिषग्जनाः कृच्छ्रसाध्यरोगेऽपि ॥ १०२८ ॥

इति गदिते सख्या सा तदभिमुखं चक्षुषी समुन्मील्य ।

वितरति कृच्छ्रेण चिराद्भावितमस्तिष्ठजङ्कारम् ॥ १०२९ ॥

का पुरुषार्थसमौहा द्योतयतः शर्वरीं शशाङ्कस्य ।

तर्पयतां भुवमखिलां मलिलमुचां कोऽभिकाञ्चितो लाभः ॥ १०३० ॥

मण्डयितुं वियदुदयति पुरुहूतधनुर्विनैव फलवाञ्छाम् ।

अनपेक्षितात्मकार्यः परहितकरणग्रहः मतां सहजः ॥ १०३१ ॥

प्रायेण यन्निदानं तत्सेवनमुपशमाय रोगाणाम् ।

स्मरमान्द्यं तु यदुत्थं तदेव खलु भेषजं यतस्तस्य ॥ १०३२ ॥

तेन स्पृहयति सुतनुस्त्वत्पादयुगाक्षरेणुसङ्गतये ।

आशौर्विषयोपेते सम्भोगमुखोदये तु नाकाङ्क्षा ॥ १०३३ ॥

(सन्दानितकम्)

प्रमदमुपैति मयूरी परमं शब्देन वारिवाहस्य ।

अनिमिषविलोकितेन प्राप्नोति झषी कृतार्थतामेव ॥ १०३४ ॥

न वृथास्तुतिमुखरतया न च युष्मल्लोभनाभियोगेन ।

विदधामि तद्गुणाख्यां स्वरूपमात्रप्रसङ्गेन ॥ १०३५ ॥

सङ्गावबद्धमूले स्मितदृष्टिभूविकारपल्लविते ।

सेवन्ते हृद्यरसां रागतरौ मञ्जरीं धन्याः ॥ १०३६ ॥

तिष्ठतु तदंगसङ्गो विलोकिता येन झगिति वरगात्री ।

तस्यान्यो युवतिजनः प्रतिभाति मनुष्यरूपेण ॥ १०३७ ॥

सहृदपि यैरनुभूतस्तत्तनुपरिरम्भमुखरसास्वादः ।

विद्धि नराधिप तेषां दूरीभूतं प्रजाकार्यम् ॥ १०३८ ॥

आस्था का खलु तस्या विषयग्रहदुर्बलेषु पुरुषेषु ।
 यस्या विलासजालकपतितः शकुनायते कपिलः ॥ १०३८ ॥
 दग्ध्वा पुनरपि दग्धो नूनमनङ्गो हरेण तां तन्वीम् ।
 दृष्ट्वापि येन तिष्ठसि निराकुलः स्वस्थवृत्तेन ॥ १०४० ॥
 अथ विरतोक्तौ तस्यामुल्लासितमानसे च नृपतौ च ।
 कश्चिद्गायद्भौतिं स्मृतिसङ्गतिमागतां प्रसङ्गेन ॥ १०४१ ॥
 'अन्योन्यगाढरागप्रबलीकृतचित्तजन्मनोर्यूनोः ।
 कालात्ययो मनागपि समागमानन्दविप्रकरः' ॥ १०४२ ॥
 श्रुत्वा सिंहभटसुतः प्रियाप्रियां प्रीतिमान्स्मितप्रथमम् ।
 निजगाद चारुभाषिणि गीतिकया समयसम्मतं कथितम् ॥ १०४३ ॥
 अभिनन्द्य सा तथेति प्रयथौ प्रमदावतौ निजं भवनम् ।
 अकरोच्च विदितकार्यां युक्तेऽवसरे मनोरमां गणिकाम् ॥ १०४४ ॥
 अथ सा कृतसङ्कल्पा सत्वरमादाय रुचिरविच्छित्तिम् ।
 आसाद्य नृपनिशान्तं विवेश सञ्चारिकासहिता ॥ १०४५ ॥
 विहितनमस्कुतिरासनमधितष्ठौ नायकेन निर्दिष्टम् ।
 पृष्टे च देहकुशले विनयान्वितमभ्यधाद्वतौ ॥ १०४६ ॥
 औमन्त्र्य अथः सम्पन्ना गुरुजनाग्निषोऽग्निषाः ।
 अथ मदनः प्रसन्नो भाग्यचयैरद्य परिणतं फलतः ॥ १०४७ ॥
 अथ जननी प्रसूता सौभाग्यगुणोदयोऽद्य निष्णातः ।
 लयि वितरति सस्नेहं निरामयप्रश्नभारतीं तस्याः ॥ १०४८ ॥
 (सन्दानितकम्)
 उत्कलिकाकुलमनसामुद्रिक्तरिरंसयाभिभूतानाम् ।
 औदासीन्यं भजतां समा यतो भवति नालिका यूनाम् ॥ १०४९ ॥

धृतसुमनःशरधनुषा सहायवांस्तिष्ठ दयितया सार्धम् ।

यामो वयं न राजति विजनस्थितिमिथुनसन्निधावपरः ॥ १०५० ॥

एषा नृत्यश्रान्ता मदनेनायासितातिसुकुमारा ।

त्वमपि रतिसमरशूरः स्वर्गमुवः सन्तु कुशलाय ॥ १०५१ ॥

यावद्यावदशक्तिं प्रथयति ललना हि मोहनाक्रान्ता ।

तावत्तावत्पुंसामुत्साहः पल्लवान्समुत्सृजति ॥ १०५२ ॥

इति शून्योक्तवेष्मनि हरति शनैः सहजमंशुकं तस्मिन् ।

दर्शितसाध्वसलज्जा जगाद सा किं करोषीति ॥ १०५३ ॥

अयि मुग्धे तत्क्रियते पुरुषार्थचतुष्टयस्य यत्सारम् ।

इति निगदितसस्मेरः स्मरविधुरित आततान रतिकलहम् ॥

१०५४ ॥

नानासुरतविशेषैराराध्य चकार भुक्तसर्वस्वम् ।

गणिकासौ राजसुतं त्वगस्थिशेषं मुमोच नातिचिरात् ॥ १०५५ ॥

तद्यन्मयोपदिष्टं कामिजनार्थाप्तिकारण तेन ।

महतीं समृद्धिमेयमि कामुकलोकाहतेन वित्तेन ॥ १०५६ ॥

इत्युपदेशश्रवणप्रबोधतुष्टा जगाम धाम स्वम् ।

मास्त्रयपगतमोहा विकरालापादवन्दनां कृत्वा ॥ १०५७ ॥

काव्यमिदं यः शृणुते सम्यक्काव्यार्थपालनेनासौ ।

नो वञ्च्यते कदाचिद्विद्वेश्याधूर्तकुट्टनीभिरिति ॥ १०५८ ॥

कुट्टनीमतं काव्यं समाप्तम्¹ ॥

¹ This colophon occurs also after verse 1054 in the Society's MS. after which occurs the line कतिरियं भट्टदामोदरगुप्तस्य महाकवेरिति । This is followed by the rest of the text as printed here in a later Newari hand.—*Ed.*

